

Załącznik

do uchwały Nr
Rady Miasta Kędzierzyn-Koźle

z dnia

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2025–2028

Opracowanie

Jacek Dąbrowski

Warszawa, maj – lipiec 2025

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	9
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	9
4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026.....	9
4.1.2. Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	11
4.1.3. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030	12
4.1.4. Krajowa polityka miejska 2030.....	13
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	15
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego Opolskie 2030.....	15
4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego	16
4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2025–2028	20
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	24
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	24
5.1.1. Strategia Rozwoju Miasta Kędzierzyn-Koźle	24
5.1.2. Program Rewitalizacji Miasta Kędzierzyn-Koźle do 2030 roku.....	25
5.1.3. Plan ogólny Miasta Kędzierzyn-Koźle	28
5.1.4. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego	29
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	38
5.2.1. Historia Kędzierzyna-Koźla	38
5.2.2. Krajobraz kulturowy	47
5.2.3. Zabytki nieruchome.....	49
5.2.4. Zabytki ruchome	62
5.2.5. Zabytki archeologiczne	63
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych	63
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne.....	64
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	65
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	69
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	70
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń (analiza SWOT)	72
7. Założenia programowe.....	74

7.1. Priorytety, kierunki i działania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2025–2028	74
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	80
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	81
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	85
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.....	86
Załączniki.....	88

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2025–2028 [dalej: *GPOnZ Miasta Kędzierzyn-Koźle*] jest dokumentem stanowiącym uzupełnienie w stosunku do innych dokumentów strategicznych Miasta Kędzierzyn-Koźle i aktów prawa miejscowego. Program ten stanowiący realizację wymogu ustawowego, opracowany został na okres czterech lat i po zaopiniowaniu przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjęty Uchwałą Rady Miasta w Kędzierzynie-Koźlu jako istotny dokument w sferze polityki publicznej jaką jest ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Celem sporządzenia *GPOnZ dla Miasta Kędzierzyn-Koźle* jest zapewnienie ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego miasta, w tym w szczególności jego unikalnego krajobrazu kulturowego oraz zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystycznego Kędzierzyna-Koźla. Dokument opracowany przez władze samorządowe kierowany jest do całej społeczności gminy, w szczególności do właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, do organizacji społecznych i instytucji kościelnych. Wspólna troska o otaczające nas dziedzictwo kulturowe jest podstawą do budowania świadomości i tożsamości mieszkańców.

Dziedzictwo bowiem ***należy do nas wszystkich, a dostęp do dziedzictwa to jedno z podstawowych praw człowieka***¹. Program opieki nad zabytkami ma stanowić źródło wsparcia, koordynacji, a nade wszystko inspiracji do działań w sferze ochrony, edukacji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Wszelkie działania podejmowane w oparciu o zapisy Programu mają służyć rozwojowi gminy, a zatem pożytkom, które będą odczuwalne przez wszystkich mieszkańców.

Miasto Kędzierzyn-Koźle należy do grupy samorządów, które najwcześniej podjęły realizację obowiązku określonego w u.o.z. Pierwszy *Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2009–2012* został przyjęty na mocy Uchwały Nr XLV/517/09 Rady Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 9 września 2009 r.² Kolejny dokument – *Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2013–2016* został przyjęty na mocy Uchwały Nr XXXVII/446/13 Rady Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 29 maja 2013 r.³ Trzecia edycja – *Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2017–2020* został przyjęty na mocy Uchwały Nr XLVI/430/17 Rady Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 31 sierpnia 2017 r.⁴ Czwarta edycja – *Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2021–2024* był przyjęty na mocy Uchwały Nr XXXVI/418/21 Rady Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 29 czerwca 2021 r.⁵ Niniejszy dokument stanowi już piątą edycję Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle.

Jednoznacznie świadczy to o bardzo wysokiej świadomości, kulturze prawnej oraz zrozumieniu dla wagi problematyki ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym jako ważnej polityki publicznej władz samorządowych Miasta Kędzierzyn-Koźle.

W trakcie realizacji *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2021–2024*, wykraczając nad wymogi ustawowe obligujące Prezydenta Miasta do przygotowania okresowego i końcowego sprawozdania z realizacji Programu, sporządzane były coroczne, bardzo szczegółowe sprawozdania z realizacji działań zapisanych w *Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2021–2024*.

¹ Por. J. Purchla, *Historyczny krajobraz miejski. Rekomendacja UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (2011)* [w:] *Polski Komitet do spraw UNESCO*, Warszawa 2013.

² Dziennik Urzędowy Województwa Opolskiego z 2009 r., Nr 93, poz. 1323.

³ Dziennik Urzędowy Województwa Opolskiego z 2013 r., poz. 1468.

⁴ Dziennik Urzędowy Województwa Opolskiego z 2017 r., poz. 2294.

⁵ Dziennik Urzędowy Województwa Opolskiego z 2021 r., poz. 1783.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁶ [**dalej: u.o.z.**]. Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami określa art. 87 ust. 1 przywołanego aktu prawnego, w myśl którego:

Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ten przyjmuje:

[...] odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3).

Następnie programy są publikowane w wojewódzkim dzienniku urzędowym (art. 87 ust. 4), zaś:

Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy (art. 87 ust. 5).

GPOnZ Miasta Kędzierzyn-Koźle, zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2 ustawy ma na celu:

- 1) *[uchylony];*
- 2) *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 4) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- 5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 6) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- 7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawą systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁷ W myśl jej zapisów:

Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6 ust. 1), a także zapewnia wolność korzystania z dóbr kultury (art. 73).

Szczegółowo problematyka ochrony zabytków w Polsce została uregulowana w przywołanej wcześniej ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rozróżniono w niej i zdefiniowano pojęcia „ochrony zabytków” i „opieki nad zabytkami”. Do ochrony odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast zadania należące do właścicieli i posiadaczy zabytków, polegające na ich utrzymaniu we właściwym stanie technicznym to – opieka nad zabytkami.

⁶ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 1292 z późn. zm.

⁷ Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

W ustawie zdefiniowano pojęcie zabytku jako nieruchomości lub rzeczy ruchomej, ich części lub zespołu, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1).

Zadania przynależne administracji publicznej w zakresie realizacji polityki publicznej, jaką jest ochrona zabytków, zostały zdefiniowane przede wszystkim w art. 4 przywołanej ustawy. Należą do nich, w szczególności:

- 1) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) *kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Zadania i kompetencje administracji samorządowej w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały umieszczone w przepisach określających m.in. formy i sposób ochrony zabytków, zagospodarowanie zabytków, prowadzenie badań, prac i robót oraz podejmowanie innych działań przy zabytkach, funkcjonowanie nadzoru konserwatorskiego, zasad finansowania opieki nad zabytkami, opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, organizację organów ochrony zabytków oraz zasady powoływania i funkcjonowania społecznych opiekunów zabytków.

Istotną zmianą wprowadzoną do ww. ustawy w 2017 r.⁸ jest – postulowane od lat przez samorządy – umożliwienie finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych przez jednostki samorządu terytorialnego nie tylko przy zabytkach wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, ale także ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Ustawę o ochronie i opiece nad zabytkami uzupełniają akty wykonawcze – rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dotyczące poszczególnych zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Do najważniejszych – istotnych także dla działań realizowanych przez administrację jednostek samorządu terytorialnego – należy zaliczyć:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem⁹;
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków¹⁰;
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków¹¹;

⁸ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw – Dz.U. z 2017 r., poz. 1595.

⁹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2021 r., poz. 56.

¹⁰ Tekst jednolity – Dz.U. z 2021 r., poz. 81.

¹¹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2023 r., poz. 2425 z późn. zm.

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych¹².

Jednostkom samorządu terytorialnego przypisany jest szereg zadań z zakresu polityki publicznej, jaką jest ochrona dziedzictwa kulturowego, sformułowanych w innych aktach prawnych rangi ustawowej:

- w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym¹³, w art. 7 ust. 1 pkt 9 jako jedno z zadań własnych gminy uznano: zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- istotne kompetencje samorządu gminnego sformułowane zostały także w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹⁴. Określono w niej zasady kształtowania polityki przestrzennej, zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Zgodnie z zapisami tej ustawy, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym muszą być uwzględniane wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- w ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane¹⁵ zawarta została zasada, że nie narusza ona przepisów m.in. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Deklaracja ta znajduje potwierdzenie m.in. w treści art. 39 – w przypadku prowadzenia robót budowlanych przy obiekcie wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, wymagane jest uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- w ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji¹⁶ rewitalizację zdefiniowano jako (art. 2 ust. 1): [...] *proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji*. W art. 3 ust. 1 uznano, że *Przygotowanie, koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia rewitalizacji, a także jej prowadzenie w zakresie właściwości gminy, stanowią jej zadania własne*. Realizując to zadanie (art. 8 ust. 1): *rada gminy wyznacza, w drodze uchwały, z własnej inicjatywy albo na wniosek wójta, burmistrza albo prezydenta miasta, obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji*;
- w myśl przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska¹⁷ ochrona powierzchni ziemi polega na zapewnieniu jak najlepszej jej jakości, m.in. przez zachowanie wartości kulturowych, z uwzględnieniem zbioru dziedzictwa archeologicznego. Finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej obejmuje również działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących również przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- zgodnie z przepisami ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹⁸ – art. 83a: *Zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków*;
- w ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych¹⁹ wprowadzono ograniczenia w stosunku do gospodarowania terenami chronionymi z przyczyn konserwatorskich. M.in. na podstawie art. 34: *W stosunku do gruntów, na których znajdują się zabytki archeologiczne, wojewódzki konserwator zabytków może określić, w drodze decyzji, zakres i sposób eksploatacji takich gruntów*.

¹² Dz.U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153.

¹³ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 1465 z późn. zm.

¹⁴ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 1130 z późn. zm.

¹⁵ Tekst jednolity – Dz.U. z 2025 r., poz. 418.

¹⁶ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 278.

¹⁷ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 54 z późn. zm.

¹⁸ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 1478 z późn. zm.

¹⁹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 82.

- w przepisach ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami²⁰ jako cel publiczny wymienia się opiekę nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki, co znajduje odzwierciedlenie w szeregu jej postanowień. Np. sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13 ust. 4). W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję dotyczącą podziału nieruchomości wójt gminy wydaje po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości (art. 96 ust. 1a);
- na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej²¹ jednostki samorządu terytorialnego mogą sprawować *mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami* (art. 1 ust. 1 i 4). M.in. na podstawie art. 9:
 1. *Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym.*
 2. *Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.*
 3. *Instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, mogą otrzymywać dotacje celowe na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji, z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.*

Inną kompetencją – na podstawie art. 7a ust. 1 – jest uprawnienie jednostki samorządu terytorialnego do przyznawania nagród za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony kultury;
- zgodnie z przepisami ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie²² zadania w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego należą do sfery zadań publicznych, których realizację jednostka samorządu terytorialnego może powierzyć organizacjom pozarządowym i innym podmiotom wymienionym w tej ustawie.

Zasady ochrony zabytków zgromadzonych w muzeach, bibliotekach i archiwach, które także wchodzą w zakres działalności samorządu terytorialnego – zostały określone w następujących przepisach ustawowych:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach²³ określa muzeum jako jednostkę organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów. Muzeum realizuje swoje cele w szczególności poprzez gromadzenie zabytków w statutowo określonym zakresie, katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów, zabezpieczanie i konserwację zbiorów oraz zabezpieczanie zabytków archeologicznych nieruchomych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody, także promowanie i upowszechnianie i edukację w zakresie kultury, sztuki i zabytków dzięki wystawom stałym i czasowym, działalności edukacyjnej, organizowaniu badań czy też działalności wydawniczej;
- w ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach²⁴ uznano, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Organizują one i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej;

²⁰ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 1145 z późn. zm.

²¹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 87.

²² Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 1491 z późn. zm.

²³ Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r., poz. 385.

²⁴ Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r., poz. 2393.

- ochronę materiałów archiwalnych regulują z kolei przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach²⁵. Zgodnie z przepisami tej ustawy – art. 1:

materiałami archiwalnymi wchodzącymi do narodowego zasobu archiwalnego są wszelkiego rodzaju akta i dokumenty, korespondencja, dokumentacja finansowa, techniczna i statystyczna, mapy i plany, fotografie, filmy i mikrofilmy, nagrania dźwiękowe i wideofonowe, dokumenty elektroniczne oraz inna dokumentacja, bez względu na sposób jej wytworzenia, mająca znaczenie jako źródło informacji o wartości historycznej o działalności Państwa Polskiego, jego poszczególnych organów i innych państwowych jednostek organizacyjnych oraz o jego stosunkach z innymi państwami, o rozwoju życia społecznego i gospodarczego, o działalności organizacji o charakterze politycznym, społecznym i gospodarczym, zawodowym i wyznaniowym, o organizacji i rozwoju nauki, kultury i sztuki, a także o działalności jednostek samorządu terytorialnego i innych samorządowych jednostek organizacyjnych – powstała w przeszłości i powstająca współcześnie.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026

Ochrona dziedzictwa kulturowego, zgodnie z art. 5 i art. 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, należy do jednego z podstawowych obowiązków państwa.

Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń. Pomimo, iż najczęściej utożsamiane jest ono z architekturą i sztuką, to jego elementy stanowią także formy gospodarowania (np. sposoby uprawy roli), kształtowania przestrzeni i wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności. Zabytki są integralną częścią dziedzictwa kulturowego i stanowią dobro wspólne, o które troskę każdemu obywatelowi polskiemu nakazuje art. 82 Konstytucji RP.

Zgodnie z u.o.z.:

W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 84).

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (art. 86), na okres 4 lat (art. 85 ust. 2). W krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa się, w szczególności, cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji (art. 85 ust. 1).

W chwili opracowywania niniejszego dokumentu obowiązywał, przyjęty przez Radę Ministrów „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026”²⁶.

Za główny cel Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026 przyjęto: **Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce**, który został dookreślony w trzech celach szczegółowych oraz w ośmiu kierunkach działań strategicznych.

²⁵ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 164 z późn. zm.

²⁶ Uchwała Nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026” – M.P. z 2023 r., poz. 1470.

Tabela 1. Zestawienie celów szczegółowych i kierunków działań strategicznych
Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026

Kierunek działań	Zadania
Cel szczegółowy 1 Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości	
1.1. Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju	1. Ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej. 2. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego. 3. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem/kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnych. 4. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków w zakresie zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych.
1.2. Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości	1. Model i system wartościowania zabytków. 2. Plany zarządzania dla pomników historii. 3. Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych. 4. System bezpieczeństwa zabytków. 5. Projektowanie konserwatorskie
1.3. Realizacja międzynarodowych zobowiązań	1. Implementacja konwencji UNESCO z 1972 do ustawy o ochronie zabytków. 2. Wdrożenie Konwencji UNESCO z 2001 roku. 3. Współpraca międzynarodowa z UNESCO – ICOMOS – ICCROM – UE. 4. Wsparcie procesów tworzenia planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce.
Cel szczegółowy 2 Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków	
Kierunek działań 2.1. Cyfryzacja procesów administracyjnych	1. Cyfryzacja procesu budowlanego w zakresie ochrony zabytków 2. Opracowanie i realizacja programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.
Kierunek działań 2.2. Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków	1. Wdrożenie i rozwój programu AZP+. 2. Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego. 3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D. 4. Rozwój portalu Zabytek.pl
Kierunek działań 2.3. Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami	1. Premia zabytkowa. 2. Wprowadzenie alternatywnego sposobu finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding.
Cel szczegółowy 3 Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja)	
Kierunek działań 3.1. Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych	1. Strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków. 2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami. 3. Twój dom – dialog z tradycją. 4. Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD”. 5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich. 6. Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych. 7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.
Kierunek działań 3.2. Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego	1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach. 2. Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego. 3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny. 4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego.

	5. Wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom. 6. Edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami. 7. Utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków.
--	---

W sposób bezpośredni jednostkom samorządu terytorialnego dedykowane jest zadanie **3.1.7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.**

W ocenie autorów KPOnZ na lata 2023–2026, planowane szkolenia:

[...] mają na celu zapoznanie służb samorządowych z ustawą o ochronie zabytków, definicją zabytku, strukturą i kompetencjami organów ochrony zabytków, formą ochrony prawnej zabytku, prawami właścicieli zabytków i formą ochrony prawnej zabytku, prawami właścicieli zabytków i formami pomocy finansowej (w tym ze zwolnieniem z odprowadzania podatków), a także z wymaganiami stawianymi przez służby konserwatorskie przy dokumentowaniu obiektów zabytkowych, takimi jak dokumentacja stanu istniejącego, rozpoznanie zabytku, wartościowanie, otoczenie zabytku, kontekst zabytku, historia. Brak stałych, permanentnych szkoleń pracowników służb samorządowych wskazuje na potrzebę ich organizowania. Podjęte działania będą skutkować wyższymi kompetencjami służb samorządowych w zakresie procesu inwestycyjnego przy obiektach zabytkowych.

Wykonanie niniejszego zadania ma duże znaczenie strategiczne dla rozwoju społeczno-gospodarczego Polski realizowanego w ramach priorytetów programu Unii Europejskiej: Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 (celu szczegółowego: EFRR.CP4.VI – Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych), Instrumentu „Łącząc Europę” na lata 2021–2027 oraz europejskiej inicjatywy „Nowy Bauhaus”, łączącej zrównoważony rozwój z estetyką, stylem i jakością życia, włączając potrzeby różnych grup społecznych²⁷.

Efektom tych działań ma być objęcie szkoleniem min. 350 pracowników samorządowych oraz stworzenie portalu wiedzy i opracowanie vademecum procesu inwestycyjnego w obiektach zabytkowych.

W sposób pośredni (wykorzystując własne programy, strategie i narzędzia) administracja samorządowa może realizować część zadań zawartych w Kierunku działań 3.2. *Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego: 1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach; 2. Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego; 3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny; 4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego; [...] 6. Edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.*

4.1.2. Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z 14 lutego 2017 r.²⁸

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR. Wdrażanie tych projektów oraz stopień realizacji celów rozwojowych, określony wskaźnikami, będzie przedmiotem rozbudowanego systemu monitoringu i ewaluacji. Pozwoli to na zarządzanie realnymi procesami w gospodarce – i, w miarę potrzeb, aktualizowanie zarówno listy, jak i zakresu projektów²⁹.

²⁷ Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026, s. 77.

²⁸ M.P. z 2017 r., poz. 260.

²⁹ Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju..., s. 6.

W części IV dokumentu – *Kierunki interwencji* w pkt. 4. *Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej* uznano, że:

Inwestycje w kulturę wpływają nie tylko na ekonomiczny rozwój i wzrost konkurencyjności, ale także na wzmocnienie kapitału społecznego. Inwestowanie w ochronę dziedzictwa, rozwój i modernizację infrastruktury kultury oraz edukację kulturalną – kształcenie odbiorcy i jego kulturowych kompetencji przyczynia się do rozwijania kultury i innowacyjności.

Dzięki tym kompetencjom i uczestnictwu w kulturze społeczeństwo buduje z jednej strony tożsamość, szacunek do tradycji, poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii, z drugiej zaś kreatywność, innowacyjność, otwartość i tolerancję³⁰.

W ramach działań do roku 2020 zaplanowano m.in.:

Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu – wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie³¹.

Wśród działań zaplanowanych do realizacji do 2030 r. znalazły się m.in.:

- ***Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe*** (dobra kultury, nauki i sztuki, **zabytki**, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- *Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury³².*

4.1.3. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Nowa Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 27 października 2020 r.³³ Ważną rolę przypisano w niej problematyce ochrony dziedzictwa kulturowego – za drugi cel szczegółowy uznano bowiem: *Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich*, zaś jednym z kierunków działań w tym celu ma być: *Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury³⁴.*

Za jedno z kluczowych zadań państwa uznano w SRKS 2030 dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu ma być realizowany projekt strategiczny pn. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022, przyjęty 13 sierpnia 2019 r. przez Radę Ministrów. Innymi istotnymi programami, które mają wspierać realizację celów SRKS, a jednocześnie są ważne z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego będą m.in.:

- Projekt strategiczny *Rozwój turystyki kulturowej*, dotyczący działań przy obiektach znajdujących się na trasie Europejskich Szlaków Kulturowych ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i obszarów będących jednocześnie pomnikami historii, obejmujący:
 - ✓ *Dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach znajdujących się w najgorszym stanie zachowania.*

³⁰ Ibidem, s. 216.

³¹ Ibidem.

³² Ibidem.

³³ Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030”, M.P. z 2020 r., poz. 1060.

³⁴ Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030, s. 74–78.

W przypadku szlaków kulturowych inwestycje obejmujące kilka lub kilkanaście zabytków znacząco wpłyną na waloryzację krajobrazu kulturowego, eksponując jego unikalne cechy. Elementem przedsięwzięć z tego obszaru będą również prace remontowe i porządkujące najbliższe otoczenie zabytków, co stanowi istotę planowanego programu wsparcia dla szlaków kulturowych.

- ✓ *Dofinansowanie projektów wspierających proces upowszechniania i udostępniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami.*

Celem tego rodzaju przedsięwzięć będzie zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnych w opiekę nad zabytkami i równolegle – wzmocnienie poczucia tożsamości oraz więzi lokalnych składających się na kapitał społeczny.

Wsparcie [w projekcie *Rozwój turystyki kulturowej*] obejmie podmioty zarządzające szlakami kulturowymi i Pomnikami Historii, które podejmą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz samorządami. Rezultatem projektu będzie poprawa stanu wybranych zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych, a także obiektów uznanych za Pomniki Historii. Projekt przyczyni się do aktywizacji społeczności lokalnych w obszarze zdolności do efektywnej współpracy. Skutkiem projektu powinno być także zwiększenie ruchu turystycznego w obszarach poddanych interwencji. [...]. Wsparcia wymagają również inne zabytki, także te o lokalnym charakterze, ważne dla społeczności lokalnych.

- Kontynuacja projektu *Krajobraz mojego miasta*, którego celem jest zwrócenie uwagi władz samorządowych, firm i instytucji oraz społeczeństwa na problem chaosu reklamowego i konieczność zrównoważonego planowania przestrzeni miejskiej; w ramach projektu ma zostać zwiększony nacisk na działania edukacyjne oraz promocyjne w zakresie kształtowania i ochrony estetyki przestrzeni publicznych³⁵.

4.1.4. Krajowa polityka miejska 2030

Krajowa polityka miejska 2030 została przyjęta przez Radę Ministrów na mocy uchwały z dnia 14 czerwca 2022 r.³⁶

Krajowa Polityka Miejska 2030 (KPM 2030) jest dokumentem ukierunkowanym na zrównoważony rozwój miast i miejskich obszarów funkcjonalnych. Koncentruje się na działaniach i instrumentach zorientowanych terytorialnie, które odpowiadają aktualnym wyzwaniom stojącym przed miastami oraz miejskimi obszarami funkcjonalnymi. Polityki publiczne realizowane przez liczne instytucje, szczególnie rządowe, powinny umożliwiać jak najlepsze wykorzystanie potencjałów oraz przewag konkurencyjnych polskich miast dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju przestrzennego oraz społeczno-gospodarczego.

Na obszarach miejskich zjawiska i problemy o różnym charakterze (gospodarcze, społeczne, demograficzne, infrastrukturalne, przestrzenne, środowiskowe, kulturowe i inne) przenikają się i wzajemnie na siebie wpływają, tworząc nie tylko skomplikowaną strukturę, ale także różnorodną siłę wzajemnych zależności. Logika KPM 2030 formułuje konieczność zrewania z podejściem wyłącznie sektorowym w prowadzeniu polityk publicznych po to, aby z jednej strony oddać złożoność i wzajemne powiązania występujących w przestrzeni miejskiej uwarunkowań i problemów, a z drugiej strony, aby proponować skuteczną odpowiedź na sformułowane wyzwania krajowej polityki miejskiej.

*Kluczowymi podmiotami oraz pierwszoplanowymi adresatami niniejszego dokumentu są instytucje rządowe odpowiedzialne za programowanie kierunków rozwoju na poziomie krajowym. Natomiast **kluczowymi partnerami w realizacji celów krajowej polityki miejskiej powiązanych z zasadami rozwoju miejskiego, są przede wszystkim jednostki samorządu terytorialnego (JST)** oraz podmioty ze sfery pozarządowej, biznesu, nauki, kultury, organizacji zrzeszających mieszkańców, przedsiębiorców i innych interesariuszy rozwoju miejskiego³⁷.*

³⁵ Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030, s. 75–76.

³⁶ Uchwała Nr 136 Rady Ministrów z dnia 14 czerwca 2022 roku w sprawie przyjęcia Krajowej polityki miejskiej 2030 – M.P. z 2022 r., poz. 746.

³⁷ Krajowa polityka miejska 2030, s. 4.

W Krajowej polityce miejskiej 2030 określono cel nadrzędny:

Istotą prowadzenia krajowej polityki miejskiej jest stawianie czoła wyzwaniom rozwojowym oraz budowanie warunków do wzmacniania zdolności miast i miejskich obszarów funkcjonalnych do zrównoważonego rozwoju, polepszania jakości życia mieszkańców i budowania odporności na obserwowane zmiany klimatu.

oraz sześć celów szczegółowych, wpisujących się w wizję długofalowego rozwoju miast i ich obszarów funkcjonalnych:

- **Miasto kompaktowe** – oznacza dążenie do rozwoju obszarów miejskich (w zwartości strukturalnej) w sposób zrównoważony i odpowiedzialny oraz do racjonalnego wykorzystania przestrzeni i dostępnych zasobów.
- **Miasto zielone** – oznacza przeciwstawianie się pogłębianiu kryzysu klimatycznego, przeciwdziałanie skutkom zmian klimatu, ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza oraz odbudowywanie ekosystemów na obszarach miejskich (zwiększanie trenów zieleni oraz ciągłość ekosystemów przenikających się z obszarami zurbanizowanymi).
- **Miasto produktywne** – oznacza oparcie rozwoju obszarów miejskich na zdywersyfikowanej gospodarce, która zapewni mieszkańcom miejsca pracy, tworząc solidną inwestycyjną podstawę zrównoważonego rozwoju miejskiego.
- **Miasto cyfrowe** – oznacza wykorzystanie procesów transformacji cyfrowej na rzecz wzmacniania wzajemnych relacji pomiędzy zarządzającymi obszarem miejskim, mieszkańcami, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami, aby efektywnie zarządzać rozwojem miejskim.
- **Miasto dostępne** – oznacza nie tylko niwelowanie barier poprzez racjonalne usprawnienia organizacyjne i funkcjonalne, ale także gwarancję zapewnienia równych szans wszystkim mieszkańcom i pełnego ich uczestnictwa w życiu społeczności oraz w dostępie do usług publicznych niezależnie od wielkości i umiejscowienia w strukturze osadniczej.
- **Miasto sprawne** – oznacza zdolność skutecznego zarządzania, efektywnego wykorzystania zasobów własnych, ale także umiejętność współpracy między wszystkim uczestnikami procesów rozwoju miejskiego (współpraca partnerska między instytucjami, organizacjami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami, i innymi – nie tylko w obrębie miast, ale także w ich obszarze funkcjonalnym)³⁸.

Dla właściwej realizacji celów wskazanych w Krajowej polityce miejskiej 2030 zidentyfikowanych zostało 11 wyzwań, spośród których istotnymi dla sprawowania niezbędnej ochrony dziedzictwa kulturowego i jego wykorzystania w rozwoju społeczno-gospodarczym miast są:

- **Wyzwanie I: Dbałość o ład przestrzenny i estetyczny.** Do proponowanych rozwiązań w obrębie wyzwania należą m.in.: A. Potrzeba zmian w planowaniu przestrzennym; B. Potrzeba lepszej integracji planowania społeczno-gospodarczego z planowaniem przestrzennym; C. Wzmocnienie priorytetu dla wysokiej jakości przestrzeni publicznych; D. Wspomaganie efektywnego i funkcjonalnego włączania w struktury miasta istniejących obszarów zabudowy (procesy rewitalizacyjne); [...] F. Wzmocnienie ochrony krajobrazu, walorów kulturowych i estetycznych.
- **Wyzwanie IV: Niwelowanie negatywnych skutków zmian klimatu w miastach.** Do proponowanych rozwiązań w obrębie wyzwania należą m.in.: A. Wprowadzanie standardu ochrony i kształtowania zieleni w procesach inwestycyjnych.
- **Wyzwanie V: Poprawa jakości środowiska przyrodniczego w miastach.** Do proponowanych rozwiązań w obrębie wyzwania należą m.in.: E. Zmniejszenie energochłonności budynków mieszkalnych.

³⁸ Krajowa polityka miejska 2030, s. 19–20.

Wyzwanie VIII: Poprawa dostępności mieszkaniowej. Do proponowanych rozwiązań w obrębie wyzwania należą m.in.: B. Intensyfikacja procesów odnowy substancji mieszkaniowej; D. Współpraca gmin i sektora prywatnego na rzecz zwiększania dostępności mieszkań³⁹. Nowa *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030* została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 27 października 2020 r.⁴⁰ Ważną rolę przypisano w niej problematyce ochrony dziedzictwa kulturowego – za drugi cel szczegółowy uznano bowiem: *Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich*, zaś jednym z kierunków działań w tym celu ma być: *Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury*⁴¹.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego Opolskie 2030

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego Opolskie 2030 została przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Opolskiego w dniu 4 października 2021 r.⁴²

Przyjęta w projekcie *Strategii Opolskie 2030* struktura celów składa się z dwóch poziomów celów (cele strategiczne oraz cele operacyjne) oraz kierunków działań. Bezpośredni wpływ na realizację wizji rozwoju mają trzy cele strategiczne, które będą realizowane przez łącznie jedenaście celów operacyjnych. Cele strategiczne i cele operacyjne:

- przyczyniają się do realizacji wizji;
- są powiązane z wyzwaniami strategicznymi i elementami analizy SWOT;
- mają charakter horyzontalny – adresowane są do całej społeczności regionu;
- są terytorializowane – poprzez model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa i oczekiwania wobec obszarów strategicznej interwencji zaprezentowane w części „terytorialny wymiar strategii”;
- spełniają kryterium SMART, zatem są: specyficzne, mierzalne, osiągalne, istotne i określone w czasie⁴³.

W zestawieniu wskazano te spośród celów operacyjnych i kierunków działań, które w sposób bezpośredni lub pośredni odnoszą się do problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego.

Tabela 2. Wybrane cele strategiczne, cele operacyjne i kierunki działań
Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego Opolskie 2030

Cel strategiczny – Człowiek i relacje MIESZKAŃCY GOTOWI NA WYZWANIA I TWORZĄCY OTWARTĄ WSPÓLNOTĘ	
Cele operacyjne	Kierunki działań
Trwałe więzi społeczne	• integracja i aktywizacja społeczna; • wsparcie rozwiązań prorodzinnych; • profesjonalizacja organizacji społecznych;

³⁹ Krajowa polityka miejska 2030, s. 27–148.

⁴⁰ Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030”, M.P. z 2020 r., poz. 1060.

⁴¹ Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030, s. 74–78.

⁴² Uchwała Nr XXXIV/355/2021 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 4 października 2021 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego Opolskie 2030.

⁴³ *Strategia Opolskie 2030*, s. 33.

	• budowa systemu wsparcia rewitalizacji – kompleksowe i silnie uspołecznione działania przywracające do życia obszary deficytowe i zdegradowane społecznie, wspieranie powstawania przestrzeni publicznych integrujących różne grupy społeczne, wzmacnianie zdolności gmin do programowania i wdrażania działań rewitalizacyjnych, monitorowanie rewitalizacji, upowszechnienie działań rewitalizacyjnych; • rozwój społeczeństwa wielokulturowego – wsparcie działań służących otwartości i tolerancji, rozwojowi wielokulturowości, integracji międzykulturowej i tożsamości regionalnej; promocja i wsparcie działań służących podtrzymywaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej i językowej mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących region, promocja gwary śląskiej, rozwój edukacji kulturowej, wsparcie i integracja cudzoziemców i reemigrantów;
Cel strategiczny – Środowisko i rozwój ŚRODOWISKO ODPORNE NA ZMIANY KLIMATYCZNE I SPRZYJAJĄCE ROZWOJOWI	
Wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe	• ochrona bioróżnorodności • wzmocnienie systemu ochrony przyrody • ochrona i kształtowanie krajobrazów – opracowanie i sukcesywne wdrażanie audytu krajobrazowego dla województwa opolskiego, w tym wytycznych i rekomendacji dla ochrony i kształtowania obszarów szczególnie cennych dla mieszkańców; wielokierunkowe i wielofunkcyjne kształtowanie krajobrazów terenów otwartych i zurbanizowanych
Cel strategiczny – Silna gospodarka GOSPODARKA INTELIGENTNA WZMACNIAJĄCA KONKURENCYJNOŚĆ REGIONU	
Ceniona marka regionu	• dbałość o zachowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego – zintegrowane zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym; popularyzacja wiedzy o regionie i jego mieszkańcach pochodzących z różnych kręgów kulturowych: polskiego, niemieckiego, śląskiego, kresowego, czeskiego i romskiego; propagowanie i kultywowanie tradycji wyróżniających region oraz etosu pracy i solidności; upamiętnianie ważnych wydarzeń z historii regionu; promocja i rozwój dziedzictwa kulinarnego regionu; działania na rzecz zachowania i przystosowania zabytków do nowych funkcji użytkowych, w szczególności służących kulturze, turystyce, edukacji; wsparcie dla становienia parków kulturowych; • wzmacnianie wizerunku Zielonego Opolskiego; • rozwój silnych produktów turystycznych – wsparcie działań służących tworzeniu nowych oraz wzmocnianiu już istniejących produktów turystycznych; wspieranie działań integrujących produkty turystyczne adresowane do konkretnych grup docelowych; • nowoczesny marketing regionu;

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego

Obecnie obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego [PZPWO] został przyjęty 24 kwietnia 2019 r.⁴⁴. Dokument zawiera szereg zapisów, które bezpośrednio lub pośrednio mogą mieć zastosowanie w realizacji zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego (w tym zabytków), czyli prowadzeniu polityki publicznej w tym zakresie przez władze Miasta Kędzierzyn-Koźle.

⁴⁴ Uchwała Nr VI/54/2019 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 24 kwietnia 2019 roku w sprawie uchwalenia zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego – Dz. Urz. Woj. Opolskiego z 2019 r., poz. 1798.

W rozdziale 9.5. PZPWO sformułowana została *Polityka opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej*. Celem tej polityki jest ochrona dziedzictwa kulturowego poprzez odpowiednie i świadome kształtowanie zrównoważonego rozwoju, ładu przestrzennego i tożsamości kulturowej w województwie. Działania polityki opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej powinny być ukierunkowane na:

- 1) zachowanie ciągłości dziedzictwa regionalnego;
- 2) umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego;
- 3) kształtowanie tożsamości regionalnej i budowanie klimatu społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

Realizacja polityki wymaga umiejętnego planowania przestrzeni i łączenia różnych funkcji zagospodarowania oraz prowadzenia odpowiedniej polityki uświadamiającej społeczeństwo o potrzebie zachowania materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu. Polityka opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej jest skierowana do:

- 1) obszarów o cennych walorach krajobrazu i dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej,
- 2) miast i miejscowości z cennymi układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zabytkami,
- 3) pozostałych obszarów województwa.

Tabela 3. Zasady i opis działań realizacyjnych polityki planowania i zarządzania przestrzenią (na podstawie PZPWO)

L.p.	Zasada	Opis działań zgodnych z zasadą
1	Poszanowania dla wartości zasobu kulturowego struktur zurbanizowanych.	Stanowienie stref ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Tworzenie parków kulturowych, rezerwatów kulturowych i innych form ochrony prawnej układów przestrzennych miast i wsi, a także innych założeń przestrzennych. Zachowanie kulturowych i przyrodniczych elementów przestrzeni w istotny sposób wpływających na kształt krajobrazu kulturowego i eksponowanie wartościowych obiektów w strukturze przestrzennej, także w panoramach miejscowości. Rewaloryzacja historycznych układów przestrzennych miast i wsi, a także innych założeń przestrzennych (w tym zieleni komponowanej). Restauracja zespołów zabudowy rezydencjonalnej, dworskiej, folwarcznej, itp. Zachowanie i konserwacja zieleni komponowanej. Objęcie ochroną ciągów alejowych wzdłuż dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Objęcie ochroną i odtworzenie historycznych przestrzeni publicznych o potencjale kulturowym. Utrzymanie obiektów małej architektury, współtworzących walory krajobrazu kulturowego. Zachowanie i objęcie ochroną elementów ekspozycji krajobrazów kulturowych (elementy ekspozycji biernej i czynnej). Utrzymanie obiektów i zespołów zabytkowych zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi, dbałość o stan techniczny, estetykę oraz ich otoczenie. Zachowanie i objęcie ochroną historycznych obiektów budownictwa drewnianego, w tym sakralnego.

		Zachowanie i objęcie ochroną zabytków architektury cmentarnej, w tym pozostałości cmentarzy mniejszości etnicznych i wyznaniowych. Zachowanie i objęcie ochroną zabytków techniki oraz zabytkowych obiektów i urządzeń przemysłowych, w tym zabytkowych dworców kolejowych. Zachowanie i objęcie ochroną dziedzictwa archeologicznego, poprzez ochronę stanowisk archeologicznych, zagospodarowanie i eksponowanie stanowisk o indywidualnej, czytelnej formie krajobrazowej, w celach kulturowych, edukacyjnych i turystycznych (także tworzenie parków kulturowych dziedzictwa archeologicznego). Utrzymanie wytyczonych i funkcjonujących szlaków kulturowych, tworzenie nowych szlaków kulturowych pieszych, rowerowych, samochodowych i wodnych, w tym szlaków międzyregionalnych i transgranicznych, w oparciu o zasoby kulturowe regionu. Objęcie ochroną i eksponowanie miejsc pamięci narodowej, w tym miejsc wydarzeń i walk historycznych. Wskazanie dóbr kultury współczesnej i objęcie ich ochroną (przy wskazaniu jej zasad).
2	Podporządkowania działań inwestycyjnych w historycznych terenach zurbanizowanych i ich otoczeniu ochronie wartości zasobu i jego ekspozycji.	Utrzymanie regionalnej i historycznej skali struktury jednostek osadniczych. Kształtowanie uzupełniającej zabudowy w dostosowaniu do założeń historycznych. Skupianie zabudowy w ramach istniejącej struktury jednostek osadniczych, przy kontynuowaniu historycznego układu i charakteru. Ograniczenie napowietrznych linii energetycznych i urządzeń infrastruktury w otoczeniu obiektów i zespołów zabytkowych na rzecz sieci i urządzeń podziemnych.
3	Harmonizowania zabudowy i zagospodarowania w otoczeniu obiektów zachowanego dziedzictwa kulturowego z cechami architektoniczno-urbanistycznymi tych obiektów.	Przeznaczanie pod zabudowę nowych terenów w kontynuacji historycznych siedlisk. Stosowanie form zabudowy nawiązujących do tradycyjnego budownictwa. Opracowanie katalogu z założeniami i projektami zawierającymi wzorce charakterystycznej architektury regionalnej z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej (w tym wyznaczenie regionów architektonicznych, jako obszarów utrzymania różnorodności kulturowej).
4	Porządkowania zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych (eliminowanie obiektów niezgodnych z charakterem obszaru zabytkowego).	Sformułowanie wytycznych konserwatorskich dla zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych. Uporządkowanie ruchu samochodowego, uwzględniające potrzeby ograniczenia uciążliwości komunikacji i likwidowania kolizji przestrzennych.
5	Zwiększania dostępności do zabytków dla mieszkańców, turystów i inwestorów.	Podejmowanie działań służących rewitalizacji historycznych układów przestrzennych miast i wsi, a także innych założeń przestrzennych, z uwzględnieniem wymogów konserwatorskich, lokalnego charakteru i specyfiki zabudowy. Nadawanie nieużytkowanym obiektom zabytkowym nowych funkcji i dostosowanie ich do współczesnych potrzeb (w tym do celów turystycznych), w sposób nieumniejszający ich wartości zabytkowej, kulturowej i historycznej. Realizowanie inwestycji służących zachowaniu, ochronie i propagowaniu dziedzictwa kulturowego, obiektów o charakterze wystawienniczym, muzealnym, skansenów.
6	Podnoszenia świadomości społecznej w sferze ochrony	Wspieranie społeczeństwa obywatelskiego i budowę społeczności lokalnych, w zakresie podnoszenia odpowiedzialności za otaczającą przestrzeń, będącą wspólnym dobrem, między

	dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej.	innymi poprzez zwiększenie udziału społeczeństwa w tworzeniu dokumentów planistycznych, przez organizację debat, warsztatów czy spotkań. Opracowanie regionalnego katalogu dóbr kultury współczesnej. Objęcie ochroną dóbr kultury współczesnej o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym, a także innych obiektów spełniających kryteria dóbr kultury współczesnej. Wpisanie najcenniejszych dóbr kultury współczesnej do rejestru zabytków, w celu objęcia ich ochroną konserwatorską.
--	--	---

W ramach polityki opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej realizowanej przez samorząd Województwa Opolskiego PZPWO ustalono – w ramach PZPWO – kierunki działań w zagospodarowaniu przestrzennym, w tym:

9.5.1. Zachowanie ciągłości dziedzictwa regionalnego, poprzez:

- ochronę i przywracanie wartości dziedzictwa materialnego o wyrazistej tożsamości, w tym rewitalizację i rewaloryzację zdegradowanych obiektów i obszarów historycznych;
- eksponowanie w strukturze przestrzennej najcenniejszych zasobów dziedzictwa regionu (zwłaszcza obszarów uznanych za pomniki historii);
- podniesienie rangi obiektów o wysokich walorach historycznych, architektonicznych i kulturowych;
- ochronę i kształtowanie struktur przestrzennych historycznych miast i wsi poprzez ochronę panoram i eksponowanie w sylwetach miejscowości dominant architektonicznych;
- kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca;
- kształtowanie i ochronę krajobrazów kulturowych zachowujących tożsamość i walory tradycyjnego krajobrazu wiejskiego;
- ochronę dziedzictwa archeologicznego;
- zachowanie różnorodności kulturowej regionu: pielęgnowanie tradycji i tożsamości regionalnej w powiązaniu z zasobami dziedzictwa materialnego;
- popularyzację i zwiększanie dostępności do zasobów dziedzictwa, w tym wprowadzanie nowych form zwiedzania zabytków, wykorzystanie nowych technologii.

9.5.2. Umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego, poprzez:

- wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej;
- adaptację obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji;
- kreowanie produktów turystyki kulturowej w oparciu o tradycje historyczne;
- zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową w celach dydaktycznych, naukowych i turystycznych;
- tworzenie płaszczyzn współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki kulturowej.

9.5.3. Kształtowanie tożsamości regionalnej i budowanie klimatu społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, poprzez:

- kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu (obszary, miasta i wsie historyczne i zabytkowe);
- stymulowanie partycypacji społecznej w podejmowaniu działań dotyczących zarządzania dziedzictwem kulturowym i służących ochronie obiektów zabytkowych;
- propagowanie korzyści płynących z zachowania dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz typowych dla regionu form budownictwa tradycyjnego;
- promowanie najlepszych przykładów działań związanych z zachowaniem dziedzictwa kulturowego;
- wspieranie podmiotów działających w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego regionu.

4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2025–2028

Projekt Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2025–2028 – w czasie opracowywania niniejszego dokumentu – był poddawany konsultacjom społecznym, przed przyjęciem go przez Sejmik Województwa Opolskiego⁴⁵.

Przyjętym w programie mottem jest także adekwatne dla Opolszczyzny sformułowanie: **Wiele kultur, jedno dziedzictwo**.

Konsekwentnie więc sformułowano również misję Programu: **Poznanie, akceptacja i odpowiedzialność za dziedzictwo kulturowe, które prowadzi do skutecznej ochrony i opieki nad zabytkami regionu oraz wyznacza kierunki rozwoju Opolszczyzny**.

Realizacji misji programu mają służyć dwa cele strategiczne oraz przypisane im priorytety, w obrębie których rozwinięte zostały przykładowe zadania do realizacji. Tak skonstruowane „drzewo” celów zostało przedstawione w poniższym zestawieniu [pogrubieniem oznaczono te spośród działań, które powinny znaleźć się w sferze aktywności władz Miasta Kędzierzyn-Koźle]:

Tabela 4. Cele strategiczne, priorytety i kierunki działania Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2025 – 2028 (na podstawie projektu dokumentu)

CEL STRATEGICZNY I – SKUTECZNA OCHRONA I OPIEKA NAD REGIONALNYM DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	
Priorytet 1. Utrzymanie i poprawa stanu zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego.	
Kierunki	Przykładowe działania
1. Zachowanie obiektów i zespołów zabytkowych i ich otoczenia w dobrym stanie technicznym i estetycznym	Aktualizacja stanu zachowania oraz potrzeb konserwatorskich obiektów zabytkowych w regionie w poszczególnych kategoriach zabytków, w tym uzupełnienie wiedzy o zasobach zabytków techniki. Wprowadzenie jako powszechnej zasady finansowania prac konserwatorskich (system dotacji) w obiektach zabytkowych przez poszczególne samorządy Upowszechnianie metod postępowania konserwatorskiego przy zabytkach – system poradników, szkoleń wraz ze wspieraniem właścicieli inwestujących w zabytki m.in. poprzez system doradztwa, ulg podatkowych, wsparcie przy realizacji wymogów formalnych.
2. Systemowe działania na rzecz zabytków stanowiących wyróżnik regionu oraz obiektów zagrożonych	Wsparcie remontów i adaptacji zespołów dworskich i pałacowych. Działania na rzecz architektury drewnianej (remonty, konserwacja, zabezpieczenia i inne).

⁴⁵ Strona konsultacji społecznych: <https://bip.opolskie.pl/2025/05/ogloszenie-dotyczace-konsultacji-projektu-uchwaly-sejniku-województwa-opolskiego-w-sprawie-przyjecia-programu-opieki-nad-zabytkami-województwa-opolskiego-na-lata-2025-2028/>

	Inwentaryzacja i ochrona zabytków techniki oraz zabytkowych obiektów i założeń przemysłowych w tym zespołów dworców kolejowych, infrastruktury kolejowej, obiektów związanych z żegluga odrzańską, zabytków związanych z historią lotnictwa, zabytków związanych z górnictwem surowców skalnych (cement, kamień) oraz zabytków obronnych, szczególnie fortyfikacji. Wspieranie zachowania budownictwa wiejskiego – zagród w tym budynków gospodarczych, folwarków.
3. Działania na rzecz utrzymania tradycyjnej zabudowy oraz stosowania tradycyjnych materiałów i form architektonicznych	Wspieranie inicjatyw mających na celu stworzenie katalogu z założeniami i projektami zawierającymi wzorce charakterystycznej architektury regionalnej z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej (w tym wyznaczenie regionów architektonicznych, jako obszarów utrzymania różnorodności kulturowej). Promowanie działań przyczyniających się do utrzymania tradycyjnej zabudowy (w tym konkursy) wraz ze wspieraniem jej renowacji i konserwacji szczególnie na obszarach wiejskich. Rewaloryzacja historycznych układów przestrzennych miast i wsi, a także innych założeń przestrzennych z uwzględnieniem zieleni komponowanej.
4. Systemowe działania na rzecz zabytków, które uległy zniszczeniu lub uszkodzeniu podczas powodzi w 2024 roku	Inwentaryzacja skali zniszczeń lub uszkodzeń zabytków w wyniku powodzi w 2024 roku. Finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach, które uległy zniszczeniu lub uszkodzeniu podczas powodzi w 2024 roku.
Priorytet 2. Działania na rzecz rozpoznania zasobów i bezpieczeństwa zabytków	
1. Działania na rzecz rozpoznania zasobów i bezpieczeństwa zabytków	Wspieranie inwentaryzacji zasobów architektury osad związanych z gospodarką leśną wraz z wytypowaniem obiektów i obszarów do objęcia ochroną. Działania na rzecz wpisania do rejestru zabytkowych cmentarzy, w tym zagrożonych (mniejszości etnicznych i wyznaniowych np. kirkutów z dodatkową ochroną dla drzew pomnikowych), alei przydrożnych i parków oraz kamieniołomów o historycznym znaczeniu. Aktualizacja planów i opracowanie brakujących dokumentów w obszarze zarządzania ochroną zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych lub konfliktu zbrojnego dla zabytków stanowiących własność jednostek samorządu województwa.
2. Monitorowanie stanu zachowania zabytków ruchomych	Weryfikacja i dokumentowanie zasobów zabytków ruchomych ze zwróceniem uwagi na obiekty małej architektury – inwentaryzacja przez gminy zabytków ruchomych w przestrzeni publicznej. Badania i dokumentowanie zagrożonych stanowisk archeologicznych wraz z ekspozycją stanowisk o czytelnej formie terenowej.
3. Opracowanie listy dóbr kultury współczesnej Opolszczyzny	Inwentaryzacja zasobów i popularyzacja listy dóbr kultury współczesnej. Wskazanie wytycznych związanych z ochroną wartości i właściwym użytkowaniem dóbr kultury. Podejmowanie działań na rzecz ochrony dóbr kultury współczesnej, w tym wpisanie najcenniejszych dóbr kultury współczesnej do rejestru zabytków.
Priorytet 3. Ochrona krajobrazu regionu uwzględniającego wartości kulturowe i przyrodnicze	
1. Wdrażanie narzędzi dedykowanych ochronie krajobrazu kulturowego	Prace nad implementacją zapisów audytu krajobrazowego w gminach. Tworzenie parków kulturowych, rezerwatów kulturowych i innych form ochrony prawnej układów przestrzennych miast i wsi oraz innych założeń przestrzennych, także na terenach poprzemysłowych. Aktywizacja samorządów lokalnych w celu opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i innych dokumentów wpływających na ład przestrzenny (m.in. uchwały krajobrazowe).

2. Realizacja świadomej ochrony krajobrazu kulturowego	Realizacja zintegrowanych projektów rewitalizacji na terenach zabytkowych ze szczególnym uwzględnieniem aspektów społecznych i kulturowo-przyrodniczych oraz dziedzictwa przemysłowego regionu. Wspieranie instytucji i stowarzyszeń propagujących potrzebę ochrony krajobrazu kulturowego i wspieranie lokalnych organizacji w działaniach zmierzających do ochrony zagrożonych przestrzeni o wartościach kulturowych. Popularyzowanie zapisów audytu krajobrazowego w celu ochrony krajobrazów kulturowych oraz historycznych przestrzeni publicznych o potencjale zabytkowym.
3. Integracja działań ochrony krajobrazu w obszarze dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	Opracowywanie dokumentów planistycznych i strategicznych uwzględniających integrację ochrony zabytków i ochrony przyrody. Działania na rzecz ochrony, w tym konserwatorskiej ciągów alejowych wzdłuż dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych oraz ich rewitalizacja. Realizacja projektów rewitalizacyjnych i infrastrukturalnych uwzględniających integralność dziedzictwa kulturowego, przemysłowego i przyrodniczego, w tym środowiska naturalnego powiązanego z działalnością człowieka (m.in. kamieniołomy).
Priorytet 4. Profesjonalna i nowoczesna ochrona i zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego	
1. Zwiększanie aktywności samorządów w obszarze dziedzictwa kulturowego	Opracowywanie brakujących i aktualizacja gminnych ewidencji zabytków. Opracowywanie i wdrażanie zapisów gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami. Wspieranie działań samorządów w obszarze dziedzictwa kulturowego: szkolenia dla pracowników, popularyzacja konkursów GKZ.
2. Rozwój opieki instytucjonalnej nad dziedzictwem kulturowym	Kontynuacja rozwoju muzeów SWO poprzez powiększanie kolekcji, przygotowywanie atrakcyjnej i nowatorskiej oferty programowej, modernizację powierzchni wystawienniczych i magazynowych i in. Tworzenie nowych i modernizacja muzeów lokalnych i izb tradycji z uwzględnieniem inicjatyw społecznych, oraz opracowanie bazy danych dotyczących ich działalności. Utworzenie Opolskiego Centrum Dziedzictwa Kulturowego w celu koordynacji i zarządzania procesami dotyczącymi dziedzictwa kulturowego regionu. Podjęcie działań zmierzających do poszerzenia możliwości działania Muzeum Wsi Opolskiej (np. powiększenie obszaru, filie skansenu) w zakresie gromadzenia i ratowania obiektów budownictwa wiejskiego.
3. Wdrażanie nowoczesnych narzędzi ochrony zabytków	Tworzenie i rozbudowa infrastruktury służącej digitalizacji zasobów dziedzictwa jednostek kultury wraz z zapewnieniem dostępu do elektronicznych baz danych o zabytkach. Inwentaryzacja 3D zabytków – trójwymiarowa digitalizacja i wirtualizacja wybranych zabytków (zarówno architektury, jak i zabytków ruchomych, w tym muzealiów). „Cyfrowy portal” – rozwijanie multimedialnych form udostępniania dziedzictwa poprzez repozytoria cyfrowe, elektroniczne inwentarze zbiorów, wirtualne spacer po muzeach i zabytkach, technologie gier terenowych i in. Rozwój nieinwazyjnych metod badania stanowisk archeologicznych (skaningu, technik fotogrametrycznych, badań geofizycznych, wraz z tworzeniem cyfrowych baz danych).
CEL STRATEGICZNY II – ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ŹRÓDŁO TOŻSAMOŚCI I WYZNACZANIA KIERUNKÓW ROZWOJU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO	
Priorytet 1. Zachowanie wielokulturowości regionu oraz tożsamości lokalnej i regionalnej.	
1. Wzmacnianie znaczenia dziedzictwa niematerialnego	Wspieranie społeczności lokalnych w kultywowaniu i nauczaniu o obrzędach i obyczajach lokalnych wraz z ich systematycznym archiwizowaniem. Wdrażanie nowych form popularyzacji dziedzictwa niematerialnego oraz wspieranie istniejących (festiwal tradycji, szlak tradycji, centrum dziedzictwa, elektroniczna baza danych).

	Kontynuacja działań dotyczących zachowania materialnego i niematerialnego dziedzictwa mieszkańców Opolszczyzny jako różnych grup etnograficznych. Kontynuowanie wpisów na Krajową Listę Produktów Tradycyjnych oraz na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, inspirowanie badań nad lokalnym dziedzictwem niematerialnym.
2. Wspieranie działalności twórców ludowych i rzemieślników	Sprzysiężanie rozwojowi twórczości ludowej i promowanie dorobku artystycznego twórców ludowych. Zebranie danych dotyczących warsztatów rzemieślniczych oraz osób posiadających unikalne umiejętności zawodowe wraz z określeniem metod ich popularyzacji. Tworzenie warunków do realizacji projektów edukacyjnych, zachęcających młodych ludzi do nauki unikalnych zawodów i rzemiosła. Wspieranie twórczego wykorzystania sztuki ludowej we współczesnym wzornictwie i branży przemysłowej.
3. Popularyzacja wielokulturowego dziedzictwa Śląska Opolskiego	Wspieranie powstawania wydawnictw z zakresu dziedzictwa kulturowego dla różnych grup odbiorców, wspieranie prac nad opracowywaniem źródeł dotyczących dziedzictwa regionu, w tym prac badawczych. Wspieranie projektów upowszechniających wartości kulturowe regionu, historię grup etnicznych i mniejszości narodowych. Wykorzystywanie różnorodnych narzędzi do popularyzacji dziedzictwa: konkursów, debat, warsztatów, szkoleń, platformy cyfrowej i in. Kontynuacja i rozwój oferty w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa i Nocy Muzeów.
Priorytet 2. Rozwijanie współpracy regionalnej i integracji w obszarze dziedzictwa kulturowego	
1. Rozwijanie współpracy regionalnej w obszarze dziedzictwa kulturowego	Konsolidacja i współpraca obszarów, miejsc i instytucji w celu zwiększenia potencjału dziedzictwa kulturowego (sieciowanie). Wsparcie opiekunów Pomników Historii na rzecz spójnego zarządzania obiektami i obszarami wraz z opracowaniem strategii współpracy oraz integracja instytucji w celu przygotowania kolejnych wniosków o wpis na listę Pomników Historii. Wsparcie działalności programowej instytucji kultury w celu poszerzania oferty kulturalnej i turystycznej.
2. Integracja osób i środowisk związanych z ochroną i opieką nad zabytkami	Umożliwienie wymiany wiedzy i doświadczeń właścicieli obiektów zabytkowych wraz ze wspieraniem wspólnych inicjatyw w obszarze ochrony zabytków. Wspieranie kształcenia kadry opiekunów, edukatorów, animatorów i działaczy zajmujących się dziedzictwem materialnym i niematerialnym. Inspirowanie do tworzenia partnerstw publiczno-prywatnych w projektach związanych z ochroną zabytków, ich użytkowaniem i zagospodarowaniem.
Priorytet 3. Edukacja na rzecz aktywnej odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe	
1. Zwiększanie aktywności społecznej w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego	Nagradzanie i promowanie dobrych praktyk mających na celu prawidłowe użytkowanie i remontowanie obiektów zabytkowych (m.in. coroczne Nagrody Marszałka). Popularyzowanie i wspieranie działalności społecznej w obszarze dziedzictwa: społecznych opiekunów zabytków, wolontariuszy, stowarzyszeń zajmujących się ochroną zabytków. Wspieranie projektów obywatelskich podnoszących kompetencje kulturowe i odpowiedzialność za dziedzictwo (w tym budżet obywatelski, otwarte konkursy ofert).
2. Opracowanie kompleksowej oferty edukacyjnej dotyczącej dziedzictwa kulturowego	Opracowanie scenariuszy wraz pomocami naukowymi wspierającymi nauczanie o dziedzictwie regionalnym. Przygotowanie szkoleń dla nauczycieli i edukatorów, muzealników z zakresu nauczania o dziedzictwie kulturowym oraz wspieranie realizacji warsztatów edukacyjnych prowadzonych przez specjalistów w szkołach.

	Popularyzacja form interaktywnych w edukacji (questy, gry terenowe, geocaching itp.). Realizacja konkursu dla szkół zaangażowanych w edukację regionalną np. zdobycie tytułu „Szkoly/klasa przyjaznej dziedzictwu”.
Priorytet 4. Świadome wykorzystywanie walorów dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionu	
1. Rozwój oferty spędzania czasu wolnego w oparciu o wartości krajobrazu kulturowego.	Rozwój turystyki i propozycji spędzania czasu wolnego opartego na różnorodnych elementach dziedzictwa. Rozwój oferty usług na obszarach wiejskich o walorach krajobrazowych uwzględniających dziedzictwo materialne i niematerialne. Inicjowanie / wspieranie kampanii społecznych promujących korzyści wynikające z obowiązywania form ochrony (mpzp, rejestr, parki kulturowe), programów opieki nad zabytkami i ewidencji zabytków.
2. Wspieranie inicjatyw związanych z tworzeniem lokalnych usług i produktów wykorzystujących zasoby materialne i niematerialne dziedzictwa	Adaptacje i remonty obiektów zabytkowych w celu stworzenia oferty wypoczynku z uwzględnieniem różnych grup docelowych. Promocja lokalnych usług i produktów oraz wspieranie osób i jednostek działających na rzecz poszerzania oferty w tym obszarze. Ustanowienie w ramach regionu Szlaku Zabytków Techniki promującego szczególne bogactwo dziedzictwa przemysłowego Województwa Opolskiego.
3. Tworzenie miejsc pracy związanych z dziedzictwem kulturowym	Realizacja projektów szkoleniowych przyczyniających się do profesjonalizacji osób zajmujących się sektorem kultury i sektorem turystyki. Tworzenie warunków do zwiększania zatrudnienia w sektorze turystyki kulturowej. Wspieranie osób podejmujących prowadzenie własnej działalności gospodarczej w obszarze dziedzictwa kulturowego.

Jak wynika z powyższego zestawienia, spora grupa proponowanych działań w „Programie Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2025–2028”, choć z założenia jest adresowana do wojewódzkich władz samorządowych, z powodzeniem wpisuje się w założenia niniejszego dokumentu i powinna być uwzględniana w działaniach samorządu Miasta Kędzierzyn-Koźle.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

5.1.1. Strategia Rozwoju Miasta Kędzierzyn-Koźle

Rada Miasta Kędzierzyn-Koźle w dniu 28 czerwca 2022 r. podjęła uchwałę w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Miasta Kędzierzyn-Koźle do 2030 r.”⁴⁶

Rozwój miasta Kędzierzyn-Koźle w perspektywie określonej Strategią (ale także w kolejnych dekadach) uzależniony jest od sprostania 10 wyzwaniom rozwojowym⁴⁷. Dwa spośród nich: 5. Eksponować i chronić walory kulturowe oraz przyrodnicze miasta i 8. Wzmocnić integrację społeczną miasta oraz integrację przestrzenną, dotyczą bezpośrednio (wyzwanie 5) i pośrednio (wyzwanie 8) problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego.

⁴⁶ Uchwała Nr XLVIII/556/22 Rady Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 28 czerwca 2022 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Miasta Kędzierzyn-Koźle do 2030 roku.

⁴⁷ Strategia Rozwoju Miasta Kędzierzyn-Koźle do 2030 roku, s. 32, rys. 3.

W wizji Kędzierzyna-Koźła w roku 2030 zwrócono uwagę na walory kulturowe, jako istotny element rozwojowy:

***Kędzierzyn-Koźle w 2030 roku jest miastem ekologicznym i innowacyjnym,
kreowanym przez mieszkańców cieszących się z wysokiej jakości oferty pracy, nauki i czasu wolnego.***

***Jesteśmy miastem świadomym zmian klimatycznych i demograficznych.
Dziedzictwo przemysłowe oraz walory przyrodniczo-kulturowe są dumą lokalnej społeczności,
utożsamiającej się z miastem.***

Dla właściwej realizacji ww. założeń w Strategii sformułowano trzy cele strategiczne, rozbudowane w „drzewo” priorytetów i przyporządkowanych im kierunków działań [w zestawieniu wskazano zadania, których realizacja będzie związana z procesami opieki nad zabytkami]:

Tabela 5. Wybrane cele strategiczne, priorytety i kierunki działań „Strategii Rozwoju Miasta Kędzierzyn-Koźle”

CEL STRATEGICZNY. 1. Rozwinięta współpraca i partnerstwo na rzecz rozwoju miasta i wspólnot lokalnych	
Priorytety	Kierunki działań
1.2. Miasto aktywne i zintegrowane społecznie	1.2.4. Wykorzystanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego oraz kultury do wzmacniania więzi społecznych (w szczególności osób zagrożonych wykluczeniem), w tym integracji mieszkańców wokół wspólnych wyzwań (np. kreowanie rozwiązań z zakresu małej infrastruktury rekreacyjnej, sieci ścieżek rowerowych, imprez kulturalnych).
CEL STRATEGICZNY 2. Nowy wizerunek miasta zielonego, ekologicznego i atrakcyjnego przestrzenie	
2.2. Rozwinięta oferta mieszkaniowa	2.2.1. Rozwój i promocja oferty mieszkaniowej w oparciu o istniejący potencjał wolnych terenów inwestycyjnych oraz aktualne plany odnoszące się do zagospodarowania przestrzennego miasta a także rewitalizacja terenów zdegradowanych, w tym zagospodarowanie pustostanów.

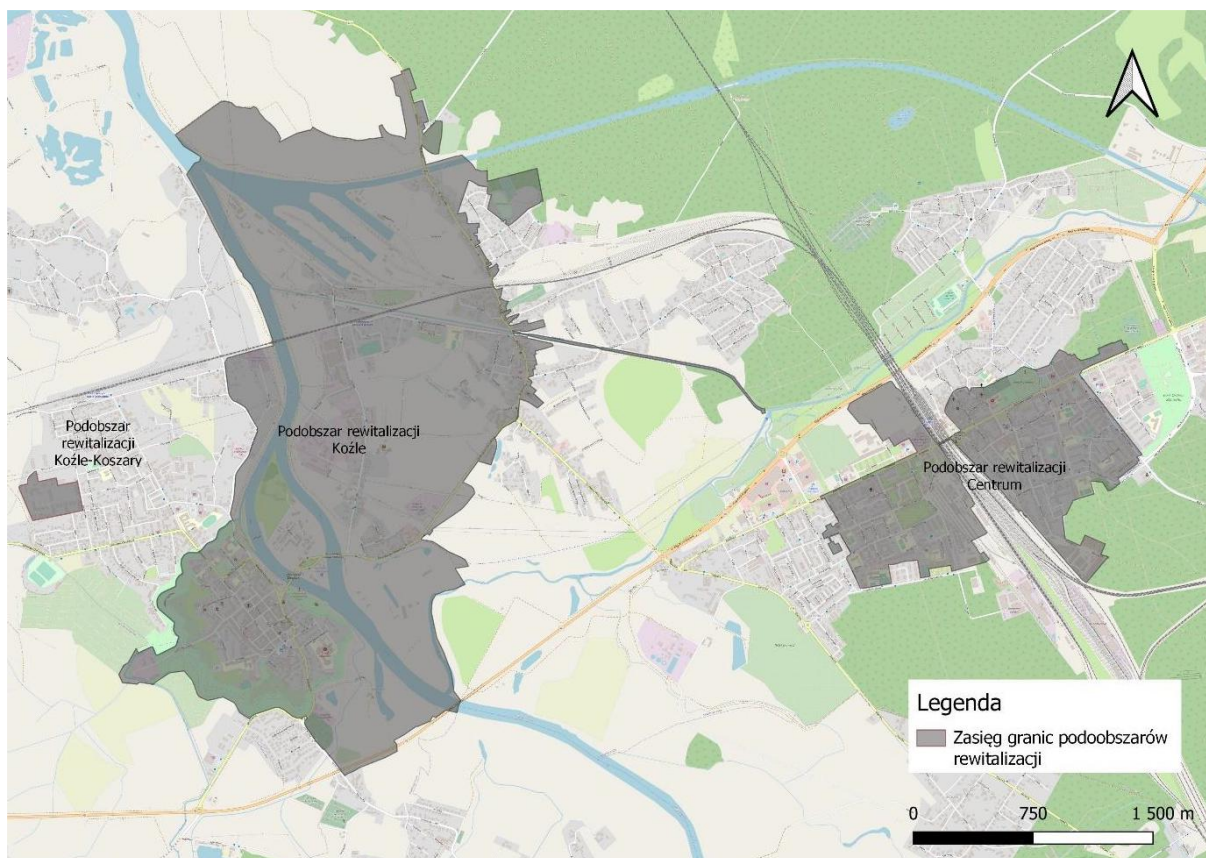
5.1.2. Program Rewitalizacji Miasta Kędzierzyn-Koźle do 2030 roku

„Gminny Program Rewitalizacji Miasta Kędzierzyn-Koźle do 2030 roku” został przyjęty na mocy Uchwały Rady Miasta z dnia 30 listopada 2023 r.⁴⁸

W efekcie przeprowadzonej diagnozy za obszary rewitalizacji uznano podobszary: Koźle, Centrum i Koźle Koszary – obszary o stosunkowo dużym nasyceniu obiektami mi obszarami zabytkowymi.

Dla każdego z trzech podobszarów rewitalizacji – w ramach pięciu sfer (społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej) zostały określone problemy, potencjały oraz potrzeby rewitalizacyjne.

⁴⁸ Uchwała Nr LXIV/748/23 Rady Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 30 listopada 2023 r. w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Kędzierzyn-Koźle do 2030 roku.

Ryc. 1. Podobszary rewitalizacji (za: Gminny Program Rewitalizacji Miasta Kędzierzyn-Koźle do 2030 roku, Mapa 1, s. 7)

Zagadnienia odnoszące się do zachowania, ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego zostały uwzględnione przede wszystkim w sferach: przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej [w zestawieniu *pogrubieniem wskazuje problematykę związaną z procesami opieki nad zabytkami*].

Tabela 6. Problemy, potencjały i potrzeby rewitalizacyjne podobszarów rewitalizacji (za: „Gminny Program Rewitalizacji Miasta Kędzierzyn-Koźle do 2030 roku”, s. 72–90)

Podobszar rewitalizacji Koźle
Problemy
Sfera przestrzenno-funkcjonalna: - występowanie zdegradowanych przestrzeni po dawnych obiektach użyteczności publicznej, terenach przemysłowych, jak też wymagających remediacji związanych z zanieczyszczeniem powierzchni ziemi, - zły stan wielu obiektów zabytkowych, w tym ograniczone wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego dla funkcji społecznych, np. zabytkowego Kanału Kłodnickiego, - trudności w poprawie stanu technicznego obiektów zabytkowych związane z formami ich własności, barierami proceduralnymi, finansowymi, a także niską świadomością społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, - niska atrakcyjność przestrzeni publicznych i terenów rekreacji oraz wypoczynku, związana z poziomem estetyki, wyposażeniem w infrastrukturę, funkcjonalnością pod kątem możliwości wypoczynku i rekreacji, ograniczonym dostępem do punktów i lokali usługowych oraz gastronomicznych [...]. Sfera techniczna: - występowanie lokali komunalnych w złym stanie technicznym oraz pustostanów,

- niski standard techniczny zasobów mieszkaniowych, z których znaczna liczba ogrzewanych jest piecami węglowymi, - przestrzenie publiczne i obiekty wymagające dostosowania do potrzeb osób o szczególnych potrzebach.
Potencjały
Sfera przestrzenno-funkcjonalna: bogactwo obiektów i miejsc związanych z historią i dziedzictwem kulturowym (w tym niematerialnym), liczne obiekty zabytkowe, - dostęp do atrakcyjnych przestrzeni przyrodniczych, które umożliwiają kształtowanie oferty czasu wolnego, - lokalizacja instytucji i obiektów kształtujących ofertę kulturalną, sportową, rekreacyjną, edukacyjną.
Potrzeby rewitalizacyjne
Sfera przestrzenno-funkcjonalna: - zwiększenie i poprawa standardów publicznych terenów umożliwiających spędzanie czasu wolnego, - nadanie nowych funkcji zdegradowanym i niewykorzystanym obiektom i miejscom, wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w kształtowaniu funkcji mieszkaniowej, usługowej i turystycznej, integracja przestrzenna wybranych miejsc pełniących funkcje społeczne, w tym rekreacyjne, poprawa estetyki i funkcjonalności przestrzeni mieszkaniowych oraz rozwiązań komunikacyjnych. Sfera techniczna: - poprawa standardu zasobów mieszkaniowych, - dostosowanie przestrzeni i obiektów do potrzeb osób o szczególnych potrzebach.
Podobszar rewitalizacji Centrum
Problemy
Sfera przestrzenno-funkcjonalna: brak wykreowanej, charakterystycznej do śródmiejskich funkcji, przestrzeni reprezentacyjnej, w której koncentruje się życie społeczno-kulturalne i usługowe, występowanie zdegradowanych przestrzeni po dawnych terenach przemysłowych w okolicach ul. Tartacznej oraz obiektów niewykorzystujących swojego potencjału takich jak „Dom Towarowy”, biurowiec PKP, liczne pustostany w centrum miasta, trudności w poprawie stanu technicznego obiektów zabytkowych związane z formami ich własności, barierami proceduralnymi, finansowymi, a także niską świadomością społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, niska atrakcyjność przestrzeni publicznych i terenów rekreacji oraz wypoczynku, związana z poziomem estetyki, wyposażeniem w infrastrukturę, funkcjonalnością pod kątem możliwości wypoczynku i rekreacji, ograniczonym dostępem do punktów i lokali usługowych oraz gastronomicznych. Sfera techniczna: - występowanie lokali komunalnych w złym stanie technicznym oraz pustostanów, - niski standard techniczny zasobów mieszkaniowych, z których część wciąż ogrzewana jest piecami węglowymi, - dostosowanie przestrzeni i obiektów do potrzeb osób o szczególnych potrzebach.
Potencjały
Sfera przestrzenno-funkcjonalna: - centralna lokalizacja w skali miasta, powiązana z układem i dostępnością komunikacyjną, w tym lokalizacja dworca PKP, centrum przesiadkowe, Park&Ride, Bike&Ride, - lokalizacja instytucji i obiektów kształtujących ofertę kulturalną, sportową, rekreacyjną, oświatową i zdrowotną przyciągających mieszkańców miasta na podobszar rewitalizacji Centrum.

Potrzeby rewitalizacyjne
Sfera przestrzenno-funkcjonalna: • zwiększenie i poprawa standardów publicznych terenów umożliwiających spędzanie czasu wolnego, • nadanie nowych funkcji zdegradowanym i niewykorzystanym obiektom i miejscom, • integracja przestrzenna wybranych miejsc pełniących funkcje społeczne, w tym rekreacyjne, • poprawa estetyki i funkcjonalności przestrzeni mieszkaniowych. Sfera techniczna: • poprawa standardu zasobów mieszkaniowych, • poprawa stanu technicznego infrastruktury drogowej, • poprawa standardów dostępności do obiektów i miejsc publicznych.
Podobszar rewitalizacji Koźle-Koszary
Problemy
Sfera przestrzenno-funkcjonalna: • przestrzeń i zabytkowe obiekty od lat są wyłączone z użytkowania i nie służą mieszkańcom i miastu, co wpływa negatywnie na estetykę i wizerunek miejsca. Niezagospodarowany, niedozorowany obiekt jest miejscem gromadzenia się osób nieuprawnionych do przebywania na tym terenie. Dochodzi tu do aktów wandalizmu. Odnotowywane są podpalenia. Sfera techniczna: • pokoszarowe obiekty zabytkowe są w złym stanie technicznym.
Potencjały
Sfera przestrzenno-funkcjonalna: • zachowane obiekty o charakterze zabytkowym, które stanowią materialny zasób dziedzictwa kulturowego miasta.
Potrzeby rewitalizacyjne
Sfera przestrzenno-funkcjonalna: • rozwój funkcji mieszkaniowej, charakteryzującej się wysokim poziomem estetyki i funkcjonalności, wkomponowanej w strukturę przestrzenną, • zachowanie obiektów dziedzictwa kulturowego. Sfera techniczna: • poprawa standardów mieszkaniowych oraz dostępności obiektów.

Główne problemy obszaru rewitalizacji w sferze przestrzenno-funkcjonalnej to zły stan techniczny obiektów zabytkowych, infrastruktury drogowej oraz przestrzenie publiczne, które wymagają zagospodarowania i większego dostosowania do potrzeb mieszkańców⁴⁹.

5.1.3. Plan ogólny Miasta Kędzierzyn-Koźle

Na mocy ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw⁵⁰ dotychczas wprowadzone zostały istotne zmiany w systemie planowania przestrzen-

⁴⁹ Gminny Program Rewitalizacji Miasta Kędzierzyn-Koźle do 2030 roku, s. 68–69 – <https://bip.kedzierzynkozele.pl/attachments/download/60904>

⁵⁰ Dz.U. z 2024 r., poz. 1688.

nego w Polsce. Dotychczasowy akt jakim było Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego został zastąpiony planem ogólnym gminy. W przeciwieństwie do studium plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego, co oznacza, że będzie miał moc prawną, ponadto – co istotne – uchwalenie planu ogólnego ma charakter obowiązkowy, podczas gdy uchwalenie studium miało charakter fakultatywny.

Plan ogólny będzie:

- **obejmował zawsze cały obszar gminy**, z wyłączeniem terenów zamkniętych (tj. terenów o charakterze zastrzeżonym ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa, określone przez właściwych ministrów i kierowników urzędów centralnych),
- uwzględniany przy sporządzaniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz będzie podstawą prawną do wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
- obowiązkowo określał strefy planistyczne – m.in. strefę usługową, gospodarczą, produkcji rolnej, handlu wielkopowierzchniowego czy wielofunkcyjną z zabudową mieszkaniową jednorodzinną lub wielorodzinną. Fakultatywne będzie określenie obszarów uzupełnienia zabudowy i obszarów zabudowy śródmiejskiej

Rada Miasta Kędzierzyn-Koźle – wykonując obowiązek ustawowy – przyjęła w dniu 28 maja 2024 r. uchwałę w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu ogólnego Gminy Kędzierzyn-Koźle⁵¹.

5.1.4. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego [mpzp]

Zmiany w systemie planowania przestrzennego wprowadzone ustawą z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw⁵², odnoszą się również do już obowiązujących na terenie miasta Kędzierzyn-Koźle miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Zgodnie z treścią art. 67. 1. *Dotychczasowe miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego zachowują moc na danym obszarze do dnia wejścia w życie nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na tym obszarze i mogą być zmieniane*. Oznacza to, że nie ma konieczności dostosowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego do planu ogólnego gminy. Jednak ewentualne zmiany całości lub części dotychczas obowiązującego mpzp, będą musiały być dokonywane w zgodzie z zapisami planu ogólnego.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego uchwalonych dla obszarów miasta Kędzierzyn-Koźle zostały wyznaczone – i będą obowiązywały nadal, pomimo zmian w przepisach ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- **strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej**, dla której ustalono następujące zasady postępowania:
 - ✓ zachowanie historycznego układu przestrzennego ulic, placów, linii zabudowy,
 - ✓ zachowanie proporcji wysokościowych zabudowy,
 - ✓ zachowanie wnętrz urbanistycznych i zieleni,
 - ✓ dostosowanie skali, bryły i formy nowej i modernizowanej zabudowy do zabudowy istniejącej,
 - ✓ adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji przy zachowaniu ich walorów historycznych,
- **strefa „B” – ochrony konserwatorskiej**, dla której ustalono następujące zasady postępowania:

⁵¹ Uchwała Nr II/19/24 Rady Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 28 maja 2024 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu ogólnego Gminy Kędzierzyn-Koźle - <https://bip.kedzierzynkozle.pl/artukul/1585/26820/plan-ogolny-gminy-kedzierzyn-kozle>

⁵² Dz.U. z 2024 r., poz. 1688.

- ✓ zachowanie zasadniczych elementów rozplanowania,
- ✓ restauracja i modernizacja techniczna obiektów o wartościach kulturowych oraz adaptacja ich do nowych funkcji,
- ✓ dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie rozplanowania i skali zabudowy,
- **strefa „E” – ochrony ekspozycji**, dla której ustalono następujące zasady postępowania:
 - ✓ ochrona obecnych warunków ekspozycji,
 - ✓ likwidacja obiektów i urządzeń stanowiących elementy dysharmonizujące i utrudniające właściwą ekspozycję zespołów lub obiektów zabytkowych,
- **strefa „W” – ochrony archeologicznej**, dla której ustalono następujące zasady postępowania:
 - ✓ w przypadku stanowisk płaskich – obowiązek zaopiniowania przez WKZ wszelkich inwestycji, które wymagają wykonania robót ziemnych,
 - ✓ w przypadku stanowisk naziemnych – obowiązek zgłoszenia wszelkich inwestycji ministrowi właściwemu dla spraw kultury i dziedzictwa narodowego,
- **strefa „OW” – obserwacji archeologicznej**, w której ustala się obowiązek zaopiniowania przez WKZ wszelkich inwestycji, które wymagają wykonania robót ziemnych,
- **strefa „U” – ochrony układów urbanistycznych**, dla której ustalono następujące zasady postępowania:
 - ✓ zachowanie istniejącego układu kompozycji urbanistycznej,
 - ✓ zachowanie proporcji skali, bryły i formy nowej i modernizowanej zabudowy,
- **strefa „K” – ochrony obszarów o cennych walorach przyrodniczych i krajobrazowych**, dla której ustalono następujące zasady postępowania:
 - ✓ zachowanie potencjału przyrodniczego i kulturowego,
 - ✓ wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego w celach rekreacyjnych i dydaktycznych.

Obszar miasta Kędzierzyn-Koźle pokryty jest prawie w całości mpzp. Obowiązujące mpzp i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz krajobrazu kulturowego, zostały przedstawione w tabeli poniżej (*przywołano jedynie te miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których sformułowano zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazu kulturowego*).

Tabela 7. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obszarów Miasta Kędzierzyn-Koźle zawierające zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazu kulturowego

Lp.	Teren objęty planem	Nr uchwały Rady Miasta Kędzierzyn-Koźle	Publikacja (Dz. Urz. Woj. Opolskiego)	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazu kulturowego
1	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Kędzierzyna-Koźla przy ul. Wyspiańskiego	Nr XVI/188/99 z 30.09.1999 r.	1999.	4.6. a) Ze względu na zabytkowy charakter zabudowy ul. Wyspiańskiego ustala się – utrzymanie w projektowanej zabudowie gabarytów nie odbiegających od istniejącej zabudowy (max. III kondygnacje nadziemne – 12 m). Projekty architektoniczne zabudowy winny być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. b) zapewnienie nadzoru archeologicznego na koszt inwestora przy realizacji programu określonego zmianą planu a obejmującego tereny stanowisk archeologicznych.

2	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Kędzierzyna-Koźla przy ul. Głęboczkiej	Nr XXII/243/2000 z 27.01.2000 r.	2000.	4.7. Ochrona zabytków Wobec sąsiedztwa w odległości ok. 300 m Starówki Kozielskiej ze względów krajobrazowych gabarytami budynków należy nawiązać do istniejącej zabudowy. Wszelkie przebudowy, modernizacje i remonty istniejącej zabudowy oraz budowę nowych budynków należy każdorazowo uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Wobec występowania w pobliżu terenu objętego zmianą planu licznych stanowisk archeologicznych – wszelkie prace ziemne na przedmiotowym terenie winny być nadzorowane przez archeologów, lub placówki wyspecjalizowane do świadczenia tego typu usług – na koszt inwestora. W przypadku odkrycia nowych znalezisk archeologicznych konieczne będzie przeprowadzenie na koszt inwestora ratowniczych badań archeologicznych. Zachować starodrzew, proponując nową zieleni uzgodnić ją z WKZ.
3	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Kędzierzyn-Koźle przy ul. Wyspiańskiego	Nr XLVI/559/2001 z 29.11.2001 r.	2002.4.66	5. a) Ze względu na częściowo zabytkowy charakter zabudowy ul. Wyspiańskiego ustala się – utrzymanie w zaprojektowanej zabudowie gabarytów nie odbiegających od istniejących (max. 2 kondygnacje nadziemne). Z uwagi na obszar interwencji konserwatorskiej – szczegółowe warunki projektowania wymagają uzgodnień z WKZ w Opolu. b) ze względu na występowanie w sąsiedztwie terenu zmiany planu stanowisk archeologicznych – przy realizacji inwestycji konieczne jest zapewnienie nadzoru archeologicznego.
4	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Kędzierzyna-Koźla w rejonie ulicy Pocztowej	Nr XLVII/581/2001 z 20.12.2001 r.	2002.10.213	Brak zapisów dotyczących zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazu kulturowego. <i>A.I. a) adaptacja istniejących XIX-wiecznych obiektów przemysłowych (dawna papiernia) zrealizowanych w jednolitym stylu eklektycznym z cegły licówki – pozostających do chwili obecnej w zasadzie w nienaruszonym kształcie [...]</i> <i>b) utrzymanie istniejącej formy, gabarytów i wystroju zewnętrznego zabudowy z dopuszczeniem jej rewitalizacji i rekonstrukcji uszkodzonych elementów [...]</i>
5	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Kędzierzyn-Koźle	Nr IX/98/2003 z 22.05.2003	2003.50.1038	§15. 1. Plan wskazuje obiekty zabytkowe objęte ochroną prawną poprzez wpisanie do rejestru zabytków województwa opolskiego. Wykaz obiektów zabytkowych stanowi załącznik nr 1. 2. Bez zezwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków nie wolno zabytków przerabiać, odnawiać, rekonstruować, konserwować, zabudowywać, odbudowywać, zdobić, uzupełniać, rozkopywać ani dokonywać żadnych innych zmian. 3. Bez uzyskania wytycznych konserwatorskich nie wolno wykonywać żadnych robót w zabytkach i wokół nich. §16. 1. Plan wskazuje stanowiska archeologiczne płaskie i naziemne objęte ochroną prawną będące w wykazie stanowisk archeologicznych województwa opolskiego oznaczone na rysunku planu. Wykaz stanowisk archeologicznych stanowi załącznik nr 2. 2. Bez zezwolenia właściwego WKZ w obrębie stanowisk archeologicznych nie wolno dokonywać żadnych prac ziemnych. §17. 1. Plan wskazuje obiekty objęte ochroną prawną, będące w ewidencji WKZ. Wykaz tych obiektów stanowi załącznik nr 3. 2. Wszystkie inwestycje dotyczące obiektów będących w ewidencji WKZ muszą być zaopiniowane przez właściwego WKZ. §18. 1. Wyznacza się strefę A ścisłej ochrony konserwatorskiej określoną granicami strefy A zgodnie z rysunkiem planu.

				2. W obrębie strefy A ustala się obowiązek zaopiniowania przez właściwego WKZ wszelkich inwestycji związanych z rozbudową, nadbudową i przebudową obiektów istniejących oraz realizacji nowych inwestycji. 3. Usuwanie drzew i krzewów w obrębie strefy A wymaga uzyskania zezwolenia właściwego WKZ. 4. W obrębie strefy A należy dążyć do: 1) zachowania historycznego układu przestrzennego ulic, placów, linii zabudowy, 2) zachowania proporcji wysokościowych zabudowy, 3) zachowania wnętrz urbanistycznych i zieleni, 4) dostosowania skali, bryły i formy nowej i modernizowanej zabudowy do istniejącej. §19. 1. Wyznacza się strefę B ochrony konserwatorskiej określoną granicami strefy B zgodnie z rysunkiem planu. 2. W obrębie strefy B wszystkie inwestycje związane z obiektami, które znajdują się w rejestrze i ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu muszą być zaopiniowane przez właściwego WKZ. §20. 1. Wyznacza się strefę E ochrony ekspozycji określoną granicami strefy E zgodnie z rysunkiem planu. 2. W obrębie strefy E ustala się obowiązek zaopiniowania wszystkich nowych inwestycji przez właściwego WKZ. 3. W obrębie strefy E należy dążyć do zachowania obecnych warunków ekspozycji poprzez zakaz wprowadzania obiektów mogących je pogorszyć. §21. 1. Wyznacza się strefę K ochrony wartości krajobrazowych i rekreacyjnych obejmującą wyspę na Odrze oraz park miejski w Kędzierzynie. 2. W obrębie strefy K ustala się: 1) obowiązek zaopiniowania przez właściwego WKZ wszelkich inwestycji, których realizacja będzie miała wpływ na kształtowanie krajobrazu, 2) obowiązek zgłoszenia i uzyskania zgody właściwego WKZ na usunięcie drzew lub krzewów. 3. W obrębie strefy K należy dążyć do zachowania potencjału środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz do wykorzystania terenu w celach rekreacyjnych. §22. 1. Wyznacza się strefę W ochrony archeologicznej określoną granicami strefy W zgodnie z rysunkiem planu. 2. W obrębie strefy W ustala się: 1) w przypadku stanowisk płaskich – obowiązek zaopiniowania przez właściwego WKZ wszelkich inwestycji, które wymagają wykonania robót ziemnych, 2) w przypadku stanowisk naziemnych – obowiązek zgłoszenia wszelkich inwestycji ministrowi właściwemu dla spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. §23. 1. Wyznacza się strefę OW obserwacji archeologicznej określoną granicami strefy OW zgodnie z rysunkiem planu. 2. W obrębie strefy OW ustala się obowiązek zaopiniowania przez właściwego WKZ wszelkich inwestycji, które wymagają wykonania robót ziemnych. §24. 1. Wyznacza się strefę B ochrony układów urbanistycznych określoną granicami strefy U zgodnie z rysunkiem planu. 2. W obrębie strefy U ustala się obowiązek zaopiniowania przez właściwego WKZ wszelkich inwestycji dotyczących nadbudowy,
--	--	--	--	--

				rozbudowy i przebudowy oraz realizacji nowej zabudowy, których realizacja może mieć wpływ na istniejący układ urbanistyczny. 3. W obrębie strefy U należy dążyć do: 1) zachowania istniejącego układu kompozycji urbanistycznej, 2) zachowania proporcji, skali, bryły i formy nowej i modernizowanej zabudowy.
6	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru jednostki planistycznej Sławięcice	Nr XIII/147/2003 z 25.09.2003	2003.90.1741	§12. 1. Wskazuje się obszary i obiekty zabytkowe objęte prawną ochroną konserwatorską – wpisane do rejestru zabytków województwa opolskiego, wyszczególnione na załączniku rysunkowym do niniejszej uchwały. Wykaz obiektów zabytkowych stanowi załącznik nr 1. 2. Wykonywanie wszelkich prac budowlanych w zabytkach i wokół zabytków (remontowanie, modernizacja, nadbudowa, rozbudowa, wymiana stolarki i pokrycia dachowego, montaż urządzeń technicznych i technologicznych w miejscach widocznych, prace ziemne, ogradzanie, podział działki, wycinka drzew i zmiana sposobu użytkowania itp.) wymaga uzyskania wytycznych konserwatorskich do zamierzonych prac oraz zezwolenia Opolskiego WKZ. 3. Uzyskanie wytycznych Opolskiego WKZ wymagają działania w sąsiedztwie zabytku i w rejonie widoku na zabytek, polegające na lokalizacji nowych obiektów, przekształcenia oraz likwidacji istniejących niezabytkowych obiektów i zieleni oraz zmiana sposobu użytkowania terenu. 4. Wszystkie obiekty budowlane wzniesione bez zachowania powyżej określonej procedury na obszarach i przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, traktuje się jako samowolę budowlaną do likwidacji bez prawa ich przebudowy, rozbudowy i użytkowania. 5. Od właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych wymagana jest dbałość, o właściwy stan estetyczny zabytku oraz jego otoczenia w tym: kompletności elewacji, połaci dachowych, stolarki okiennej i drzwiowej, ogrodzenia, zieleni, zabudowy gospodarczej i małej architektury. §13. 1. Plan wskazuje obiekty objęte ochroną prawną, będące w ewidencji WKZ [...] 2. Zabytki ujęte w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków podlegają ochronie w zakresie: a) ograniczenie zmiany gabarytów i wykonywania rozbudowy i nadbudowy, b) zakaz ocieplania po stronie zewnętrznej budynków z elewacjami ryglowymi i z cegły licowej, z elewacjami posiadającymi wystrój sztukatorski, boniowanie, gzymsy i opaski, herby, napisy i inne formy detalu architektonicznego, c) zakaz zamurowywania okien i wymiany stolarki okiennej na nową o innych wymiarach i bez nawiązania do dotychczasowych podziałów okien, d) zakaz zamurowywania drzwi wejściowych i wymiany stolarki drzwi na nowe bez nawiązania do formy tradycyjnej, e) zakaz tynkowania i malowania części elewacji budynku w sposób wyróżniający ją z całości budynku, f) ograniczenie likwidacji wystroju, wybijania otworów bez nawiązania do kompozycji budynku i mocowania reklam zasłaniających wystrój,

				g) wykonywanie wszelkich prac budowlanych w zabytkach i wózków zabytków (remontowanie, modernizacja, nadbudowa, rozbudowa, wymiana stolarki i pokrycia dachowego, montaż urządzeń technicznych i technologicznych w miejscach widocznych, prace ziemne, ogradzanie, podział działki, wycinka drzew i zmiana sposobu użytkowania) wymaga uzgodnienia zamierzonych prac przez Opolskiego WKZ. §14. 1. Wyznacza się strefę A ścisłej ochrony konserwatorskiej określoną granicami strefy A zgodnie z rysunkiem planu. 2. W granicach strefy A ścisłej ochrony konserwatorskiej ustala się: a) zachowanie i konserwację historycznych elementów zabudowy, układu przestrzennego, linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni, b) adaptację i zachowanie historycznego układu drożnego oraz podziałów na działki budowlane, c) obowiązek utrzymania budynków, za wyjątkiem budynków gospodarczych, w lokalizacji wyznaczonej tradycją miejsca, nowa zabudowa na terenach uprzednio niezabudowanych winna nawiązywać linią zabudowy do przeważającej zabudowy istniejącej. Nie dotyczy istniejącej powojennej zabudowy, d) nowa zabudowa w typie zabudowy regionalnej, wzorowana na lokalnych typach budynków mieszkalnych, usługowych, przemysłowych i gospodarczych. Zabrania się wznoszenia i przebudowy budynków w typie szeregówki i bliźniaków, e) zalecane ogrodzenia murowane i murowano-drewniane, f) zakaz lokalizacji reklam wolnostojących i umieszczanych na budynkach nie związanych bezpośrednio z działalnością wykonywaną na terenie lokalizacji, g) zakaz lokalizacji obiektów tymczasowych i w konstrukcji nie-trwałej na obszarze widocznym z przestrzeni publicznej, h) należy dążyć do zachowania wszelkich istniejących, historycznych układów zieleni, grup i alei drzew, i) na terenie byłego hitlerowskiego obozu zagłady należy bezwzględnie dążyć do zachowania historycznego układu oraz wszystkich istniejących elementów obozu, nie dopuszczając do zmiany istniejącego zagospodarowania, j) na terenie założenia pałacowo - parkowego należy bezwzględnie dążyć do zachowania historycznego układu oraz wszystkich istniejących elementów założenia, jak również należy dążyć do przeprowadzenia sanacji zadrzewienia, k) wykonywanie prac budowlanych oraz prac związanych ze zmianą w zagospodarowaniu terenu wymaga uzgodnienia zamierzonych prac przez Opolskiego WKZ. §15.1. Wyznacza się strefę B ochrony konserwatorskiej określoną granicami strefy B zgodnie z rysunkiem planu. 2. W granicach strefy B ochrony konserwatorskiej ustala się: a) obowiązek uwzględniania w zagospodarowaniu terenu historycznych elementów zabudowy, układu przestrzennego, linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni, b) adaptację i zachowanie historycznego układu drożnego oraz podziałów na działki budowlane, c) obowiązek utrzymania budynków, za wyjątkiem budynków gospodarczych, w lokalizacji wyznaczonej tradycją miejsca, nowa zabudowa na terenach uprzednio niezabudowanych
--	--	--	--	---

				winna nawiązywać linią zabudowy do przeważającej zabudowy istniejącej. Nie dotyczy istniejącej powojennej zabudowy, d) nowa zabudowa w typie zabudowy regionalnej, wzorowana na lokalnych typach budynków mieszkalnych, usługowych, przemysłowych i gospodarczych, e) zakaz lokalizacji reklam wolnostojących i umieszczanych na budynkach nie związanych bezpośrednio z działalnością wykonywaną na terenie lokalizacji, f) zakaz lokalizacji obiektów tymczasowych i w konstrukcji nie-trwałej na obszarze widocznym z przestrzeni publicznej, g) wykonywanie prac budowlanych oraz prac związanych ze zmianą w zagospodarowaniu terenu wymaga zaopiniowania zamierzonych prac przez Opolskiego WKZ.
7	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kędzierzyn-Koźle, w części dotyczącej terenu ograniczonego ulicami Łukasiewicza - Żeromskiego – Piramowicza	Nr XXIII/241/08 z 29.02.2008	2008.29.998	§ 8. 1. Ustala się strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej w granicach obszaru objętego planem i oznacza symbolem „A”. 2. Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej w granicach obszaru objętego planem stanowi fragment historycznego układu urbanistycznego miasta i w szczególności obejmuje: 1) obiekty chronione prawnie poprzez wpis do rejestru zabytków pod nr 23/2003 – budynki Urzędu Miasta Kędzierzyn – Koźle przy ul. Piramowicza 32, oznaczone na rysunku planu; 2) obiekt o wartościach zabytkowych – budynek forteczny podlegający ochronie na mocy ustaleń planu, oznaczony na rysunku planu. 3. W strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej „A” ustala się: 1) zachowanie z dopuszczeniem nadbudowy o dach mansardowy budynku Urzędu Miasta, (usytuowanego bezpośrednio przy ul. Piramowicza), wpisanego do rejestru zabytków (stanowiącej nawiązanie do historycznego kształtu bryły), zachowującej: a) symetryczny układ bryły budynku, b) podziały architektoniczne elewacji w tym w szczególności elewacji frontowej, c) istniejący na elewacji frontowej wystrój, d) istniejący układ otworów okiennych i drzwiowych, wszelkie prace, w tym w otoczeniu budynku wymagają pozwolenia Opolskiego WKZ; 2) zachowanie budynku Urzędu Miasta – byłego domu dozorczy, wpisanego do rejestru zabytków, w szczególności jego obrysu zewnętrznego, wysokości, dachu mansardowego, istniejącego układu otworów okiennych i drzwiowych – wszelkie prace, w tym w otoczeniu budynku wymagają pozwolenia Opolskiego WKZ; 3) zachowanie kształtu bryły obiektu o wartościach zabytkowych – budynku fortecznego, w tym w szczególności jego obrysu zewnętrznego, wysokości, zwieńczenia w kształcie nasypu ziemnego, wszelkie prace wymagają opinii Opolskiego WKZ; 4) prowadzenie prac ziemnych pod nadzorem archeologicznym.
8	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kędzierzyn-Koźle w rejonie ulicy Radosnej	Nr XXV/303/08 z 29.04.2008	2008.45.1575	§7.1. Dla obszaru objętego planem ustala się zasady ochrony środowiska, przyrody, krajobrazu kulturowego oraz zasady ochrony dziedzictwa kulturowego, zgodnie z ustanowionymi, odrębnymi przepisami obowiązującymi w tym zakresie oraz ustaleniami określonymi w niniejszym paragrafie. [...]

				10. Przy prowadzeniu prac ziemnych, w przypadku natrafienia na przedmioty mające cechy zabytku nakazuje się wstrzymanie prac i zawiadomienie Opolskiego WKZ.
9	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kędzierzyn-Koźle dla działek 372/3, 372/5, 372/6, 371/7, 371/9, 371/10, 371/13, 371/14, 375/1, 375/2, 375/3 (obręb Azoty)	Nr XXXII/387/08 z 30.10.2008	2008.104.2425	§ 5. Zasady ochrony środowiska kulturowego 1. Wszelkie odkryte w trakcie prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz obiekty nieruchome i nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej, i wymagają zgłoszenia do Opolskiego WKZ w Opolu lub administracji lokalnej. Ratownicze badania archeologiczne prowadzi się zgodnie z przepisami szczególnymi.
10	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kędzierzyn-Koźle w zakresie dot. części os. Sławięcice	Nr XLII/492/09 z 30.06.2009	2009.1085	§8. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej obowiązuje wymóg przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych w przypadku wystąpienia zabytków archeologicznych.
11	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kędzierzyn-Koźle dot. rejonu ul. Wróblewskiego	Nr XXXVII/438/09 z 5.03.2009	2009.499	§13.1. Ustala się strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej w granicach określonych na rysunku planu i oznacza symbolem „A”. 2. Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej „A” stanowiąca jednocześnie fragment obszaru objętego prawną ochroną środowiska kulturowego na mocy przepisów odrębnych – ruiny pałacu i parku w Sławięcicach (wpisanych do rejestru zabytków pod nr 832/64) w szczególności obejmuje: 1) obiekty o wartościach zabytkowych, podlegające ochronie na mocy ustaleń planu i oznaczone na rysunku planu: a) budynek mieszkalny przy ul. Wróblewskiego 17, b) budynek byłej stajni; 2) dobro kultury współczesnej – tablicę pamiątkową w granicach ogrodzenia. 3. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej „A” ustala się: 1) zachowanie budynku mieszkalnego przy ul. Wróblewskiego 17, w szczególności jego obrysu zewnętrznego, wysokości, istniejącego układu otworów okiennych i drzwiowych, ganku wejściowego oraz zadaszonych werand od strony ogrodu – wszelkie prace wymagają pozwolenia Opolskiego WKZ; 2) zachowanie budynku byłej stajni, w szczególności jego obrysu zewnętrznego, wysokości, kształtu i spadków dachu (dwuspadowego, symetrycznego z naczółkami) – wszelkie prace wymagają pozwolenia Opolskiego WKZ; 3) zachowanie tablicy pamiątkowej – wszelkie prace wymagają pozwolenia Opolskiego WKZ; 4) prowadzenie prac ziemnych pod nadzorem archeologicznym, po uprzednim uzyskaniu pozwolenia konserwatorskiego na prace archeologiczne. 4. Przy prowadzeniu prac ziemnych na fragmencie obszaru nie objętym strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej „A” (i nie stanowiącym fragmentu obszaru wpisanego do rejestru zabytków – ruiny pałacu i parku w Sławięcicach), w przypadku natrafienia na pozostałości archeologiczne – wymóg przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych w celu udokumentowania znalezisk, po uprzednim uzyskaniu pozwolenia konserwatorskiego na prace archeologiczne.
12	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kędzierzyn-Koźle	Nr XVII/206/11 z 28.12.2011	2012.216	§ 6. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, oraz dóbr kultury współczesnej

	w części dot. Obszaru ograniczonego ul. J. Kochanowskiego, I. Łukasiewicza i Piastowską			1. W granicach obszaru objętego planem występują obiekty budowlane stanowiące dobra kultury o wartościach regionalnych wymienione w gminnej ewidencji zabytków: 1) Dom, ul. Piastowska 44; 2) Dom, ul. Piastowska 32. 2. Dla obiektów wymienionych w ust. 1 ustala się następujące zasady ochrony: 1) dopuszcza się przebudowę, nadbudowę, czy rozbudowę budynku, z zachowaniem istniejącej wartościowej substancji, która w widoczny sposób wpisana będzie w kontekst nowego budynku; 2) ustala się zachowanie formy architektonicznej obiektu i dachu, co do kształtu i materiałów, podziałów w elewacji, stolarki okiennej i drzwiowej, wystroju architektonicznego. 3. W granicach obszaru objętego planem nie występują udokumentowane stanowiska archeologiczne. 4. W razie odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem (w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych) inwestor jest zobowiązany do podjęcia działań określonych w ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami [...].
13	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kędzierzyn-Koźle dla dz. 1105/2 (obręb Sławęcice)	Nr XX/259/12 z 29.03.2012	2012.646	§ 11. 1. Ustala się strefę ochrony zabytków archeologicznych, oznaczoną jak na rysunku planu. 2. W strefie, o której mowa w ust. 1, obowiązuje uzgodnienie wszelkich inwestycji wymagających prac ziemnych z WKZ, co do obowiązku prowadzenia stałego nadzoru archeologicznego i w razie konieczności ratowniczych badań archeologicznych, za pozwoleniem WKZ na prace archeologiczne i wykopaliskowe. 3. Pozwolenie WKZ na prace archeologiczne i wykopaliskowe, o którym mowa w ust. 2 należy uzyskać przed złożeniem wniosku o pozwolenie na budowę lub zgłoszeniem robót budowlanych.
14	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kędzierzyn-Koźle dla obszaru w rejonie ul. Kłodnickiej	Nr XVIII/187/20 z 29.01.2020 r.	2020.692	§ 4. Postępowanie z przedmiotami lub obiektami o cechach zabytkowych, odkrytymi w trakcie prowadzenia robót budowlanych, prac ziemnych lub odkrytych przypadkowo należy prowadzić z uwzględnieniem przepisów odrębnych.
15	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części obszaru miasta Kędzierzyn-Koźle położonego na terenie osiedla Pogorzec, w rejonie Alei Armii Krajowej oraz ulic: Tartacznej, Kozielskiej i Koszykowej	Nr XXVI/293/20 z 29.10.2020 r.	2020.3152	§ 9. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych: 1) dla wyznaczonej na rysunku planu strefy ochrony konserwatorskiej B obowiązuje: a) realizacja nowej zabudowy w sposób podkreślający wartość historyczną sąsiadujących z terenem zabytków przy zachowaniu kompozycyjnych powiązań z otoczeniem, b) stosowanie materiałów zapewniających wysoki standard wykończenia, c) w zakresie kolorystyki oraz materiałów wykończeniowych elewacji budynków: - nakaz stosowania materiałów wykończeniowych dla ścian w postaci: cegły klinkierowej, betonu architektonicznego i szkła, - nakaz stosowania nie więcej niż trzech kolorów dla ścian spośród naturalnej kolorystyki materiałów wykończeniowych w postaci: ceramiki budowlanej, metalu, betonu, szkła, a dla

				powierzchni malowanych lub struktur barwionych – odpowiadających w systemie NCS barwom o oznaczeniu z zakresu podanego w tabeli w § 5 pkt 5 lit. a, d) nakaz stosowania wyłącznie jednego koloru zewnętrznej stolarki i jednego koloru zewnętrznej ślusarki, e) nakaz stosowania dla zewnętrznej stolarki i zewnętrznej ślusarki naturalnej kolorystyki drewna i metalu lub kolorystyki spośród barw: beżowej, odpowiadającej w systemie RAL barwom: 1013-1015, 1019 i 1020, zielonej w odcieniach oliwkowych, pistacjowych i ciemnych – 6003-6009, 6011-6015 i 6019-6021, szarej – 7000-7047 lub czarnej – 9004, 9005, 9011, 9017, 9018, f) dopuszczenie innych rozwiązań materiałowych i kolorystycznych niż wymienione w lit. c w przypadku akcentów lub detali architektonicznych o powierzchni mniejszej niż 5% elewacji.
--	--	--	--	--

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Historia Kędzierzyna-Koźła⁵³

Obecne miasto Kędzierzyn-Koźle zostało utworzone w 1975 r. z połączenia czterech odrębnych organizmów administracyjnych: Koźla, Kędzierzyna, Kłodnicy i Sławięcic. Różnią się one między sobą zarówno czasem powstania, dynamiką rozwoju, układem przestrzennym, charakterem dominującej architektury i jej wartości artystycznych i historycznych. Ich wspólna historia – jako jednego organizmu miejskiego – liczy pół wieku. Dlatego kilkunastowieczne dzieje Koźla, Kędzierzyna, Kłodnicy i Sławięcic zostały scharakteryzowane zostały oddzielnie.

Koźle

Znaleziska archeologiczne potwierdzają istnienie w rejonie dzisiejszego Koźla osadnictwa wczesnośredniowiecznego. O powstaniu i rozwoju grodu kozielskiego zdecydowało strategiczne położenie w widłach rzeki Odry i jej rozlewisk oraz krzyżujących się tu szlaków handlowych – bursztynowego i solnego. Jako pierwotne miejsce posadowienia grodu archeolodzy wskazują wyspę odrzańską (która nie jest tożsama z obecną wyspą na Odrze), skąd przeniesiono go na lewy brzeg Odry. Część badaczy skłania się ku tezie o wcześniejszym istnieniu osady Stare Koźle, która dzięki rozrostowi demograficznemu, miałaby dać początek nowemu osiedlu, za czym przemawiałoby nazewnictwo. Jak dotąd nie potwierdziły tego jednak badania archeologiczne, ani zachowane źródła pisane.

Pierwsze pisane wzmianki o Koźlu znajdują się w Kronice Galla Anonima, który wspomina o pożarze z 1108 r. oraz odbudowie grodu przez Bolesława Krzywoustego. Gród wzmiankowany był później w bullach biskupstwa wrocławskiego z 1155 i 1245 r.

Zlokalizowany na pograniczu polsko-czeskim gród pełnił ważną rolę strategiczną, ubezpieczając skrzyżowanie drogi z Opawy przez Racibórz do Opola z boczną odnogą drogi biegnącej z Pragi przez Kamieniec, Paczków, Nysę, Głogówek, z Koźla do Bytomia i stamtąd do Krakowa. Był jednocześnie narażony na ciągłe najazdy czeskie.

Nie zachował się dokument lokacyjny, jednak źródła pisane pozwalają sądzić, iż miasto lokacyjne powstało przed 1287 r.⁵⁴ Po raz pierwszy jako miasto Koźle wzmiankowane było w dokumencie książęcym z 1293 r., w którym

⁵³ Na podstawie: *Gminny program opieki nad zabytkami dla Kędzierzyna-Koźle na lata 2013–2016*, opracowany przez Justyna Łabuś, Pracownia Dokumentacji Zabytków i Fotografii Artystycznej.

⁵⁴ Johann Knie, *Alphabetisch, statistisch, topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preus. Provinz Schlesien...*, Breslau 1845, s. 846 – Pod datą 1287 Koźle wymieniane jest jako *kasztelania w księstwie cieszyńskim*. Świadczyć to może o sporym znaczeniu Koźla. Poza tym obszar Śląska Opolskiego należy do tych, na których najwcześniej rozwinęła się akcja lokacyjna – Opole (ok. 1217), Racibórz (ok. 1217), Biąła (1225), Bytom (1254), Głogówek (1264), Głubczyce (1275), Krapkowice (1275), Strzelce Opolskie (ok. 1290) – można więc domniemywać, że akcja miastotwórcza objęła również Koźle.

znalazła się informację o tutejszym proboszczu (można sądzić, że w tym czasie istniał już w Koźlu kościół)⁵⁵. Miejscowości nadano regularny szachownicowy układ ulic, z rynkiem pośrodku, i otoczono wałami obronnymi oraz fosą. W płn.-zach. części miasta wzniesiono kościół parafialny, a w jego sąsiedztwie zamek książęcy. Mury obronne powstały przed 1431 r., o czym świadczy dokument fundacyjny klasztoru Franciszkanów. W linii obwarowań znalazły się cztery bramy miejskie: Raciborska, Golska, Głogówecka oraz Odrzańska, lub jak twierdzi część badaczy trzy, a Brama Golska była tożsama z Raciborską, zaś jej druga nazwa przyjęła się w późniejszym okresie.

W czasach wczesnopiastowskich Koźle było siedzibą kasztelanii. Około poł. XII w. znajdowało się w obrębie prowincji wrocławskiej, we władaniu księcia Władysława, a następnie przeszło pod panowanie Mieszka Płatonego, pierwszego księcia raciborsko-opolskiego. Po podziale księstwa opolskiego ok. 1281–1282 r., Koźle znalazło się w obrębie księstwa bytomsko-kozielskiego i stało się rezydencją książęcą, zachowując jednocześnie funkcje ośrodka kasztelańskiego. W 1327 r. książę bytomsko-kozielski Władysław złożył hołd lenny z ziemi kozielskiej królowi czeskiemu Janowi Luksemburczykowi. W 1334 r. książę raciborski Leszek wziął od Władysława księstwo kozielskie w zastaw.

Po bezpotomnej śmierci Leszka rozgorzał o te ziemie spór między piastowskimi książętami linii górnośląskiej, w wyniku którego księstwo kozielskie przypadło książętom z linii Piastów oleśnickich. W XV w. Koźle często podlegało zastawom. W latach 1490–1509 pozostawało w rękach możnowładców czeskich von Riesenbergow. Odkupione przez księcia opolskiego Jana Dobrego, po jego bezpotomnej śmierci w 1532 r., i jednoczesnym wygaśnięciu opolsko-raciborskiej linii Piastów, dostało się, wraz z pozostałymi ziemiami księcia, w ręce margrabiego brandenburskiego Jerzego Hohenzollerna, na mocy układu zawartego przez księcia i margrabiego w 1512 r. W 1552 r. cesarz Ferdynand I Habsburg uzyskał od syna Jerzego Hohenzollerna księstwo opolsko-raciborskie, oddając je następnie królowej węgierskiej Izabeli Jagiellonce w zamian za zrzeczenie się przez nią i jej syna Jana Zapolę pretensji do tronu węgierskiego. Po trzech latach księstwo powróciło w ręce Habsburgów. W latach 1558–1563 Koźle oddane było w zastaw radcy cesarskiemu Ottonowi von Zedlitzowi, następnie zaś wydzierżawione (a ponad trzydzieści lat później kupione) przez rodzinę Oppersdorffów, zmieniając się z miasta książęcego w prywatne.

Czasy obecności Oppersdorffów w Koźlu były dla miasta okresem rozkwitu. Nadali oni mieszkańcom przywileje sprzyjające rozwojowi gospodarczemu. Johann von Oppersdorff przystąpił do odbudowy zamku, który poprzedni właściciele pozostawili w stanie ruiny, a także zainicjował odbudowę kościoła pw. św. Zygmunta, po zniszczeniach okresu reformacji. W 1617 r. Susanna von Oppersdorff sprzedała Koźle wraz z zamkiem Andrzejowi Kochcickiemu, jednak niedługo później, w czasie wojny trzydziestoletniej, miasto zostało skonfiskowane nowemu właścicielowi przez Ferdynanda II Habsburga. Cesarz oddał je, wraz z całym księstwem opolsko-raciborskim, w zastaw królowi polskiemu, jako rekompensatę za zaległe posagi Habsburżanek, żon Zygmunta III i Władysława IV. Księstwo powróciło w bezpośrednie władztwo Habsburgów w 1666 r., po spłacie zaległego zastawu, i pozostało w ich rękach do zajęcia Śląska przez Prusy w poł. XVIII w.

Wojna trzydziestoletnia spowodowała poważne zniszczenia i wyludnienie Koźla. Odnotowano pożary w 1620, 1626, 1633 i w końcu w 1642 r., kiedy to Szwedzi spłądowali i spalili miasto. Prócz wielu domostw i mostu, spłonęła wieża ratusza, dwie wieże bramne i szpital. Ocalały natomiast kościół i zamek. Wyludnienie miasta, spotęgowane dodatkowo zarazami przenoszonymi przez wojsko, spowolniło jego odbudowę. Kolejny wielki pożar nawiedził miasto w 1739 r., niszcząc 2/3 zabudowy, w tym ratusz i inne budynki publiczne. Nowe domy mieszkalne nadal jednak były wznoszone w znacznej mierze z drewna.

Przed wybuchem I wojny śląskiej (1740 r.) Koźle funkcjonowało prawdopodobnie jako twierdza „drugiej rangi”⁵⁶. Na pochodzącym z 1745 r. planie, twierdza została przedstawiona jako dzieło systemu kleszczowego, o narysie

⁵⁵ Za: A. Weltzel, *Geschichte der Stadt, Herrschaft und ehemaligen Festung Kosel*, Kosel 1888, s. 444.

⁵⁶ Por. Plan Twierdzy w Koźlu [Cosel] z 1745 r. – H. Alexander, *Friedrich der Grosse und Cosel*, Berlin 1936; J. Bogdanowski, *Twierdza Koźle. Problem planu w świetle systemu kleszczowego szkoły staropruskiej i szkoły Arad*, *Studia i Materiały do Historii Wojskowości*, t. XII, cz. 1: 1966, s. 157–158, ryc. 3.

dziewięcioramiennej gwiazdy, z umocnionym przyczółkiem mostowym za Odrą (Ostrówek), również w postaci dzieła kleszczowego⁵⁷.

W 1741 r., po zdobyciu przez armię pruską, Koźle znalazło się w granicach monarchii Hohenzollernów. Na przełomie lat 1743–1744 przystąpiono do budowy fortyfikacji na planie pięcioramiennej gwiazdy, realizując ideę Fryderyka II stworzenia na Śląsku łańcucha pogranicznych twierdz. Autorem projektu kozielskiej twierdzy był generał Gerhard Cornelius von Walrawe⁵⁸. Podczas prac zburzono m.in. drewniany klasztor i kościół Minorytów, odbudowane w granicach murów miejskich w 1751 r. W maju 1745 r., w chwili zdobycia twierdzy przez wojska austriackie, ukończone były prawdopodobnie wał główny, fosa, jeden rawelin oraz część budynków koszar. Austriacy w ciągu trzech miesięcy swojej obecności w Koźlu wzniesli m.in. pozostałe raweliny i drogę krytą.

Podczas kolejnego pruskiego oblężenia, pożar spowodowany bombardowaniem artyleryjskim strawił ratusz, wieżę bramną i wiele domów. Po przejściu twierdzy Prusacy kontynuowali budowę pod kierownictwem pułkownika Philippa Lothara von Sers. Do końca XVIII w. wzniesiono Redutę Rogowską, Orlą, Kłodnicką, Kobylicką, Większą i Reńskowiejską oraz kazamaty mieszkalne przed Bramą Odrzańską. Odbudowano ratusz, a w 1804 r. wybrukowano ulice miasta. W 1805 r. wybudowano fort Fryderyka Wilhelma z wieżą artyleryjską. W 1807 r., podczas oblężenia Koźła przez wojska napoleońskie, po raz kolejny ucierpiał ratusz, kościół i klasztor Minorytów oraz domy mieszczan, a także zamek. W 1808 r. zniesiono w państwie pruskim podział na miasta prywatne i królewskie, ustanawiając organa administracji miejskiej. Rada miejska wybrała w 1809 r. pierwszego burmistrza Koźła – Johanna Gotfrieda Dienstbecka.

W 1822 r. ukończono budowę Kanału Kłodnickiego, rozpoczętą na przełomie XVIII i XIX w. W 1868 r. wzniesiono nowy ratusz z wieżą. W 1 poł. XIX w. fortecny charakter miasta hamował jego rozwój przestrzenny i gospodarczy. Zablockowana była możliwość tworzenia dużych zakładów produkcyjnych. Także linia kolejowa z Wrocławia do Świętochłowic, uruchomiona w latach 40. XIX w., ominęła Koźle. Sytuacja zmieniła się dopiero po wojnie francusko-pruskiej w latach 1870–1871. Ustawa z dnia 30 maja 1873 r. zniosła twierdzę kozielską. Fortyfikacje przejął Skarb Wojskowy Rzeszy i rozpoczęła się ich sprzedaż i likwidacja. Obiekty, które nie znalazły nabywców przeznaczono do rozbiórki. Zburzono m.in. Bramę Odrzańską i pobliskie kazamaty. Częściowo zniwelowano wały obronne z przeznaczeniem na park i ogrody.

W ostatnim dziesięcioleciu XIX w. przystąpiono do budowy portu na Odrze. Ukończony w 1908 r., przyczynił się do rozkwitu Koźła, a przede wszystkim Kłodnicy. Rozwój przemysłu i powstanie nowych miejsc pracy w administracji portowej, urzędzie celnym, kolejnictwie oraz w nowo powstałej fabryce papieru i celulozy, wiązało się z napływem ludności niemieckiej. Wpływy germanizacyjne, zaznaczające się już wcześniej na tych terenach, przybrały na sile.

Podczas III powstania śląskiego walki objęły głównie Kłodnicę, Kędzierzyn i Sławięcice. Nowy podział Górnego Śląska pozostawiał cały powiat kozielski w granicach Niemiec. Część mieszkańców zaangażowanych w działalność plebiscytową wyemigrowała do Polski, natomiast z polskiego województwa katowickiego przybyła kolejna fala ludności niemieckiej. W latach 1933–1937 trwała akcja władz nazistowskich polegająca na zmianie polsko brzmiących nazw miejscowości na niemieckie, najczęściej zupełnie nowe, niezwiązane z tradycją historyczną. Miasto dotknęły wydarzenia związane z tzw. nocą kryształową z 9 na 10 listopada 1938 r., spłonęła wówczas kozielska synagoga z końca XIX w.

Jako że Kanał Kłodnicki przestał być w pełni funkcjonalny dla nowoczesnych barek, w latach 1933–1939 przeprowadzono budowę Kanału Gliwickiego, który przebiegał na północ od starego kanału, wykorzystując niektóre odcinki jego łóżyska.

Podczas II wojny światowej w Blachowni i w lesie za Kędzierzynom (powstające osiedle Azoty) powstały zakłady chemiczne, mające wspomagać gospodarkę wojenną III Rzeszy. W związku z ich strategicznym znaczeniem, stały

⁵⁷ J. Bogdanowski, *Twierdza Koźle...*, s. 157.

⁵⁸ Ibidem, s. 158–159.

się one celem licznych nalotów alianckich w drugiej poł. 1944 r. Oprócz wymienionych kluczowych zakładów, zbombardowano także fabrykę celulozy w Koźlu. Ucierpiały wówczas także zabytki.

Kłodnica

Nazwa osady pochodzi od nazwy rzeki. Pierwszy raz wzmiankowana była w 1260 r. w akcie nadania ziemi biskupowi wrocławskiemu Tomaszowi przez Władysława Opolskiego, gdzie występuje jako *villa Clodnicze*. Od początku swojego istnienia należała do dóbr kozielskich, podlegając tym samym zmianom właścicieli co Koźle. W 1567 r. Johann von Oppersdorf, w podzięcie za wierną służbę, zezwolił swemu koniuszemu Balthasarowi Tauer von Wiklin założyć na obszarze łąki kłodnickiej cmentarz, wykarczować pola pod zasiew, osiedlić ośmiu ogrodników, wybudować młyn z dwoma kołami napędowymi oraz otworzyć wyszynk.

Przez kolejne wieki osada rozwijała się powoli. W XVII w. znajdowały się w wiosce stawy rybne, które osuszono pod koniec wieku. Od XVIII do pocz. XX w. działała cegielnia, a także browar i gorzelnia. Podczas wojen śląskich oraz wojny francusko-pruskiej Kłodnica była miejscem stacjonowania wojsk oblegających Koźle. W 1807 r. pochowano tu żołnierzy poległych podczas walk o twierdzę. W 1808 r., w wyniku przeprowadzonej w państwie pruskim reformy administracyjnej, Kłodnica została oddzielona od Koźla. W 1814 r. kłodniccy chłopcy zostali zwolnieni z pańszczyzny. Na znak wdzięczności Bogu wzniesli (istniejącą do dziś) kapliczkę przydrożną. Został wówczas także założony cmentarz, a około poł. XIX w. powstała na jego terenie kaplica pełniąca funkcję dzwonnicy.

Począwszy od lat 20. XIX w. Kłodnicę nawiedzały klęski żywiołowe. Powodzie w latach 1826, 1828, 1829 i 1830 zniszczyły wiele domostw, zaś w latach 1833 i 1837 wieś nawiedziła epidemia grypy. Natomiast pożar w 1877 r. strawił niemal połowę wsi.

Pod koniec XIX w. rozpoczął się gwałtowny rozwój osady. W 1891 r. rozpoczęto budowę portu na Odrze, na gruntach należących do Kłodnicy. Cztery lata później ukończony był już pierwszy basen. Drugi basen powstał w latach 1900–1903, zaś ostatni, najdłuższy, liczący 700 m, w latach 1905–1908. Równolegle niedaleko portu wybudowano fabrykę papieru i celulozy, oddaną do użytku w 1892 r., a następnie rozbudowaną w latach 1896–1899 po obu stronach linii kolejowej Kędzierzyn–Nysa. W 1917 r. wzniesiono w sąsiedztwie fabrykę spirytusu, przetwarzającą uboczne produkty przeróbki celulozy. Powstanie licznych miejsc pracy pociągnęło za sobą utworzenie nowej dzielnicy mieszkaniowej dla robotników, usytuowanej wzdłuż drogi prowadzącej z Kłodnicy do portu. Znalazły się tam również biura armatorów, hotele i restauracje.

Wobec wzrostu liczby mieszkańców pojawiła się w Kłodnicy potrzeba utworzenia odrębnej parafii z własnym kościołem, gdyż od początku istnienia miejscowość należała do parafii kozielskiej. Na pocz. XX w. z inicjatywy mieszkańców powstał Związek Budowy Kościoła, którego celem było wzniesienie katolickiego kościoła w Kłodnicy. Od 1907 r. zbierano środki na budowę, jednak przez wiele lat starania o zezwolenie na rozpoczęcie budowy pozostawały bezowocne. W 1917 r. Kłodnica zyskała status *lokalii*, co stanowiło wstęp do wydzielenia odrębnej parafii. Zaadaptowano wówczas stary budynek szkolny na kaplicę, poświęconą na pocz. 1918 r. Kilka miesięcy później, na mocy rozporządzenia biskupa wrocławskiego, Kłodnica została odłączona od parafii w Koźlu. Z powodu braku środków budowę rozpoczęto dopiero dziesięć lat później i ukończono w ciągu ośmiu miesięcy.

Podczas III powstania śląskiego Kłodnicę zajęły oddziały powstańcze, które przebywały tutaj od 10 maja do 4 czerwca 1921 r. Powstańcy zajęli wówczas szkołę i mieszkania nauczycielskie.

W czasie II wojny światowej, podczas nalotów alianckich na pobliskie zakłady chemiczne, w grudniu 1944 r. zbombardowany został m.in. budynek szkoły i liczne gospodarstwa.

Kędzierzyn

Osada wzmiankowana była po raz pierwszy pod nazwą *Kandersino* w zapisie lokacyjnym z 1283 r., na mocy którego Petrus Scholz z Jemielnicy i jego stryj Jacob przekazali kapłanowi księcia opolsko-bytomskiego Kazimierza trzy działki ziemi w Kędzierzynie wraz z młynem nad rzeką Kłodnicą. Sam książę zwolnił wówczas nowych osadników z konieczności płacenia danin i podatków przez okres dziesięciu lat. Po raz kolejny Kędzierzyn pojawił się

w źródłach pisanych w 1416 r., na kartach kroniki Raciborza. Na mapach z 1540 r. dotychczasowa osada *Kandersino* po raz pierwszy występuje jako *Kandrzin*. Ziemie te często zmieniali właściciele. Należały m.in. do dóbr sła-
więcickich.

Prawdopodobnie pod koniec XVII w. przeniesiono do Kędzierzyna ze Starego Koźła średniowieczny drewniany kościółek pw. św. Jana Nepomucena. Wcześniej mieszkańcy należeli do parafii starochozielskiej. Pierwsze udokumentowane wiadomości na temat kościoła pochodzą dopiero z 1807 r., kiedy podczas oblężenia Koźła przez wojska napoleońskie, został on poważnie zniszczony, a wnętrze zdewastowane. Mieszkańcy ukończyli jego odbudowę w 1822 r. W XIX w. służył jako kaplica mszalna, w której nabożeństwa odbywały się bardzo rzadko. W wyniku starań wiernych, w 1902 r. stanął w Kędzierzynie duży, trójnawowy kościół neogotycki. Natomiast drewniany kościół przeniesiono do Parku Szczytnickiego we Wrocławiu na Wystawę Stulecia w 1913 r., gdzie pozostał do dziś, a cmentarz wokół niego zlikwidowano. Natomiast nowe cmentarze – katolicki i ewangelicki – założono na początku wieku w pobliżu nieukończonego jeszcze nowego kościoła pw. św. Mikołaja. W 1903 r. powstał w Kędzierzynie także kościół ewangelicki.

Punktem zwrotnym w dziejach Kędzierzyna było zbudowanie tu stacji na linii kolejowej Opole – Królewska Huta, otwartej w 1845 r. W kolejnych dziesięcioleciach rozbudowywano sieć kolejową, tak że w 1938 r. kędzierzyńska stacja posiadała już połączenia w sześciu kierunkach, stając się jedną z najruchliwszych stacji w państwie niemieckim.

W 1855 r. w pobliżu stacji otwarto parowy tartak. W latach 1880–1890, wobec nasilenia ruchu kolejowego, zbudowano most drogowy nad torami. W tym samym czasie powstała pierwsza parowozownia oraz przepompownia wody z wieżą wodociągową, a w okresie I wojny światowej kolejna parowozownia. W 1914 r. ukończono nowy dworzec kolejowy. Przebudowano także torowisko i wzniesiono wiadukt, pod którym przeprowadzono drogę. W ostatniej ćwierci XIX w. architektura w Kędzierzynie zaczęła nabierać miejskiego charakteru. Powstawały kamienice mieszkalne, lokale usługowe i administracyjne. W 1903 r. powstał szpital miejski, a w 1927 r. wzniesiono okazały budynek ratusza. W 1902 r. przyłączono do Kędzierzyna samodzielną wcześniej gminę Pogorzelec, a w 1933 r. Kuźniczkę.

Podczas III powstania śląskiego oddziały powstańcze zajęły Kędzierzyn na prawie miesiąc, od maja do czerwca 1921 r. Podczas wycofywania się wysadzono m.in. most kolejowy.

W maju 1934 r. władze nazistowskie zmieniły nazwę miejscowości na *Heydebreck* (na cześć pułkownika walczącego po stronie niemieckiej w III powstaniu śląskim), która funkcjonowała do przejęcia po II wojnie światowej obszaru Śląska Opolskiego przez administrację polską. W 1944 r. gmina Kędzierzyn została podniesiona do rangi miasta.

Podczas działań wojennych w 1944 r. ucierpiały budynki w Kędzierzynie. Oprócz kolejarskich domów mieszkalnych na Pogorzelcu, częściowemu uszkodzeniu uległ także kościół ewangelicki, który dodatkowo po wkroczeniu do miasta wojsk radzieckich, został zrabowany i splądrowany.

Sławięcice

Bagniste tereny w dolinie meandrującej rzeki Kłodnicy stanowiły od dawna dogodne warunki dla rozwoju osadnictwa – skutecznie zabezpieczając powstające tu osady przed łatwym dostępem. Ponadto na rozwój osadnictwa istotny wpływ miał przebiegający tędy bardzo ważny szlak handlowy wiodący z południa Europy przez Bramę Morawską w kierunku północnym – tzw. szlak bursztynowy – co potwierdzają znaleziska licznych monet rzymskich na tym terenie. Nieco późniejsze (wczesnośredniowieczne) znaleziska archeologiczne wskazują, że na terenie dzisiejszych Sławięcic już w IX w. istniał gród obronny, położony w pobliżu przejścia szlaku handlowego przez rzekę Kłodnicę.

Najstarsze wzmianki dotyczące Sławięcic pochodzą z XIII w. – w 1246 r. pojawiają się one w testamencie księcia opolskiego, Mieszka II. Określone są tam jako wieś, natomiast w 1260 r. brat Mieszka, Władysław II Opolczyk odebrał Sławięcicom prawa miejskie, gdyż stanowiły zbyt dużą konkurencję dla pobliskiego Ujazdu, należącego

do biskupa wrocławskiego. Wszystko więc wskazuje na to, że książę nadał im prawa miejskie po 1246 r. Prawdopodobne jest, iż w 1260 r. trwały już prace związane z wytyczaniem ulic, rynku i parcel pod zabudowę powstającego organizmu miejskiego, przerwane dekretem książęcym. Ujazd przejął więc rolę ośrodka handlowego, natomiast Sławięcice funkcjonowały już wcześniej jako kasztelania i jedna z siedzib książęcych.

Zapewne już przed lokacją funkcjonował we wsi kościół. W latach 80. XIII w. książę Kazimierz II podarował proboszczowi i jego następcom karczmę, którą zwolnił od podatku, a także ławę mięsną, piekarniczą i obuwniczą, z prawem wolnej sprzedaży, co pozwalało, wbrew postanowieniom dokumentu z 1260 r., na handlowe konkutowanie Sławięc z Ujazdem.

Siedziba książęca istniała w Sławięcicach już w XIII w., jednak pierwsza wzmianka o zamku pochodzi z 1327 r. Zamek przetrwał w swej zasadniczej, średniowiecznej formie do pocz. XIX w.

Od XIV w. Sławięcice często zmieniały właścicieli. W poł. XIV w. książę Władysław sprzedał miejscowość księciu opolskiemu Bolkowi, następnie Sławięcice przejściowo weszły w skład księstwa strzeleckiego, później niemodlińskiego, za po wygaśnięciu niemodlińskiej linii Piastów, wróciły w ręce Piastów opolskich. Po śmierci ostatniego księcia opolskiego Jana Dobrego w 1532 r., księstwo opolsko-raciborskie, wraz ze Sławięciami, przeszło we władztwo margrabiego Jerzego Hohenzollerna. Cesarz Ferdynand I odebrał te ziemie jego synowi, oddając mu w zamian księstwo żagańskie.

Sławięcice, podobnie jak Koźle, były wielokrotnie dzierżawione lub oddawane w zastaw. W 1558 r. zostały oddane w zastaw hrabiemu Johannowi von Oppersdorff. Po śmierci jego wnuka cesarz Rudolf sprzedał Sławięcice Johannowi Bohuslavowi von Zwole. Do jego rodziny należały przez kilkadziesiąt lat, a następnie przeszły na własność hrabiów Henckel. Julianna Henckel sprzedała te ziemie w 1702 r. polsko-saskiemu marszałkowi Jakubowi Flemingowi, ministrowi króla polskiego Augusta III Mocnego. Przyczynił się on znacznie do rozwoju Sławięc, wznosząc tu wielki piec hutniczy oraz zakładając manufakturę luster, szkła i noży, a także manufakturę drucianą. Cześć majstrów i robotników do nowych zakładów sprowadził on z Saksonii i Turynii. Napływ siły roboczej wiązał się z rozrostem osady. Prawdopodobnie Flemingowi zawdzięczamy załóżki parku angielskiego utworzonego wokół zamku. Adolf Magnus hrabia von Hoym, również minister królewski, który kupił od Flemminga posiadłości sławięckie w 1714 r., rozwinął założenie parkowe, a także założył ogród w stylu francusko-holenderskim, w którym wznosił tzw. belweder.

W 1782 r. Sławięcice przeszły w ręce księcia Fryderyka Ludwika von Hohenlohe-Ingelfingen (w 1805 r. odziedziczył tytuł Hohenlohe-Oehringen), poprzez jego małżeństwo z dziedziczką rodu Hoymów. Z opisu z 1791 r. wiadomo, że stał wówczas jeszcze zamek piastowski. Spłonął on w 1827 r. i został odbudowany jako założenie pałacowe w 1836 r., a na przełomie XIX i XX w. przebudowany i powiększony.

Linia kolejowa przeprowadzona w latach 1843–1845 z Opola, przez Kędzierzyn, do Królewskiej Huty, przebiegała również przez Sławięcice (stacja powstała 2 km na pld. od wsi). Nie poprawiło to jednak złej sytuacji sławięckiego przemysłu. Huta, prosperująca bardzo pręźnie w drugiej poł. XVIII w. i na pocz. XIX w., nie nadążyła za rozwojem techniki i kapitalistycznymi przemianami, w związku z czym produkcję zakończono w 1860 r.

W 1864 r., mimo oporu mieszkańców, którzy odwoływali się w tej sprawie do księcia, proboszcz Sławięc Amand Dronia rozpoczął rozbiórkę drewnianego kościoła średniowiecznego i budowę nowego, neogotyckiego, z fundacji książąt Hohenlohe. Budowę ukończono w 1869 r.

W 1884 r. otwarty został szpital przeciwgruźliczy, powstały z inicjatywy i środków książęcych, który miał pełnić funkcję lecznicy m.in. dla pracowników zakładów przemysłowych książąt Hohenlohe, działających na Górnym Śląsku. W szpitalu prowadził swe badania mikrobiologiczne późniejszy laureat nagrody Nobla, Robert Koch.

W okolicy Sławięc rozegrały się walki podczas III powstania śląskiego. Jako że dużą część mieszkańców Sławięc stanowili Polacy, zasilili oni licznie szeregi powstańców. W pałacu książąt Hohenlohe ulokowany został sztab I Dywizji Wojsk Powstańczych. Niemcy, po wkroczeniu do wsi, rozstrzelali pod murem ogrodu pałacowego 11 powstańców wziętych do niewoli.

W 1936 r. władze nazistowskie zmieniły nazwę miejscowości na *Ehrenforst*. Podczas II wojny światowej wokół Sławięcic powstało ponad dwadzieścia obozów jenieckich i obozów pracy.

Blachownia

Wieś wymieniona w 1534 r. jako *Medar*⁵⁹, inne źródła podają też *Miedar*, za czasów pruskich *Medar-Blechhammer*. Nazwa *Blechhammer* wywodzi się prawdopodobnie od walcowni lub kuźni blachy czarnej jaką w tym czasie tam wykonywano.

W 1719 r. na 300 morgach hrabia Adolf von Hoym założył piec hutniczy i sprowadził robotników cudzoziemskich do produkcji. Otrzymał 40-letni przywilej na produkcję blach prolongowanych przez Prusy⁶⁰.

W 1819 r. wieś uwolniła się od pańszczyzny, a jedenaście lat później zamieszkiwało w niej 7 chłopów, 12 zagrodników i 44 chałupników. Grunty wsi wynosiły 840 morgów, w tym 609 morgów ziemi ornej, 100 morgów ogrodów oraz 117 morgów łąk. W Blachowni mieściła się szkoła z 2 nauczycielami, w której uczyło się 195 uczniów z *Medar* i *Lenartowitz*⁶¹.

Ludność Blachowni powoli zwiększała się i w 1855 r. wynosiła 842 mieszkańców, a w 1861 r. już 1059 osób. W początkach XX w. większość mieszkańców Blachowni posługiwała się językiem polskim – w 1910 r. było to 807 mieszkańców, przy 100 mieszkańcach mówiących wyłącznie po niemiecku oraz 3 posługujących się obydwojma językami. W 1925 r. na 975 mieszkańców aż 830 mówiło po polsku.

Podczas plebiscytu w 1921 r. w miejscowości uprawnionych do głosowania było 606 mieszkańców (w tym 92 emigrantów). Za Polską głosowały 323 osoby, za Niemcami 273 osoby. Jednak o przyszłym położeniu Blachowni zadecydowały wyniki plebiscytu w całym powiecie kozielskim, gdzie większość (74,9%) mieszkańców zagłosowała za przynależnością do Niemiec. Niekorzystne wyniki plebiscytu stały się zasadniczą przyczyną walk podczas III powstania śląskiego. Blachownia była ważnym strategicznie punktem, dlatego stała się jednym z celów wojsk powstańczych. Już 7 maja powstańcy zajęli Sławięcice i Blachownię, a w dnia 9–10 maja zajęli Kędzierzyn. W wyniku niemieckiej kontrofensywy Blachownia została ponownie zajęta 5 czerwca 1921 r.

W 1936 r. w ramach akcji niemczania nazw miejscowości śląskich Blachowni nadano historyczną nazwę *Blechhammer*.

Na przełomie lat 30. i 40. XX w. w Blachowni rozpoczęto budowę dwóch zakładów produkujących benzynę syntetyczną (w drodze uwodorniania węgla): Oberschlesische Hydrierwerke AG i IG Farbenindustrie AG. Obie inwestycje związane były z wcześniejszą budową Kanału Gliwickiego i łatwą dostępnością surowca z kopalń śląskich. W związku ze znacznym zapotrzebowaniem na „siłę roboczą” Niemcy zorganizowali w rejonie Blachowni [i Sławięcic] kompleks obozów pracy przymusowej, w którym przebywało nawet 45 tys. ludzi – robotników przymusowych, więźniów i jeńców wojennych. Jeden z obozów pracy przymusowej – przeznaczony dla Żydów – został 1 kwietnia 1944 r. przekształcony w podobóz Auschwitz-Birkenau: *Arbeitslager Blechhammer*.

Zakłady w Blachowni stały się w okresie od 7 lipca do 26 grudnia 1944 r. celem nalotów bombowych lotnictwa amerykańskiego (15 Armia Powietrzna USA stacjonująca we Włoszech). W ich efekcie zakłady zostały do tego stopnia zniszczone, że Niemcom nie udało się już wznowić produkcji przed nadejściem ze wschodu Armii Czerwonej.

W grudniu 1945 r. Blachownia została gminą. 25 września 1954 r. – w związku z reformą administracyjną, Blachownia Śląska⁶² stała się jedną z gromad na terenie powiatu kozielskiego [obejmowała Blachownię i Lenartowice]. W 1961 r. do gromady Blachownia Śląska włączone zostały Cisowa i Miejsce Kłodnickie. Zaś od 1 stycznia

⁵⁹ Johann Knie, *Alphabetisch, statistisch, topographische...*, s. 410.

⁶⁰ Za: <http://www.blechhammer1944.pl/artykuly/42/Historia-Blachowni> (dostęp 8.06.2021).

⁶¹ Johann Knie, *Alphabetisch, statistisch, topographische...*, s. 410.

⁶² Nazwa nadana na podstawie *Rozporządzenia Ministrów: Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 12 listopada 1946 r. o przywróceniu i ustaleniu urzędowych nazw miejscowości* – MP z 1946 r. Nr 142 poz. 262.

1973 r. Blachownia Śląska stała się dzielnicą Kędzierzyna i wraz z nim w 1975 r. znalazła się w nowym organizmie miejskim – Kędzierzynie-Koźlu.

Cisowa

Wieś istniała już w 1283. Była osadą zamieszkiwaną przez pracowników leśnych oraz właścicieli małych gospodarstw rolnych.

W 1845 r. właścicielem Cisowej był rotmistrz von Stwolinsky. Znajdowało się tu 70 domów zamieszkałych przez 515 mieszkańców. Mieściła się tu szkoła katolicka (obsługująca wyłącznie Cisową) wybudowana ok. 1800 r., w której zatrudniony był jeden nauczyciel⁶³.

W latach 30. XX w. w związku z kampanią władz niemieckich w trakcie której dokonywano zmian nazw miejscowości na Śląsku Opolskim z polskich na niemieckie, Cisowej zmieniono nazwę na: *Dünenfeld*.

W dniu 25 września 1954 r. – w związku z reformą administracyjną, Cisowa⁶⁴ stała się jedną z gromad na terenie powiatu kozielskiego [obejmowała również Miejsce Kłodnickie]. W 1961 r. została włączona do gromady Blachownia Śląska. Zaś od 15 października 1975 r. znalazła się w granicach Kędzierzyna-Koźla.

Kuźniczka

Wymieniana już w 1587 roku jako *Kutznitz*. W 1845 r. właścicielem wsi był niejaki Poppe. Wieś była w tym czasie niewielka – znajdowały się tu jedynie 23 domy, a mieszkało 167 osób (w tym 3 ewangelików)⁶⁵.

Lenartowice

Wieś wymieniana w 1532 r. jako *Lechartowitz*, a w 1534 r. jako *Lenhartowitz*. W połowie XIX w. wieś wchodziła w skład domeny sławieńskiego należącej do rodu Hohenlohe-Oehringen. Znajdowało się tu wówczas 30 domów zamieszkiwanych przez 218 osób (w tym 4 wyznania ewangelickiego). W Lenartowicach znajdowały się także domy „mistrzów śluzowych” (*Schleusenmeister*) usytuowane przy śluzach nr 4 i 5 Kanału Kłodnickiego. We wsi znajdowały się także: młyn wodny i tartak⁶⁶.

Na początku XX w. (jak w licznych miejscowościach w tym rejonie) aż 569 mieszkańców mówiło w języku polskim, a zaledwie 13 osób posługiwało się językiem niemieckim. Podczas plebiscytu w 1921 r. we wsi uprawnionych do głosowania było 376 mieszkańców (w tym 22 emigrantów). Za Polską głosowało 190 osób, zaś za Niemcami 182 mieszkańców.

Lenartowice, podobnie jak inne sąsiednie miejscowości, były areną zaciętych walk w ramach III powstania śląskiego. Do szczególnie ciężkich starć doszło tu (oraz w Brzeźcach) w czasie walk o Kędzierzyn. Ostatecznie oddziały powstańcze dowodzone przez ppor. Fojkisa zdobyły miasto wieczorem 9 maja 1921 r. W dniu 4 czerwca, po zaciętej potyczce powstańców z oddziałami niemieckimi Lenartowice na powrót znalazły się w rękach niemieckich.

W 1936 r. w związku z kampanią prowadzoną przez władze niemieckie mającą na celu zmianę nazw miejscowości na Śląsku Opolskim z polskich na niemieckie, Lenartowice otrzymały nazwę: *Waldbrücken*.

Po reformie administracyjnej z 1954 r. Lenartowice znalazły się w granicach powiatu kozielskiego i gromady Blachownia Śląska, zaś od 1975 r. znajdują się w granicach miasta Kędzierzyn-Koźle.

Miejsce Kłodnickie

W 1534 r. wieś wymieniana jako *Misilitze*. W poł. XIX w. *Miejsce* znajdowało się – podobnie jak okoliczne wsie – w granicach domeny sławieńskiego należącej do rodu Hohenlohe-Oehringen. We wsi były w tym czasie 32 domy

⁶³ Johann Knie, *Alphabetisch, statistisch, topographische...*, s. 86.

⁶⁴ Nazwa nadana na podstawie Rozporządzenia Ministrów: Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 12 listopada 1946 r. o przywróceniu i ustaleniu urzędowych nazw miejscowości – MP z 1946 r. Nr 142 poz. 262.

⁶⁵ Johann Knie, *Alphabetisch, statistisch, topographische...*, s. 341.

⁶⁶ Johann Knie, *Alphabetisch, statistisch, topographische...*, s. 359.

i mieszkało w niej 208 mieszkańców. Do *Miejsca* należał młyn wodny oraz wybudowanie *Louisenhof*, w którym znajdowały się 3 domy zamieszkałe przez 5 mieszkańców wyznania katolickiego⁶⁷.

W latach 1933–1937 władze niemieckie przeprowadziły na Śląsku Opolskim kampanię zmian nazw geograficznych z polskich na niemieckie. Z tego powodu w 1934 wioska *Miejsce* zmieniła nazwę na: *Luisental*.

W dniu 25 września 1954 r. – w związku z reformą administracyjną, Miejsce Kłodnickie⁶⁸ znalazło się w gromadzie Cisowa na terenie powiatu kozielskiego. W 1961 r. wraz z Cisową zostało włączone do gromady Blachownia Śląska. Zaś od 15 października 1975 r. znalazło się w granicach Kędzierzyna-Koźla.

Pogorzelec

Podobnie jak Lenartowice, w połowie XIX w. wieś wchodziła w skład domeny sławieńskiego należącej do rodu Hohenlohe-Oehringen. Znajdowały się tu 42 domy, w których żyło 365 mieszkańców (w tym 9 wyznania ewangelickiego). W Pogorzelu odnotowany był również młyn wodny⁶⁹.

Wieś została włączona w 1902 r. do rozrastającego się Kędzierzyna.

Koźle Port

Pod koniec XVIII w., w związku z rozwojem ośrodka przemysłowego w rejonie Gliwic i Zabrze, zrodziła się idea budowy drogi wodnej łączącej nowopowstające zakłady przemysłowe z Odrą. Miała ona ułatwić transport surowców (w tym szczególnie węgla i rud) oraz zbytu towarów, także licznym manufakturom działającym już od pocz. XVIII w. w rejonie Sławęcic. W latach 1792–1812 wybudowano ponad czterdziestokilometrowy Kanał Kłodnicki łączący Gliwice i Zabrze z Koźlem. Transport towarów Kanałem Kłodnickim rozwijał się bardzo dynamicznie, zaś w szczytowym okresie jego użytkowania kanałem przepływało ponad 1000 statków rocznie.

Ze względu na postępującą od 1845 r. budowę linii kolejowych znaczenie transportu wodnego osłabło. Tym bardziej, że Koźle nie posiadało zaplecza przeładunkowego (portowego) wystarczającego do obsługi i przeładunku wzrastającej masy towarów. Dlatego – przy rosnących potrzebach transportowych (tanim środkiem jakim był transport wodny) górnośląskich zakładów przemysłowych – podjęto decyzję o budowie w Koźlu nowoczesnego portu rzecznego.

Pierwszy basen portowy przeznaczony do przeładunku węgla i rud – o wymiarach 500 x 50 metrów – oddano do użytku w 1895 r. Ze względu na szybko rosnące potrzeby w latach 1900–1903 wybudowano drugi basen portowy – o wymiarach 500 x 55 metrów, a w latach 1905–1908 trzeci basen o wymiarach 700 x 60 metrów. Drugi basen miał służyć do przeładunku rud cynku i żelaza, drewna, cukru i różnorodnej drobnicy, zaś trzeci do przeładunku głównie rudy żelaza, a po wybudowaniu elewatora, także zboża. W szybkim czasie – bo już w 1910 r. – port osiągnął projektowaną zdolność przeładunkową wynoszącą 2 mln ton, będąc drugim co do wielkości przeładunku portem śródlądowym w Europie⁷⁰. Port był wyposażony w najnowocześniejsze w swoim czasie urządzenia przeładunkowe – dźwigi oraz wywrotnice wagonów przyspieszające przeładunek materiałów sypkich (węgla lub rudy), umożliwiające obsłużenie nawet 40 barek dziennie.

W związku z niską przepustowością przestarzałego już Kanału Kłodnickiego – mogły po nim pływać barki o nośności do 100 ton, podczas gdy na Odrze o nośności nawet 400 ton – podjęto decyzję o budowie nowego szlaku wodnego łączącego Górny Śląsk z Koźlem. Nowy kanał został wybudowany w latach 1934–1938 i połączył port w Koźlu z nowym portem w Gliwicach. Rozwój portu wpłynął także na rozwój nowej zabudowy przemysłowej i mieszkalnej w dzielnicy portowej Koźla.

⁶⁷ Johann Knie, *Alphabetisch, statistisch, topographische...*, s. 411.

⁶⁸ Nazwa nadana na podstawie *Rozporządzenia Ministrów: Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 12 listopada 1946 r. o przywróceniu i ustaleniu urzędowych nazw miejscowości* – MP z 1946 r. Nr 142 poz. 262.

⁶⁹ Johann Knie, *Alphabetisch, statistisch, topographische...*, s. 499.

⁷⁰ Por. K. Jonca, *Zarys dziejów społecznych i gospodarczych Koźla i okolicy do 1939 roku*, [w:] *Ziemia kozielska*, pod red. S. Popiołka, Koźle 1963.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Definicja krajobrazu kulturowego jest zawarta w art. 3 pkt. 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. *Krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.*

Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego służy utrzymaniu tożsamości społeczności lokalnych, regionów i państwa. Konieczne jest więc utrzymanie i eksponowanie jego wartości, podejmując działania odnoszące się zarówno do ochrony dziedzictwa kulturowego, jak i środowiska przyrodniczego. Przedmiotem ochrony powinno być: ukształtowanie terenu, jego pokrycie (przyrodnicze i kulturowe) oraz tradycje zagospodarowania.

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami istnieją dwie formy ochrony zabytków, które mogą zastosować samorządy gminne: utworzenie parku kulturowego lub ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. W art. 4 tej ustawy określono zasady ochrony zabytków polegającej na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków przez odpowiednie zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Dla właściwego ujmowania problematyki ochrony krajobrazu i dziedzictwa kulturowego w opracowaniach planistycznych niezbędne jest opracowanie studium ochrony wartości krajobrazu i dziedzictwa kulturowego dla obszaru miasta Kędzierzyn-Koźle.

Obszar miasta Kędzierzyn-Koźle charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym krajobrazu kulturowego. Wynika to przede wszystkim z faktu, że na obecny organizm miejski składają się cztery odrębne – do roku 1975 – organizmy osadnicze, tj. Koźle, Kędzierzyn, Kłodnica i Sławięcice. Każdy z nich ma odrębną proveniencję i odrębną charakterystykę historycznego rozwoju.

Rozwój przestrzenny Koźla i będący jego emanacją dzisiejszy krajobraz kulturowy jest uwarunkowany średnio-wieczną, planową lokacją oraz istniejącą tu w wiekach XVIII–XIX twierdzą z całym kompleksem umocnień ziemnych i budowli fortecznych. Zabudowa obszaru miasta lokacyjnego to przede wszystkim obiekty dwu-, trzykondygnacyjne usytuowane w ciągu pierzei ulic, w większości o historycznym charakterze. Dominantami krajobrazowymi Koźla są bryły kościołów pw. św. Zygmunta i św. Jadwigi i Wniebowzięcia NMP.

Kędzierzyn od początku swego istnienia był osadą wiejską. Rozwój przestrzenny, a co za tym idzie także powolna zmiana charakteru zabudowy na miejską, choć raczej w skromnej skali (domy dwu-, trzykondygnacyjne, wielorodzinne – np. ul. Karola Miarki) miała miejsce dopiero w XIX w. i na przełomie XIX/XX w. Związane to było z budową na przełomie XVIII/XIX w. Kanału Kłodnickiego oraz budową linii kolejowych i uruchomieniem połączeń Kędzierzyna z Raciborzem (1846) oraz Nysą (1875–1876). Kędzierzyn w dużej mierze zachował swój charakter krajobrazowy, ukształtowany z 2 poł. XIX i 1 poł. XX w. z dwoma dominantami krajobrazowymi w postaci brył i wież kościołów św. Mikołaja i ewangelicko-augsburskiego.

Kłodnica, podobnie jak Kędzierzyn, była od początku istnienia niewielką osadą wiejską. Na jej rozwój (liczba ludności wzrosła od 383 w 1783 r., przez 1505 w 1861 r. do 3736 w 1910 r.), począwszy od XIX w., istotny wpływ miała budowa w latach 1792–1812 Kanału Kłodnickiego oraz portu rzeczno na Odrze w latach 1891–1908. Rozwój wsi nie spowodował jednak istotnych zmian w jej układzie przestrzennym i charakterze zabudowy. W Kłodnicy nie rozwinęła się zabudowa pierzejowa – do dziś ma ona charakter luźno ustawionych budynków mieszkalnych o maksymalnie dwóch kondygnacjach (pojedyncze obiekty trzykondygnacyjne) z dominującą nad nimi w przestrzeni bryłą i wieżą kościoła Matki Bożej Bolesnej.

Sławięcice – wieś o proveniencji średniowiecznej, skupiona najpierw wokół zamku, a następnie rezydencji pałacowych kolejnych właścicieli wsi. Dominującym – do dziś – elementem krajobrazowym Sławięcic jest obszar dawnego założenia pałacowo-parkowego położonego pomiędzy Kanałem Gliwickim a rzeką Kłodnicą i na północnym brzegu rzeki Kłodnicy. Monumentalny pałac, wzniesiony w 1836 r., poważnie przebudowany i rozbudowany na przełomie XIX/XX w., nie zachował się. Pozostałością dawnego założenia jest jeden z największych w województwie opolskim parków, wraz z pozostałościami małej architektury parkowej (np. belweder). Zachowana w niewielkim stopniu zabudowa wsi ma charakter luźno rozstawionych domów mieszkalnych, z dominującą w północnej części wsi bryłą i wieżą kościoła św. Katarzyny Aleksandryjskiej.

W granicach Kędzierzyna-Koźła znajduje się obecnie kilka dawnych wsi, wchodzących w XIX w. w skład domeny sławięcińskiej rodu Hohenlohe-Oehringen. Są to Blachownia, Cisowa, Lenartowice, Miejsce Kłodnickie i Kuźniczka. Pomimo że są w granicach miasta już od prawie półwiecza, nadal są wyraźnie odróżniającymi się w krajobrazie jednostkami osadniczymi. Od innych terenów miasta oddzielają je połączenia gruntów uprawnych lub kompleksów leśnych. W znacznym stopniu zachowana jest na ich obszarach – co do charakteru – pierwotna zabudowa, na którą składały się w większości proste w kształcie, murowane domy mieszkalne z dwuspadowymi dachami krytymi dachówką ceramiczną. Domy usytuowane są w luźnej zabudowie rozłożonej wzdłuż głównych dróg przebiegających przez wsie, często w otoczeniu ogrodów.

W czasie II wojny światowej w okolicach Blachowni wybudowane dwa strategiczne zakłady produkujące benzynę syntetyczną – Oberschlesische Hydrierwerke AG i I.G. Farbenindustrie AG. Z względu na znaczne zapotrzebowanie na siłę roboczą zarówno w trakcie budowy, jak i późniejszej produkcji, Niemcy – już od 1940 r. – rozpoczęli organizację sieci obozów pracy przymusowej oraz obozów dla jeńceckich batalionów budowlano-roboczych (*Bau und Arbeitsbataillonen*). Ogółem w kompleksie obozów pracy przymusowej przebywało nawet ok. 45 tys. ludzi. Jednym z takich obozów nich był **Judenlager** – początkowo obóz pracy dla Żydów różnego pochodzenia, przekształcony 1 kwietnia 1944 r. w podobóz o nazwie **Arbeitslager Blechhammer** obozu koncentracyjnego Auschwitz III. Składał się on z czterech części: Judenlager – więźniowie byli w nim Żydzi z całej Europy, Judenlager – obóz dla kobiet żydowskich, Bahnhofslager – obóz koncentracyjny dla wszystkich narodowości, głównie dla Polaków, SS Lager – wydzielona część dla załogi SS)⁷¹. Innym dużym obozem, założonym już w 1940 r., był **Obóz jeńcecki Blechhammer południe** usytuowany w południowej części Kędzierzyna (*Heydebreck-Süd*). Więziono w nim jeńców wojennych i robotników przymusowych. W lipcu 1944 r. więzionych było w nim prawie 8,5 tys. jeńców wojennych różnych narodowości. Na terenie dzisiejszego Kędzierzyna-Koźła znajdują się liczne pozostałości obozów pracy, a zwłaszcza obiekty byłego obozu koncentracyjnego Arbeitslager Blechhammer – krematorium, wieże strażnicze, fragmenty ogrodzenia, bunkry itp., które powinny być w całości zachowane i uczynione, jako świadectwo dramatycznych wydarzeń z okresu II wojny światowej i przestroga dla dziś żyjących pokoleń.

Ważnym – negatywnym – aspektem krajobrazu kulturowego miasta i jego poszczególnych części (szczególnie dawnych wsi o jeszcze zachowanym charakterze), wpływającym na jego jakość, są nowowprowadzane elementy:

- obiekty kolidujące z zabudową historyczną poprzez formę, gabaryty i często dominujące nad historyczną zabudową (np. budowa wielokondygnacyjnych budynków na obszarach dawnych wsi charakteryzujących się przede wszystkim zabudową parterową);
- infrastruktura techniczna w postaci wież telefonii komórkowej;
- chaotycznie rozmieszczane i agresywne reklamy (bilbordy, tablice, szyldy itp.) – ta kwestia może być uregulowana na terenie obszarów chronionych przez przepisy ustanowionych parków kulturowych.

⁷¹ Por. F. Piper, *Podobóz Blechhammer* [w:] Zeszyty Oświęcimskie nr 10:1967 – informacje o obozie za: <https://fr.wikipedia.org/wiki/Blechhammer> (dostęp 10.06.2021).

5.2.3. Zabytki nieruchome

Zgodnie z definicją ustawową (art. 3 pkt 1 i 2 *ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami*) zabytek nieruchomy to:

nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytki nieruchome znajdujące się na terenie miasta Kędzierzyn-Koźle należą zasadniczo do czterech kategorii – obiekty i zespoły sakralne, budowle fortyfikacji fryderycjańskich, budynki mieszkalne oraz budowle inżynierskie i techniczne.

Obiekty sakralne

Kościół pw. św. Zygmunta i św. Jadwigi Śląskiej – pierwszy proboszcz wzmiankowany był już w 1293 r.⁷² [zapewne istniała również świątynia]. Wg tradycji kaplica Najświętszej Panny Marii wzniesiona została w 1323 r., prawdopodobnie jednak zarówno kaplica, jak i prezbiterium faktycznie wzniesiono przed 1414 r. Korpus gotyckiego kościoła zbudowany został w ciągu XV w., zaś w 1489 r., staraniem starosty Jana Bielika z Kornicy wykonano sklepienia prezbiterium⁷³. W 1570 r., po zniszczeniach okresu reformacji, przebudowany. Rozpoczęto wówczas budowę elewacji zach., która miała być pierwotnie dwuwieżowa. W 1745 r. ponownie poważnie zniszczony w wyniku działań wojennych. Gruntowną przebudowę przeszedł w latach 1897–1899, kiedy to nadano mu cechy neogotyckie, zacierając renesansowe elementy elewacji, takie jak dekoracja sgraffitowa. Renesansowy wystrój wnętrza również zmieniono na neogotycki. Kościół jest trójnawowy, pseudohalowy, z prezbiterium zamkniętym trójbocznie.

Kościół pw. św. Mikołaja – Kościół neogotycki, wzniesiony w latach 1901–1902 w formie trójnawowej hali z krótkim transeptem i trójbocznie zamkniętym prezbiterium. W transepcie znajdują się witraże z wizerunkami św. Jerzego i św. Mikołaja. We wnętrzu pierwotny drewniany ołtarz neogotycki został zastąpiony w 1938 r. nowym, wykonanym z drewna i metalu, z figurą św. Mikołaja i płaskorzeźbami przedstawiającymi głowy 12 apostołów oraz czterema płaskorzeźbionymi scenami z życia Chrystusa, pierwotnie umieszczonymi na skrzydłach bocznych, obecnie zamontowanymi po bokach figury patrona kościoła.

Kościół ewangelicko-augsburski – kościół neogotycki, wzniesiony w latach 1902–1903. Murowany z cegły, z cokołem z łamanego kamienia wapiennego. Jednonawowy, o korpusie trójprzęsłowym, krytym dachem dwuspadowym. Prezbiterium jednoprzęsłowe, zamknięte prostokątnie, kryte dachem trójspadowym. Na osi głównej do korpusu przylega wieża.

Początkowo kościół funkcjonował jako kościół filialny parafii w Koźlu. W 1934 r. otrzymał status samodzielnej parafii, z własnym pastorem i zarządem zboru. Po II wojnie światowej został włączony do parafii zabrzańskiej i tak jest do dzisiaj.

Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej (Sławięcice) – Obecny kościół, wzniesiony został w latach 1864–1869 w stylu neogotyckim, dzięki staraniom ówczesnego proboszcza Amada Droni. Budowniczym był Fryderyk Schmidt. Kościół ma formę bazyliki z transeptem, o prezbiterium zamkniętym pięciobocznie, flankowanym dwiema ośmiobocznymi wieżami. Ostrołukowe okna, wypełnione są witrażami. Ostrołukowy portal główny wykonany jest z piaskowca. W narożach nadproża znajdują się herby rodu Hohenlohe i Prus.

Kościół pw. Matki Bożej Bolesnej (Kłodnica) – Kościół wzniesiony został w stylu eklektycznym w 1928 r., według projektu architekta z Katowic Mayersa. Kierownictwo budowy objął budowniczy Herden. Świątynia ma konstrukcję żelbetową z okładziną ceglana wewnątrz, wzniesioną na planie prostokąta, bazylikową, trójnawową. Prezbiterium pięcioboczne. Na osi głównej, wpisana w elewację frontową usytuowana jest masywna wieża.

⁷² Za: A. Weltzel, *Geschichte der Stadt, Herrschaft und ehemaligen Festung Kosel*, Kosel 1888, s. 444.

⁷³ *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. VII: Województwo Opolskie, z. 5: Powiat Kozielski, Warszawa 1965, s. 32–33.

Zespół klasztorny oo. Franciszkanów – Dawny zespół klasztorny oo. Franciszkanów, wzniesiony w 1 poł. XVIII w. został wyburzony w związku z przebudową twierdzy kozielskiej według projektu G. Walrawe w 1743 r. Obecny zespół klasztorny, pochodzący z XVIII–XIX w., został wzniesiony w obrębie staromiejskiego układu, ok. 50 m na pld.-wsch. od Rynku. Składa się on z kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny oraz budynku klasztoru.

Klasztor sekularyzowano w 1810 r. – w czasie wojen napoleońskich użytkowany na potrzeby armii (jako arsenał, stajnia, magazyn). Zsekularyzowany majątek kościelny został sprzedany na aukcji w 1812 r. W 1929 r. odkupił go od władz niemieckich proboszcz parafii kozielskiej ks. Józef Ferche. Kościół, po przeprowadzeniu gruntownego remontu w 1930 r. został ponownie konsekrowany. Uszkodzony podczas działań wojennych w 1945 r. Po wojnie upaństwowiony. Na pocz. lat 70. XX w. stał się własnością kościelną.

Kościół klasztorny został wzniesiony w latach 1751–1753 w stylu barokowym przez Jerzego (Jana?) Heinze. Od ptn. przylega do niego budynek dawnego klasztoru Franciszkanów. Elewacja zachodnia kościoła jest trójkondygnacyjna, trójosiowa, z trójkątnym przyczółkiem nad wejściem. Wnętrze salowe, z prezbiterium zamkniętym ścianą prostą i chórem muzycznym. Nawa posiada sklepienie kolebkowe z lunetami. Na sklepieniu znajduje się polichromia wykonana w 1767 r. przez Józefa Beyera (Baworskiego) z Opawy, przedstawiająca Esterę przed królem Aswerusem.

W 2009 r. zrekonstruowano, w oparciu o zdjęcia archiwalne, iluzjonistyczną polichromię na ścianie ołtarzowej. Poddano konserwacji drewniane, barokowe tabernakulum z 1 poł. XVIII w. oraz barokowe obrazy, wchodzące w skład wyposażenia kościoła. W 2010 r. nastąpiło ponowne poświęcenie ołtarza.

Dawny klasztor użytkowany jest na cele handlowo-usługowe. Pomimo wielokrotnych modernizacji, konserwacji i remontów pierwotny układ wnętrza nie uległ zatarciu.

Kaplica-dzwonnica tzw. „pańszczyźniana”, ul. Wyspiańskiego – kaplica zbudowana ok. 1814 r. Wolnostojąca, murowana. Założona na planie kwadratu, kryta dachem namiotowym z poszyciem z gontu. Wnętrze nakryte sklepieniem żaglastym. Nad wejściem napis: Na znak wdzięczności P. Bogu za uwolnienie od pańszczyzny w Roku Pańskich 1814”.

Zespół plebanii przy kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej, ul. Stanisława Staszica 1 – W skład zespołu wchodzi: plebania, budynek gospodarczy.

Plebania wybudowana w 1852 r. w stylu neoklasycystycznym, spalona w 1945 r. Odbudowana w 1952 r. Murowana z cegły, otynkowana z motywem płaskiego boniowania. Założona na planie prostokąta, dwukondygnacyjna. Dach naczółkowy, kryty dachówką. Na osi głównej płaski ryzalit mieszczący wejście ujęte dwiema kanelowanymi półkolumnami. Ponad drzwiami płycina z zapisaną cyframi rzymskimi datą 1852.

Budynek gospodarczy w zespole plebańskim zbudowany ok. poł. XIX w. Wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, murowany z cegły, otynkowany. Część środkowa (spichlerz) dwukondygnacyjna, o kondygnacjach oddzielonych gzymsem. Dwie części boczne parterowe. Wszystkie nakryte dachami dwuspadowymi, pokrytymi dachówką.

Ryc. 2. Kościół pw. Św. Zygmunta i św. Jadwigi Śląskiej (po lewej); kościół pw. Św. Mikołaja (po prawej)

Ryc. 3. Kościół ewangelicko-augsburski (po lewej); zespół klasztorny OO. Franciszkanów (po prawej)

Ryc. 4. Kościół pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sławieicach (po lewej);
kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej w Kłodnicy (po prawej)

Ryc. 5. Kaplica „Pańszczyzniana” przy ul. Wyspiańskiego

Fortyfikacje fryderycjańskie

O specyfice układu urbanistycznego Koźła (zasadniczy kształt zachował się do dziś) zdecydowało przekształcenie miasta w twierdzę. Budowę rozpoczęto w 1744 r. Projektantem był Gerhard Cornelius von Walrawe, który prowadził prace budowlane do 1746 r. Po nim kierownictwo przejął pułkownik Philipp Lothar von Sers, zaś za duże modernizacje twierdzy (z ok. 1780 r. i po 1796 r.) odpowiadali kolejno: major Caspar van Habb, kapitan Harroy oraz generał Christian Reinhold von Lindener.

Projekt przewidywał budowę twierdzy na planie pięcioramiennej gwiazdy, z kleszczowymi odcięciami w każdym z naroży i rawelinami pomiędzy narożami. Na drugim brzegu Odry planowano wznieść czworoboczną redutę z dwoma fleszami, otoczone fosą. W pierwszej kolejności powstał wał główny, fosa i jeden rawelin, umocnienia przedmościa oraz trzy budynki koszarowe. Po przejęciu twierdzy przez Austriaków w maju 1745 r., wznesiono pozostałe raweliny i drogę krytą. Prusacy od 1747 r., wznieśli Redutę Większycką wraz z komunikacją i broniącą jej kaponierą, trzy magazyny prochowe, dwie kazamaty i most na Odrze. W 1754 r. zmodernizowano drogę krytą przed umocnieniami miasta, otoczono drogą krytą przedmieście oraz zbudowano w centralnej reducie przedmościa półkolistą kazamatę.

W latach 70. XVIII w. powstały nowe koszary. W 1783 r. wybudowano Redutę Kłodnicką i Kobylicką na wyspie odrzańskiej oraz Redutę Orła i Rogowską. Przekształcono także Redutę Większycką. Wzniesiono skazamatowaną piekarnię i trzy kazamaty. Około 1811 r. rozpoczęto na zachód od rdzenia budowę Reduty Krzyżowej, zwanej później Szańcem Neumanna.

Na przełomie XVIII i XIX w. miała miejsce największa przebudowa twierdzy. Poszerzono raweliny i połączono je z rdzeniem twierdzy, przez co uzyskała ona narys gwiazdy dziewięcioramiennej. Wzniesiono kolejne kazamaty oraz hangardy (zmodyfikowany typ kazamat). Na przedpolu powstał fort im. Fryderyka Wilhelma (kolista wieża artyleryjska, modyfikacja rozwiązania francuskiego inżyniera Marca René de Montalembert. W latach 1805–1806 wzniesiono jedynie mury zewnętrzne, zaś ostatecznie prace nad fortem ukończono dopiero w 1829 r.

W latach 1864–1865 dokonano remontów wałów głównych oraz magazynów prochu nr 1 i 2. Mosty łyżwowe na Redutach Kłodnickiej i Kobylickiej wymieniono na mosty rolkowe. W marcu 1866 r. przyspieszono przygotowania wojenne ze względu na spodziewane natarcie nieprzyjaciela. W ramach tych przygotowań wycięto wszystkie wysokie drzewa na wyspie i Reducie Orlej oraz krzaki rosnące na zewnętrznej stronie grobli. W ciągu trzech miesięcy wybudowano tam nowy fort zwany Fortem Następcy Tronu.

W 1873 r. Koźle straciło status twierdzy. Rozpoczęła się likwidacja lub adaptacja zabudowań fortecznych dla celów cywilnych. Koźle jest rzadkim przykładem twierdzy kleszczowej powstałej w epoce dominacji fortyfikacji bastionowej. Mimo znacznych przekształceń zachowała ona swój oryginalny narys. O jej wyjątkowości na tle innych twierdz śląskich decyduje także wyjątkowo duża liczba kazamat. Do dziś zachowała się prawie w całości zewnętrzna fosa, obwód wału głównego, fragmenty fosi głównej, trzy śluzy, Reduta Kłodnicka, fragmenty Reduty Orlej, cztery prochownie, dwie wartownie, koszary, fort im. Fryderyka Wilhelma oraz część zabudowań reduty na przyczółku mostowym.

Całość zachowanych fortyfikacji, została zbiorczo wpisana do rejestru zabytków jako zespół fortyfikacji fryderycjańskich. Ponadto poszczególne budowle chronione są na mocy odrębnych wpisów do rejestru zabytków:

- budynek forteczny, ul. Wyspa 3

Budynek wchodzi w skład fortyfikacji prawobrzeżnych. Zbudowany około 1750 r. w kompleksie obiektów Reduty na Ostrówku, wzniesiony z cegły, z zewnątrz nietynkowanej. Pierwotnie o charakterze obronnym, w przyziemiu posiada układ masywnych sklepień ceglanych oraz rytm poziomych otworów strzelniczych od zewnątrz. Nadbudowany w XIX w. w trakcie gruntownej przebudowy na cele mieszkalne.

- schron forteczny, ul. Skarbowa

Schron forteczny (podwalnia) zlokalizowany w obrębie lewobrzeżnych fortyfikacji miejskich. Murowany z cegły, nietynkowany, mieścił działobitnie i izby forteczne. Założony na planie prostokąta. Jednokondygnacyjny, pierwotnie kryty nasypem ziemnym, obecnie dach płaski kryty papą. Wnętrze jednoprzestrzenne, przekryte czterema przęsłami sklepień krzyżowych.

- prochownia – kazamata, ul. Skarbowa

- fort im. Fryderyka Wilhelma (tzw. Fort Rondel lub Baszta Montalemberta), ul. Portowa

Fort zbudowany w latach 1805–1806 na płn.-wsch. przedpolu twierdzy według koncepcji francuskiego generała Marca Rene de Montalembert. Założony na planie centralnym z kolistym dziedzińcem pośrodku, murowany z cegły. Obwód podzielony na 28 przęseł przesklepionych kolebkami, tworzących działobitnie.

- studnia forteczna, ul. Wyspa

Studnia forteczna, pochodząca z końca XVIII w., położona jest w kompleksie obiektów Reduty na Ostrówku (przyczółek mostowy). Obudowa z 1840 r. murowana z cegły. Wsparta na czterech masywnych, czworobocznych filarach, podsklepiona krzyżowo, nakryta pierwotnie nasypem ziemnym. Założona na planie kwadratu, każdy bok otwarty półkolistą arkadą z ażurowymi, drewnianymi, sztachetowymi wrotami. Naróża zaakcentowane regularnymi blokami kamienia wapiennego.

- planty miejskie z fosami, ob. pozostałości dawnych fortyfikacji lewobrzeżnych – fosy zewnętrznej zachowane jako park miejski

- magazyn, dawna prochownia, ul. Garncarska 1

Obiekt położony w centrum miasta, w obwodzie wału głównego fortyfikacji fryderycjańskich. Prawdopodobnie pełnił funkcję magazynu prochu. Wolnostojący, murowany, otynkowany gładko z dekoracją architektoniczną z czerwonej cegły ceramicznej.

- ciąg budynków, pierwotnie koszar, ul. Targowa 13–15, 17–21, 23–27.

Zespół obiektów dawnych koszar zlokalizowany w pld.-zach. części Koźła, po wewnętrznej stronie obwodu wału głównego fortyfikacji lewobrzeżnych. Zbudowany w latach 1776–1778 w stylu klasycyzującym. Budynki murowane, otynkowane gładko, bez dekoracji architektonicznej. Usytuowane kalenicowo, prostokątne. Trójkondygnacyjne, kryte wysokimi dachami czterospadowymi.

- magazyn artyleryjski, ul. Marii Konopnickiej,

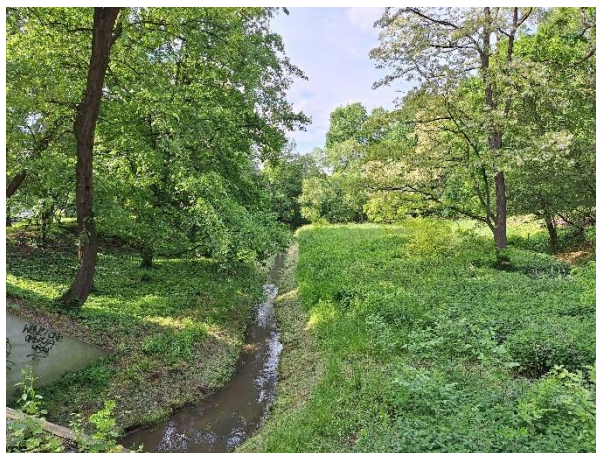
- schron forteczny (kazamata), ul. Ignacego Łukasiewicza – ul. Stefana Żeromskiego.

Ryc. 6. Zabudowa forteczna na Ostrówku; budynek forteczny (ul. Wyspa 3) i studnia forteczna

Ryc. 7. Fort im. Fryderyka Wilhelma (po lewej), magazyn artyleryjski (ul. Marii Konopnickiej) (po prawej)

Ryc. 8. Dawne koszary przy ul. Targowej (ob. budynki mieszkalne), fragment plantów miejskich (d. fortyfikacje)

Objęte częściową ochroną, poprzez wpisanie do gminnej ewidencji zabytków są:

- zespół budynków koszarowych, ob. zespół budynków mieszkalno-gospodarczych, ul. Wyspa 1–8,
- budynki w zespole koszar, ul. Targowa 1–5, 7–11,
- podwalnia (schron forteczny), ul. Marii Konopnickiej 2a,
- budynek forteczny (podwalnia i magazyn forteczny), ob. budynek mieszkalny i magazynowo gospodarczy, ul. Skarbowa 1.

Większość obiektów jest w złym stanie technicznym. Wymagają w pierwszej kolejności zabezpieczenia przed szkodliwymi czynnikami atmosferycznymi i porastaniem samosiewami, a także aktami wandalizmu. Ponadto wiele zachowanych elementów twierdzy nie zostało dotąd włączonych do rejestru ani ewidencji zabytków.

Pozostałości zlikwidowanej w 1874 r. twierdzy stanowią cenny przykład *architectura militaris* o unikalnych wartościach przestrzennych. Nowożytny układ przestrzenny o gwiazdzystym narysie, utrzymał się do dziś prawie bez zmian. Czytelny jest on głównie w ukształtowaniu terenu. Jest to jeden z największych obszarowo w Polsce i najcenniejszych zespołów fortyfikacji ziemnych, który odpowiednio wykreowany może stać się atrakcją turystyczną miasta i stanowić o jego identyfikacji kulturowej.

Budynki mieszkalne i użyteczności publicznej

Budownictwo i architektura stanowią najbardziej spektakularne obiekty dziedzictwa kulturowego. Na terenie miasta Kędzierzyn-Koźle do najcenniejszych obiektów architektury należą:

Zespół pałacowo-parkowy, ul. Sławiecka – pierwsza warowna budowla w tym miejscu istniała prawdopodobnie już w XIII w., a po raz pierwszy wzmiankowana była w 1327 r., jako własność piastowskich książąt śląskich. W 1604 r. dobra sławieckie zostały sprzedane przez Rudolfa II Johannowi Bohusławowi von Zwole. Od 1678 r. stanowiły własność rodziny Henklów, następnie książąt Hohenlohe-Ingelfingen, Jakuba Henryka Flemminga, Adolfa Magnusa von Hoyma i jego spadkobierców, a w 1782 r. powróciły w ręce rodziny Hohenlohe-Ingelfingen, później Hohenlohe-Oehringen.

Zamek piastowski przetrwał w swej zasadniczej formie do pocz. XIX w. Wzniesiony na planie zbliżonym do kwadratu, o czterech okrągłych wieżach, otoczony fosą z mostem zwodzonym. Spłonął w 1827 r. i został odbudowany w 1836 r. jako założenie pałacowe być może przy częściowym wykorzystaniu średniowiecznych fundamentów. Na przełomie XIX i XX w. pałac przebudowano i powiększono do budowli na rzucie trzech prostokątów. Część środkowa trójkondygnacyjna, przekryta dachem mansardowym, połączona była z dwukondygnacyjnymi skrzydłami bocznymi jednotraktowymi galeriami. W elewacji frontowej znajdował się ryzalit zwieńczony trójkątnym przyczółkiem, na osi elewacji ogrodowej portyk, dźwigający na filarach i kolumnach głęboki taras. Po II wojnie światowej pałac popadł w ruinę, którą ostatecznie rozebrano w latach 70. XX w.⁷⁴ Zachowany został jedynie jeden z portyków elewacji bocznej pałacu.

Założenie pałacowe znajdowało się na terenie rozległego parku w stylu angielskim. Od strony północnej pałacu znajdował się staw. Dalej na północ od pałacu założono ogród francusko-holenderski, wraz z ogródkiem warzywnym, otoczone murem. W parku, zgodnie z zasadami malowniczości, nowej kategorii estetycznej wprowadzonej na przełomie XVIII i XIX w., znalazły się różnego rodzaju pawilony.

Na terenie ogrodu, prawdopodobnie już w pierwszej połowie XVIII w. z inicjatywy hrabiego von Hoyma, wzniesiony został pawilon, tzw. belweder. Budowla wzniesiona na planie kwadratu, trójkondygnacyjna, o czterech cylindrycznych wieżach w narożach. Cześć środkowa przykryta jest kopułą cebulastą, zaś wieże kopułami dzwonowymi. Przyziemie sklepione krzyżowo, o czterech arkadach rozpiętych między wieżami.

⁷⁴ Za: <https://zamki.pwr.edu.pl/slawiecice-ruiny-zamku/>

W parku zachowało się w stanie ruiny klasycystyczne mauzoleum z końca XVIII w. Wzniesione na rzucie kwadratu o wklęsłych bokach, ze ściętymi, wklęsłymi narożnikami, w których pierwotnie znajdowały się niezachowane obecnie jońskie kolumny. Pierwotnie przykryte niezachowaną dziś kopułą na bębnie o ośmiu kolistych oknach. Wnętrze na planie koła mieściło pierwotnie kryptę i kaplicę.

W skład zespołu pałacowo-parkowego wchodził także tzw. dom ogrodnika, wzniesiony ok. 1830 r., w pobliżu ogrodu francusko-holenderskiego (zamienionego później na ogród warzywny). Obecnie dom jest w stanie ruiny, pozbawiony pokrycia dachowego, ścian działowych i części ścian zewnętrznych.

Zespół zabudowań dawnego szpitala im. Roberta Kocha (ob. hotel i restauracja) – zespół zabudowań szpitala im. Roberta Kocha (pierwotnie im. Augusta) ufundowany został przez księstwo Hohenlohe-Oeringen (księcia Hugona i księżniczkę Paulinę), a dedykowany księciu Fryderykowi Augustowi, ojcu Hugona.

Budowę rozpoczęto na początku lat osiemdziesiątych XIX w. W skład budynków powstałych w pierwszej fazie budowy wchodziły budynek A i B wraz z łącznikami oraz południowa część budynku C. Po 1897 r. dobudowano do budynku C część płn. Teren otoczono ceglany murem i założono park. Wzniesiono także dwie drewniane leżakownie, umożliwiające pacjentom zażywanie świeżego powietrza, gdyż od początku lat dziewięćdziesiątych, kiedy to pozyskano do współpracy prof. Roberta Kocha, pracującego m.in. nad odkryciem szczepionki przeciwgruźliczej, szpital funkcjonował również jako sanatorium. Około 1925 r. w płn.-zach. części parceli wybudowano pawilon D. Obiekty zespołu nie zostały uszkodzone w czasie działań wojennych. Po 1945 r. założono w nim ośrodek dla osieroconych podczas wojny dzieci, a w latach 1951–2001 obiekt pełnił funkcję szpitala przeciwgruźliczego. Obecnie zespół zabudowań dawnego szpitala pełni funkcję hotelową.

Wszystkie budynki prezentują jednorodny styl. Elewacje są ceglane, obramienia okienne tynkowane, zamknięte łukiem odcinkowym. Pawilon C, o największej powierzchni, trójkondygnacyjny, pełnił funkcję budynku szpitalnego. Położony w głębi parceli, połączony jest parterowym łącznikiem z dwukondygnacyjnym budynkiem administracyjno-pomocniczym (pawilon B), ten zaś, łączy się za pomocą kolejnego łącznika z dwukondygnacyjnym budynkiem mieszkalno-biurowym (pawilon A). Budynki te tworzą zespół na planie litery „L”. Od płn.-zach. sąsiaduje z nimi pawilon D, wzniesiony na planie litery „L”, o dwóch niskich kondygnacjach, pełniący pierwotnie funkcję budynku mieszkalno-warsztatowego, laboratorium i prosektorium.

Dawna elektrownia dworska (ob. hotel i restauracja) – budynek dawnej elektrowni dworskiej zbudowany w poł. XIX w. przez F. A. von Hohenlohe. Założony na rzucie litery „L”, dwukondygnacyjny, podpiwniczony. Murowany z cegły, otynkowany. Kryty dachami ceramicznymi. Elewacja parteru z cegły licówki, w drugiej kondygnacji mur szachulcowy.

Dwór (Sławięcicka 3) – wzniesiony około 1930 r., neobarokowy. Wolnostojący, dwukondygnacyjny, wzniesiony na planie kwadratu z ryzalitami. Murowany z cegły, otynkowany. Dach mansardowy, kryty blachą. Fasada główna pięcioosiowa, na wysokim cokole, z trójosiowym ryzalitem na osi głównej, ujętym parą płaskich pilastrów, zwieńczonym przyczółkiem zamkniętym łukiem odcinkowym. W elewacji północnej ryzalit trójosiowy z wejściem głównym, zwieńczony szczytem. W dachu lukarny zamknięte półkoliście.

Budynek Urzędu Miasta (Grzegorza Piramowicza 32) – zbudowany w latach 1909–1910 w stylu eklektycznym. Murowany, ze skromnym detałem architektonicznym. Założony na planie zbliżonym do litery „C”, trójkondygnacyjny (trzecia kondygnacja to współczesna nadbudowa). Dominantę architektoniczną fasady stanowi czterokolumnowy portyk. Budynek pierwotnie posiadał wysoki dach mansardowy kryty dachówką ceramiczną, z lukarnami i półszczytami nad ryzalitami bocznymi oraz szczytami pełnymi w ryzalitach środkowych.

Budynek Miejskiego Ośrodka Kultury (Skarbowa 10) – zbudowany w latach 30. XX w. jako kasyno wojskowe. Usytuowany w pobliżu plant. Murowany z cegły otynkowany ze skromną dekoracją w stylu modernistycznym. Założony na planie zbliżonym do litery „T”. Budynek dwukondygnacyjny, kryty ceramicznymi dachami czterospadowymi. Półkolisty ryzalit klatki schodowej kryty dachem stożkowym, weranda kryta dachem płaskim.

Budynek mieszkalny (Grzegorza Piramowicza 17) – zbudowany na przełomie XIX i XX w. w stylu historyzującym z elementami neogotyku. Murowany z tynkową dekoracją architektoniczną. Złożony z dwóch budynków usytuowanych prostopadłe względem siebie i połączonych łącznikiem. Budynek główny dwukondygnacyjny, budynek od północnego-zachodu jednokondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym, ze szczytem schodkowym. Budynek użytkowany jako szkoła.

Ryc. 9. Sławięcice: zachowany boczny portyk nieistniejącego pałacu, dwór przy ul. Sławięckiej 3

Ryc. 10. Sławięcice: zespół zabudowań dawnego szpitala im. Roberta Kocha (ob. hotel i restauracja), dawna elektrownia dworska (ob. hotel i restauracja)

Ryc. 11. Budynek Urzędu Miasta (ul. Piramowicza 32), Miejski Ośrodek Kultury (ul. Skarbowa 10)

Ryc. 12. Kamienica przy ul. Piramowicza 17 (ob. szkoła)

Budowle inżynierskie i techniczne

Kanał Kłodnicki – Pierwsze prace przy budowie Kanału rozpoczęto w 1790 r., według projektu budowniczych Geschkego i Roenisha. Z powodu problemów technicznych – nie sprawdziły się m.in. drewniane śluzy – prace przerwano i kontynuowano dopiero około 1815 r. Zastąpiono wówczas drewniane śluzy murowanymi. Pierwszy odcinek, od Sławięcic do Odry otwarto w 1817 r. W 1822 r. otwarta została cała trasa od Koźła do Gliwic. W latach 1832–1834 wybudowano przy ujściu Kanału do Odry „Wrota Powodziowe”. W latach 1877–1879 oraz 1909–1912 przeprowadzono remonty wszystkich śluz. W 1937 r. Kanał został unieruchomiony, a w części jego łożyska zbudowano Kanał Gliwicki.

Kanał Kłodnicki zachowany jest obecnie na pięciu odcinkach:

- odcinek od rzeki Odry do skrzyżowania z rzeką Kłodnicą, o długości około 4 km. Znajduje się na nim śluza bezkomorowa „Wrota Powodziowe” i śluzy komorowe nr 1 i 2;
- odcinek od skrzyżowania z rzeką Kłodnicą do skrzyżowania z trasą Kanału Gliwickiego koło Nowej Wsi, o długości około 2,5 km, ze śluzą komorową nr 3. Pozbawiony całkowicie przepływu;
- odcinek od skrzyżowania z Kanałem Gliwickim koło Nowej Wsi do przecięcia z trasą Kanału Gliwickiego pomiędzy Blachownią a Sławięcicami, o długości około 4,5 km. Znajdują się na nim śluzy komorowe nr 5 i 6. Pozbawiony przepływu;

- odcinek między Sławięciami a Ujazdem, o długości ok. 800 m, przecięty groblą drogi Ujazd – Niezdrowice, pozbawiony przepływu;
- odcinek między Pławniowicami a Taciszowem, o długości ok. 3 km, ze śluzą komorową nr 16. Pozbawiony przepływu, miejscami całkowicie zasypyany.

Łącznie, z liczącej 48,5 km trasy Kanału, na którym znajdowało się osiemnaście śluz komorowych i jedna bezkomorowa, zachowało się około 12 km przekopu wraz z sześcioma śluzami komorowymi i jedną bezkomorową, w większości w obrębie gminy Kędzierzyn-Koźle. Śluzy nieczynne, pozbawione konserwacji, niszczeją.

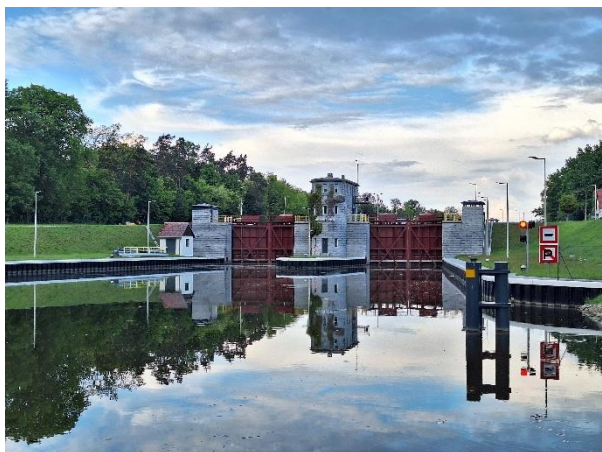
Ryc. 13. Kanał Kłodnicki: widok z mostu na ul. Pocztowej w kierunku Odry), śluza nr 2

Śluzy Kanału Gliwickiego

Śluza „Sławięcice” – Śluza dwukomorowa bliźniacza z systemem oszczędnego śluzowania wraz z wyposażeniem technicznym – wzniesiona w latach 1935–1938 w stylu modernistycznym. Składa się z: głowy dolnej, którą tworzy wyższa, posadowiona na cyplu międzykomorowym, sterownia z maszynownią oraz dwa mniejsze budynki maszynowni, obsługujące wrota wsporne z zasuwami segmentowymi; głowy górnej, którą tworzą trzy budynki maszynowni do napędu wrót wspornych z zasuwami segmentowymi i cypel międzykomorowy oraz dwóch komór śluzowych o wymiarach ok. 72x12 m, separowanych peronem międzyśluzowym.

Śluza „Nowa Wieś” – Śluza dwukomorowa bliźniacza z systemem oszczędnego śluzowania z wyposażeniem technicznym – wzniesiona w latach 1935–1939. Składa się z: głowy dolnej, którą tworzy wyższa, posadowiona na cyplu międzykomorowym sterownia z maszynownią oraz dwa mniejsze budynki maszynowni, obsługujące wrota wsporne z zasuwami segmentowymi; głowy górnej, którą tworzą trzy budynki maszynowni do napędu wrót wspornych z zasuwami segmentowymi i cypel międzykomorowy oraz dwóch komór śluzowych o wymiarach ok. 72x12 m, separowanych peronem międzyśluzowym.

Śluza „Kłodnica” – Śluza dwukomorowa bliźniacza z systemem oszczędnego śluzowania, z wyposażeniem technicznym – wzniesiona w latach 1936–1939. Składa się z: głowy dolnej, którą tworzy wysoki, posadowiony na cyplu międzykomorowym, budynek sterowni z galeriami maszynowymi do napędu wrót podnoszonych Stoney’a; głowy górnej, którą tworzą trzy budynki maszynowni do napędu wrót segmentowych, opuszczanych mimośrodowo i cypel międzykomorowy oraz dwóch komór śluzowych o wymiarach ok. 72x12 m, separowanych peronem międzyśluzowym.

Ryc. 14. Śluza Sławięcice na Kanale Gliwickim

Ryc. 15. Śluza Nowa Wieś na Kanale Gliwickim

Ryc. 16. Śluza Kłodnica na Kanale Gliwickim

Zespół wodociągów miejskich

Wieża ciśień. Wieża w zespole wodociągów miejskich zbudowanych w latach 1900–1902. Złożona z trzonu i głowicy. Trzon wieży murowany z cegły klinkierowej, zdobiony gzymсами. Głowica oktogonálna, kryta dachem ostrosłupowym, poszycie płytkami azbestowo-cementowymi. Wewnątrz stalowy zbiornik wodny. Obecny stan techniczny wymaga podjęcia prac remontowych.

Pompownia. Obiekt murowany z czerwonej cegły ceramicznej, nietynkowany, ze starannie opracowanym ceglany licem i skromną dekoracją architektoniczną w formie gzymśó i pasó z cegły o barwie ciemnej. Założony na planie prostokąta, jednokondygnacyjny. Dach dwuspadowy, kryty papą. Budynek użytkowany i zabezpieczony.

Budynek biurowy. Murowany z czerwonej cegły ceramicznej, obecnie otynkowany. Założony na planie prostokąta, dwukondygnacyjny. Dach dwuspadowy, kryty papą, okna współczesne. Elewacja artykułowana pierwotnie ceglany lizenami umieszczonymi w narożach i osiach międzyokiennych. Obecne otynkowanie budynku przyczyniło się do degradacji cech stylowych i zabytkowych.

Wodociągowe wieże ciśień PKP

Wieża nr 1 (przepompownia ze stacją trafo). Wybudowana w 1914 r., o cechach neoromańskich. Usytuowana obok toró kolejowych w zabudowie zwartej z budynkiem przepompowni i stacji trafo. Zbudowana na planie koła, murowana z cegły, z głowicą betonową, nakrytą dachem stożkowym. Trójkondygnacyjna. Trzon z wysokim cokołem, okna pierwszej kondygnacji zamknięte łukiem odcinkowym, okna drugiej kondygnacji okrągłe. Wejście zamknięte łukiem odcinkowym, ujęte portalem o trójkątnym szczycie. Podziały ścian lizenowe. Pod gzymsem wieńczącym trzon gzymś ząbkowy. Do wieży przylega budynek stacji trafo. Stan techniczny obiektu zły, wymaga przeprowadzenia natychmiastowych prac remontowych.

Wieża nr 2. Wybudowana w 1914 r., o cechach neoromańskich. Wzniesiona na planie koła. Trzon murowany z cegły, głowica betonowa, ośmiokątna. Dach ostrosłupowy z latarnią, kryty dachówką. Otwory okienne prostokątne. Trzon z podziałami lizenowymi i fryzem arkadowym. Stan techniczny obiektu zły, wymaga przeprowadzenia natychmiastowych prac remontowych.

Wieża nr 3 – przy ul. Towarowej wybudowana w 1908 r. W stylu historyzującym o cechach neoromańskich. Zbudowana na planie koła, trójkondygnacyjna. Trzon murowany z cegły. Głowica betonowa kryta dachem stożkowym. Wejście zamknięte łukiem odcinkowym, ujęte portalem. Okna zamknięte półkoliście. Kondygnacje rozdzielone fryzem ząbkowym. Stan techniczny zły, wymaga przeprowadzenia natychmiastowych prac remontowych.

Wieża nr 4 – przy ul. Towarowej. Wybudowana w 1912 r., o cechach neoromańskich. Z budynkiem pomp. Wzniesiona na planie koła, trójkondygnacyjna. Trzon murowany z cegły, otynkowany, głowica betonowa, nakryta dachem stożkowym. Dolna kondygnacja trzonu szersza, oddzielona od drugiej kondygnacji profilowanym gzymsem. Wejście zamknięte łukiem koszowym, ujęte portalem zamkniętym trójkątnie. Otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym, umieszczone w płytkich wnękach. Okna głowicy prostokątne.

Wodociągowa wieża ciśień PKP, ul. Grzybowa. Wieża usytuowana jest przy torach kolejowych (na Stacji Koźle-Port), zbudowana na pocz. XX w. Jest to budowla wolnostojąca, na planie koła, złożona z trzonu (murowany z cegły klinkierowej) i głowicy (o konstrukcji żelbetowej, dach stożkowy).

Ryc. 17. Wieża ciśnień w zespole wodociągów miejskich (po lewej),
wieża ciśnień nr 3 przy ul. Towarowej) (po prawej)

Ryc. 18. Wieża ciśnień nr 4 przy ul. Towarowej, kolejowa wieża ciśnień przy ul. Grzybowej

5.2.4. Zabytki ruchome

Zgodnie z definicją ustawową (art. 3 pkt 1 i 3 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*) zabytek ruchomy jest: *rzeczą ruchomą, ich częścią lub zespołem, będącym dziełem człowieka lub związanym z jego działalnością i stanowiącym świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.*

Do najważniejszych zabytków ruchomych z terenu miasta Kędzierzyn-Koźle należą zabytki wchodzące w skład wyposażenia i wystroju kościołów pw. św. Zygmunta i św. Jadwigi Śląskiej oraz Wniebowzięcia NMP, a także kaplicy cmentarnej i kapliczki przydrożnej w Kłodnicy. Należą do nich przede wszystkim różnego rodzaju paramenty liturgiczne, feretrony, rzeźby, malowidła ścienne pochodzące generalnie z okresu od XVIII do początków XX w.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z definicją ustawową (art. 3 pkt 1 i 4 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*) zabytek archeologiczny jest: *zabytkiem nieruchomym, będącym powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytkiem ruchomym, będącym tym wytworem.*

W granicach miasta Kędzierzyn-Koźle zlokalizowanych jest 98 zabytków archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków. W gminnej ewidencji zabytków ujętych jest 96 stanowisk archeologicznych⁷⁵, żadne ze stanowisk archeologicznych nie zostało wpisane do rejestru zabytków.

Większość zewidencjonowanych stanowisk nie ma jednoznacznie określonego faktycznego zasięgu, zaś ich wartość poznawcza została określona jedynie na podstawie prospekcji powierzchniowej. Każdorazowo więc, podejmując jakiegokolwiek działania inwestycyjne mogące naruszyć podziemne nawarstwienia kulturowe, konieczne jest przeprowadzenie rozpoznawczych badań archeologicznych zgodnie z przepisami w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Zestawienie zabytków archeologicznych z terenu miasta Kędzierzyn-Koźle znajduje się w Załączniku nr 1.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych⁷⁶

Pierwsza placówka muzealna w Koźlu została założona w 1924 r. przez nauczyciela i dyrektora miejscowego liceum – Johanna Alexandra. Placówka mieściła się w domu nauczyciela, a od lat 30. XX w. jej siedziba znajdowała się w budynku przy ul. Bohaterów Westerplatte. W czasie II wojny światowej wiele zgromadzonych eksponatów zaginęło lub zostało wywiezionych, zaś samo muzeum zakończyło swoją działalność.

Dopiero od lat 60. XX w., głównie dzięki mieszkańcom skupionym w Towarzystwie Ziemi Kozielskiej, rozpoczęły się starania, których pierwszym celem było utworzenie Izby Pamięci, zaś docelowym ponowne powołanie do życia Muzeum w Koźlu. Staranie te uwieńczone zostały sukcesem, gdy w 2009 r. na mocy uchwały Rady Miasta Kędzierzyn-Koźle powołane zostało do życia Muzeum Ziemi Kozielskiej w Kędzierzynie-Koźlu (w organizacji). W grudniu 2019 r. zakończono prace nad organizacją placówki, zmieniona została również nazwa – obecnie instytucja nosi nazwę – Muzeum Ziemi Kozielskiej w Kędzierzynie-Koźlu. Zbiory Muzeum dzielą się na trzy zasadnicze działy: historyczne, archeologiczne i etnograficzne.

W zbiorach historycznych kozielskiego muzeum znajdują się przede wszystkim: rękopisy, książki i broszury, kartografia, militaria, sztandary i chorągwie, plakaty, banknoty i numizmaty, odznaczenia i medale, ikonografia, fotografie, rzeźby, przedmioty codziennego użytku. Koźle często w swoich dziejach było areną zaciętych walk. Znaczną część zbiorów historycznych stanowią więc te związane z burzliwą, militarną historią miasta. Należą do nich m.in. liczne kule armatnie czy broń biała. Jednym z najcenniejszych eksponatów jest kopia obrazu Wilhelma von Kobella *Oblężenie Koźla* z 1807 roku (oryginał znajduje się w Monachium).

W zbiorach archeologicznych kozielskiego muzeum znajdują się eksponaty „opisujące” dzieje ziemi kozielskiej od epoki kamienia po czasy nowożytne. Zabytki archeologiczne pochodzą z prowadzonych tu archeologicznych badań wykopaliskowych i powierzchniowych, a także z darów przekazywanych przez przypadkowych znalazców. Znaczną część zbiorów archeologicznych stanowią zabytki pozyskane w trakcie badań prowadzonych w latach 2017–2018 na Wzgórzu Zamkowym w Koźlu.

W Dziale Etnografii gromadzone są różnorodne eksponaty dokumentujące kulturę wsi regionu kozielskiego. Znajdują się tu zabytki związane z rolnictwem, rybołówstwem, hodowlą, górnictwem, a także rzemiosłem: plecionkarstwem czy kołodziejstwem. Znaczną część zbiorów stanowią sprzęty domowe i gospodarcze ilustrujące dawne

⁷⁵ W 2015 r. w trakcie weryfikacyjnych badań powierzchniowych AZP zlokalizowane zostały dwa kolejne stanowiska: Miejsce Piastowe, nr 99/29 i 100/30 – należy włączyć je do GEZ.

⁷⁶ Na podstawie: <http://muzeumkozle.pl/>

zajęcia miejscowej ludności oraz wyposażenie dawnych domów wiejskich. Uzupełnieniem opisanych eksponatów są archiwalne fotografie ukazujące różne dziedziny życia i obrzędowości wiejskiej.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

„Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności [...]”⁷⁷.

Zgodnie z treścią Konwencji UNESCO – „niematerialne dziedzictwo kulturowe” przejawia się m.in. w następujących działach:

- a) *tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;*
- b) *sztuki widowiskowe;*
- c) *zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;*
- d) *wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;*
- e) *umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym*⁷⁸.

Jednym z najważniejszych celów Konwencji UNESCO w stosunku do „niematerialnego dziedzictwa kulturowego”, jest jego ochrona, rozumiana jako utrwalenie, zachowanie i przekazanie dziedzictwa następnym pokoleniom, co sprawia, że jest ono wciąż żywe, a jednocześnie może się zmieniać i dostosowywać. Dotyczy to przede wszystkim przekazywania umiejętności oraz wiedzy o jego znaczeniu.

Ochrona skupia się głównie na procesach przekazywania elementów dziedzictwa niematerialnego z pokolenia na pokolenie, a nie na wytwarzaniu konkretnych środków, za pomocą których jest wyrażane (takich jak przedstawienia taneczne, pieśni, instrumenty muzyczne czy rzemiosło). Polega głównie na podtrzymaniu woli zachowania i przekazania tych aspektów dziedzictwa niematerialnego, które są ważne dla następnych pokoleń przez wspólnoty, grupy i jednostki.

Aby dziedzictwo niematerialne wciąż było żywe, musi przede wszystkim pozostać istotne dla danej społeczności, być regularnie praktykowane i przyswajane w jej obrębie i pomiędzy pokoleniami. Działania mające na celu ochronę muszą zatem angażować wspólnoty, grupy, a w niektórych wypadkach także jednostki, które kultywują takie dziedzictwo. Społeczności same muszą brać udział w identyfikowaniu i definiowaniu niematerialnego dziedzictwa kulturowego – to właśnie one decydują o tym, które praktyki stanowią część ich dziedzictwa kulturowego.

Stając się w 2011 roku stroną Konwencji, Polska przyjęła na siebie obowiązek opracowania i wdrożenia krajowego i pełnego systemu stałej i konsekwentnej ochrony, między innymi przez dokumentację zjawisk z zakresu objętego zapisami Konwencji oraz stworzenie zgodnie z zapisami Konwencji, jednego lub kilku spisów dziedzictwa niematerialnego dotyczącego zjawisk z obszaru danego kraju. Realizacją tego zobowiązania jest ustanowienie Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, której prowadzenie zostało powierzone Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa⁷⁹.

⁷⁷ Konwencja UNESCO Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. – Dz.U. z 2011 r. Nr 172 poz. 1018; art. 2 ust. 1.

⁷⁸ Konwencja UNESCO..., art. 1, ust. 2.

⁷⁹ Por.: <http://niematerialne.nid.pl/>

Nadzór nad organizacją życia kulturalnego w Kędzierzynie-Koźlu sprawuje Wydział Kultury, Sportu i Rekreacji Urzędu Miasta, zaś realizację zadań związanych z działalnością kulturalną wypełniają miejskie instytucje kultury: Miejski Ośrodek Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna oraz Muzeum Ziemi Kozielskiej. Ponadto szeroko pojmowaną działalnością kulturalną zajmuje się sześć działających w mieście osiedlowych domów kultury.

Na terenie miasta działają także organizacje pozarządowe, zajmujące się m.in. organizacją wydarzeń i imprez o charakterze kulturalnym i historycznym oraz promowaniem dziedzictwa kulturowego regionu⁸⁰.

Corocznie w Kędzierzynie-Koźlu odbywają się liczne imprezy i wydarzenia propagujące wśród mieszkańców i gości różnorodne elementy tożsamości kulturowej miasta i ziemi kozielskiej, mające charakter zarówno ogólnokrajowy, jak i regionalny:

Wydarzenia o zasięgu ogólnokrajowym:

- Ogólnopolski Przegląd Piosenki Żeglarskiej i Poezji Morskiej „Szantki” – impreza poświęcona pieśniom żeglarskim szantom,
- Ogólnopolski Przegląd Piosenki Turystycznej i Poezji Śpiewanej „Wrzosowisko” – przegląd zespołów piosenki turystycznej,
- Międzynarodowy Festiwal Filmów Niezależnych „Publicystyka”,

Wydarzenia o zasięgu regionalnym:

- Wojewódzkie Dni Kultury Kresowej oraz Dzień Pamięci Ludobójstwa Obywateli II RP,
- Międzynarodowy Dzień Romów,
- Festiwal Mikołaja z Koźła,
- Dni Miasta – Dni Chemików,
- „Pływadła” – Odra Rzeką Integracji Europejskiej

Na terenie Kędzierzyna-Koźła wyznaczone są liczne trasy turystyczne (piesze, rowerowe, kajakowe). Trzy z nich, opracowane w ramach projektu „Miejskie Trasy Turystyczne zintegrowanym produktem turystycznym miast polsko-czeskiego pogranicza” – Trasa „Koźle”, Trasa „Kędzierzyn” oraz Trasa „Sławiećce” są oznakowane w terenie. Ważnym rozszerzeniem miejskich tras turystycznych jest projekt „Szlakiem Twierdzy Koźle”, w ramach którego mieszkańcy i turyści mogą zapoznać się z obiektami i miejscami związanymi z istniejącą tu na przełomie XVIII/XIX wieku pruską twierdzą Cosel.

Kolejnym ważnym projektem kulturalnym jest interaktywna ścieżka historyczna związana z trudną historią miasta w czasach II wojny światowej. Ścieżka o długości 25 km obejmuje 42 punkty związane z obozami, zakładami i obroną przeciwlotniczą w obrębie dwóch fabryk: Oberschlesische Hydrierwerke AG Blechhammer w dzisiejszej Blachowni oraz IG Farbenindustrie AG Werk Heydebreck w Kędzierzynie.

Istotnym projektem w nowoczesny sposób przybliżającym miasto Kędzierzyn-Koźle i jego złożoną historię jest trasa CityWalk, w ramach której miłośnicy historii korzystając z miejskiego przewodnika audioguide odwiedzają interesujące zakątki miasta.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Ustawowymi formami ochrony zabytków – wymienionymi w art. 7 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* są:

⁸⁰ Wykaz organizacji dostępny jest na stronach: <https://www.kedzierzynkozle.pl/pl/strona/lista-stowarzyszen>

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Miasta Kędzierzyn-Koźle znajdują się zabytki objęte dwoma z ww. form ochrony – wpisem do rejestru zabytków (zabytki nieruchome i zabytki ruchome) oraz ustaleniami ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Tabela 8. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych znajdujące się na terenie Miasta Kędzierzyn-Koźle

L.p.	Obiekt	Adres	Datowanie	Numer decyzji	Data wpisu
1	Planty miejskie	Koźle	poł. XIX w.	238/90	31.01.1990 r.
2	Zespół fortyfikacji fryderycjańskich	Koźle	XVIII	1617/66	20.09.1966 r.
3	Stare miasto	Koźle		160/57	16.09.1957 r.
4	Park	Kędzierzyn		61/X/57	10.10.1957 r.
5	Park w otoczeniu d. pałacu	Sławięcicka	1830	832/64 P – 25/57	21.04.1964 r. 20.12.1957 r.
6	Fragmenty kanału żeglugowego „Kanał Kłodnicki” ze śluzami (6 śluz)	Kędzierzyn-Koźle	1792–1812	2194/89	30.06.1989 r.
7	Wodociągowa wieża ciśnień PKP	Pocztowa	1905	2308/92	22.04.1992 r.
8	Wodociągowa wieża ciśnień PKP nr 1	Towarowa (dz. 827/24)	1914	2303/92	08.07.1992 r.
9	Wodociągowa wieża ciśnień PKP nr 2	Towarowa (dz. 897/16)	1914	2304/92	13.06.1992 r.
10	Wodociągowa wieża ciśnień PKP nr 3	Towarowa (dz. 897/22)	1908	2309/92	11.12.1992 r.
11	Wodociągowa wieża ciśnień PKP nr 4	Towarowa (dz. 897/22)	1912	2310/92	11.12.1992 r.
12	Zespół śluzy bliźniaczej dwukomorowej „Nowa Wieś” na Kanale Gliwickim w km 7,8 dz. nr 1742/5: • śluza dwukomorowa bliźniacza „Nowa Wieś” wraz z wyposażeniem technicznym, • jaz segmentowy upustu ulgi z betonową kładką z koryta kanału	Kędzierzyn-Koźle	1935–1939	212/2013	29.08.2014 r.
13	Zespół śluzy bliźniaczej dwukomorowej „Sławięcice” na Kanale Gliwickim w km 15,11 dz. nr 420/1: • śluza dwukomorowa bliźniacza „Sławięcice” wraz z wyposażeniem technicznym, • budynek pompowni wody z dolnego na górne stanowisko kanału	Sławięcice	1935–1938	211/2013	01.09.2014 r.
14	Zespół śluzy bliźniaczej dwukomorowej „Kłodnica” na Kanale Gliwickim w km 3,63: • śluza dwukomorowa bliźniacza „Kłodnica” wraz z wyposażeniem technicznym oraz awanportem dolnym i górnym, • budynek mieszkalny dla pracowników obsługi śluzy wraz z budynkiem gospodarczym (Wandy 5), • otoczenie i elementy komponowanej zieleni	Wandy	1936–1939	206/2013	29.08.2014 r.
15	Budynek mieszkalny	Bolesława Chrobrego 20	1 ćw. XX w.	2305/92	12.08.1992 r.
16	Mogiła zbiorowa Nieznanych Żołnierzy I Armii WP poległych w 1945 r. (na cmentarzu)	Cmentarna	1945	151/87	02.06.1987 r.

17	Mogiła zbiorowa uczestników Kampanii Wrześniowej 1939 r. (na cmentarzu)	Cmentarna	1945	152/87	02.06.1987 r.
18	Zespół klasztorny franciszkanów: kościół pw. Wniebowzięcia NMP	dr Wojciecha Czerwińskiego		1200/66	14.03.1966 r.
19	Zespół klasztorny franciszkanów: dawny klasztor	dr Wojciecha Czerwińskiego		1200/66	14.03.1966 r.
20	Zespół obiektów na terenie Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji: wieża ciśnień	Filtrowa 12	1900–1902	2073/82	26.02.1982 r.
21	Zespół obiektów na terenie Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji: budynek pompowni	Filtrowa 12	1900–1902	2073/82	26.02.1982 r.
22	Zespół obiektów na terenie Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji: budynek biurowy	Filtrowa 14	1900–1902	2073/82	26.02.1982 r.
23	Magazyn, d. prochownia	Garncarska 1	XVIII/XIX	2356/96	23.01.1996 r.
24	Kościół ewangelicko-augsburski	Aleksandra Głowackiego 19	1902–1903	4/2001	30.08.2001 r.
25	Kaplica rzymsko-katolicka pw. św. Antoniego	Grunwaldzka - Gajowa	2 poł. XIX [1800]	54/2007	29.08.2007 r.
26	Budynek mieszkalny	Grunwaldzka 5	pocz. XX	2369/97	17.02.1997 r.
27	Cmentarz wojenny Armii Radzieckiej	al. Jana Pawła II	1945	147/86	21.11.1986 r.
28	Kościół parafialny pw. św. Mikołaja	Doktora Judyma 1	1901–1902	9/2002	25.06.2002 r.
29	Kościół parafialny rzymsko-katolicki pw. Matki Boskiej Bolesnej	Kłodnicka 2	1928	22/2003	03.06.2003 r.
30	Magazyn artyleryjski (prochownia) wraz z gruntem w granicach fundamentowania	Marii Konopnickiej	XVIII/XIX	267/2017	13.03.2017 r.
31	Lamus starego zamku	Józefa Ignacego Kraszewskiego	XIV	830/64	21.04.1964 r.
32	Budynek zamkowy	Józefa Ignacego Kraszewskiego	XIV	829/64	21.04.1964 r.
33	Zachowany fragment miejskich murów obronnych z basztą	Józefa Ignacego Kraszewskiego		702/64	16.01.1964 r.
34	Fragment murów obronnych	Józefa Ignacego Kraszewskiego	XIV	941/64	18.08.1964 r.
35	Budynek klasztorny (ob. mieszkalny)	Ignacego Łukasiewicza 9	1908	2293/91	04.12.1991 r.
36	Schron forteczny (kazamata) wraz z gruntem w granicach fundamentowania	Stefana Żeromskiego – Ignacego Łukasiewicza	XVIII/XIX	266/2017	13.03.2017 r.
37	Budynek mieszkalno-usługowy	Jana Matejki 10–12	1900–1910	2351/95	22.09.1995 r.
38	Zespół szpitala im. Roberta Kocha, ob. hotel i restauracja	Władysława Orkana 14	1880–1884	76/2008	17.11.2008 r.
39	Kościół parafialny pw. św. Zygmunta	Pamięci Sybiraków – Złotnicza	XV XVII, XIX	820/64	18.04.1964 r.
40	Budynek usługowo-biurowy	Pamięci Sybiraków 2	kon. XVIII	2343/94	21.12.1994 r.
41	Budynek mieszkalny, ob. budynek biurowy	Pamięci Sybiraków 4	kon. XVIII	2344/94	21.12.1994 r.
42	Zespół d. szpitala (zespół budynków zamkowych „Podzamcze”)	Pamięci Sybiraków 11	XVI	831/64	21.04.1964 zm. decyzji 27.06.2012 r.
43	Budynek mieszkalny (kamienica)	Piastowska 3	kon. XIX	2365/97	17.03.1997 r.
44	Budynek mieszkalny (kamienica)	Piastowska 5	kon. XIX	2366/97	24.03.1997 r.
45	Budynek mieszkalny (kamienica)	Piastowska 7	kon. XIX w.	2367/97	24.03.1997 r.
46	Budynek mieszkalny	Piastowska 8 – Stefana Żeromskiego 9	kon. XIX	2354/96	23.01.1996 r.

47	Budynek mieszkalny	Piastowska 17	1908	2355/96	23.01.1996 r.
48	Budynek mieszkalny	Piastowska 33	XIX/XX	2368/97	17.02.1997 r.
49	Budynek mieszkalny	Grzegorza Piramowicza 17	XIX/XX	2307/92	06.11.1992 r.
50	Landratsamt (ob. Urząd Miasta)	Grzegorza Piramowicza 32	1909–1910	23/2003	25.08.2003 r.
51	Fort, tzw. Rondel	Portowa	XVIII	827/64	21.04.1964 r.
52	Elektrownia wodna z rz. Kłodnica [ob. hotel i restauracja]	Aleksandra Puszkina 1	poł. XIX w.	2357/96	20.02.1996 r.
53	Budynek aresztu wraz z wartownią i otaczającym murem	Racławicka 10	4 ćw. XIX	2380/98	18.05.1998 r.
54	Budynek mieszkalny	Rynek 1	1798	1612/66	20.09.1966 r.
55	Budynek mieszkalny	Rynek 2	ok. 1800	1897/73	30.01.1973 r.
56	Budynek usługowo-biurowy	Rynek 4	XVIII poł. XIX, XX	2342/94	21.12.1994 r.
57	Budynek mieszkalny w d. zespole folwarcznym ⁸¹	Sławięcicka 95d-e	1830	2070/81	01.09.1981 r.
58	Tzw. dom ogrodnika w dawnym zespole pałacowym	Sadowa	ok. 1830	2055/80	11.09.1980 r.
59	Schron forteczny	Skarbowa	XVIII/XIX	825/64	20.04.1964 r.
60	Prochownia – kazamata wraz z gruntem w granicach fundamentowania	Skarbowa	XVIII/XIX	269/2017	14.03.2017 r.
61	Kasyno wojskowe, ob. MOK	Skarbowa 10	ok. 1930	45/2006	23.03.2006 r.
62	Budynek mieszkalny (kamienica)	Marii Skłodowskiej-Curie 5	1897	195/2012	02.10.2012 r.
63	Budynek mieszkalno-usługowy	Marii Skłodowskiej-Curie 7	XIX/XX	2350/95	10.05.1995 r.
64	Pawilon ogrodowy tzw. „Belweder”	Sławięcicka	1863	1950/71	02.11.1971 r.
65	Dwór z terenami zielonymi	Sławięcicka 3	1930	2352/95	02.10.1995 r.
66	Kościół pw. św. Katarzyny	Stanisława Staszica 1	1864–1869	630/59	13.11.1959 r.
67	Budynek gospodarczy przy plebanii	Stanisława Staszica 1	poł. XIX w.	2053/80	10.09.1980 r.
69	Budynek plebanii przy kościele pw. św. Katarzyny	Stanisława Staszica 1	1852	2052/80	10.09.1995 r.
70	Krematorium	Spacerowa		2059/80	31.12.1980 r.
71	Mogiła zbiorowa Powstańców Śląskich	Szpaków		169/88	23.02.1988 r.
72	Dawne budynki koszarowe (ob. mieszkalne)	Targowa 13–15, 17–21, 23–27	1776–1778	2110/85	30.04.1985 r.
73	Studnia forteczna	Wyspa	XIX	826/64	21.04.1964 r.
74	Budynek forteczny	Wyspa 3	XVIII/XIX	828/64	21.04.1964 r.
75	Chata drewniana (obiekt nie istnieje) ⁸²	Stanisława Wyspiańskiego	XIX	963/65	27.01.1965 r.
76	Kapliczka - dzwonnica tzw. pańszczyźniana	Stanisława Wyspiańskiego	1814	167/2011	12.09.2011 r.
77	Kamienica	Żeglarska 11	1928	291/2019	06.08.2019
78	Kamienica	Żeromskiego 1 – Łukasiewicza	kon. XIX w.	280/2017	27.10.2017

⁸¹ Obiekt nie istnieje. Miasto Kędzierzyn-Koźle winno wystąpić z wnioskiem o wykreślenie obiektu z rejestru zabytków do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Następnie Opolski WKZ winien wyłączyć go z wojewódzkiej ewidencji zabytków, a Miasto Kędzierzyn-Koźle z GEZ.

⁸² Obiekt wyburzony. Miasto Kędzierzyn-Koźle złożyło wniosek o wykreślenie obiektu z rejestru do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wniosek jest obecnie analizowany w Narodowym Instytucie Dziedzictwa.

Tabela 9. Zabytki wpisane do rejestru zabytków ruchomych znajdujące się na terenie Miasta Kędzierzyn-Koźle

L.p.	Obiekt	Adres	Treść decyzji / zakres ochrony	Datowanie	Numer decyzji	Data wpisu
1	Wypożyczenie kościoła parafialnego pw. św. Zygmunta i św. Jadwigi Śląskiej	Kędzierzyn-Koźle	13 obiektów wchodzących w skład wyposażenia kościoła parafialnego	XVIII–XIX	Ks.B.t.III-633/1-12/75 Ks.B.t.II-114/07	25.09.1975 r. 17.12.2007 r.
2	Wypożyczenie kościoła filialnego pw. Wniebowzięcia NMP	Koźle	11 obiektów wchodzących w skład wyposażenia i wystroju kościoła filialnego	XVIII–XIX	Ks.B.t.III/IV-634/1-10/75 Ks.B.t.II-159/09	25.09.1975 r. 04.06.2009 r.
3	Parowóz Ty45-06		Parowóz Ty45-06 (typ IEh2 - numer fabryczny 1584) wraz z tendrem, wyprodukowany w 1946 r. przez „Pierwszą Fabrykę Lokomotyw w Polsce S.A. Zakłady w Chrzanowie” (wytwórca kotła: „H. Cegielski Sp. Akc. pod tymczasowym Zarządem Państwowym” w Poznaniu, 1946 r., nr fabryczny 286); przechowywany na terenie byłej lokomotywni PKP w Kędzierzynie-Koźlu	1946	Ks.B.t.III-195/10	17.05.2010 r.
4	Kamień graniczny twierdzy Koźle z inicjałami króla Prus Fryderyka II Wielkiego	ul. Pamięci Sybiraków 11	Kamień graniczny w formie czworobocznego słupka. Przednia i tylna ścianka wypełnione rytymi znakami: monogram „FR” i liczba „31”.	1746–1754	Ks.B.t.IV-311/14	24.11.2014 r.
5	Zespół pojazdów w Stadnieniu Koni na Wyspie	ul. Wyspa 1	Trzy pojazdy konne: - brek – Peters (Londyn) - brek szaraban – Schustala co Ratibor - bryka pruska – Saehs u. Sohn (Hamburg) - powóz typu Victoria – Bail Yeune F-ves (Paris)	XIX/XX pocz. XX 1 ćw. XX	ks.B.t.IV-682/1-3/77 ks.B.t.IV-705/78	10.06.1977 r. 17.06.1978 r.
6	Wypożyczenie kaplicy cmentarnej	Kłodnica	4 obiekty wchodzących w skład wyposażenia kaplicy cmentarnej	XIX	ks.B.t.IV-660/76	3.01.1976 r.
7	Wypożyczenie kapliczki przydrożnej	Kłodnica	5 obiektów wchodzących w skład wyposażenia kapliczki przydrożnej	XVIII	ks.B.t.IV-675/1-5/77	17.03.1977 r.
8	Rzeźba – postać alegoryczna	Kędzierzyn-Koźle (Sławie-cice)	Rzeźba z XIX w. wykonana z brązu. Przedstawia siedzącego na skale młodzieńca ze skrzydłami, wiankiem z maków na głowie i lirą w rękach. [...]	XIX	Ks.B.t.II-526/1/71	7.09.1971 r.
9	Moneta bizantyjska	Kędzierzyn-Koźle	Moneta bizantyjska z IX w. (829/842).	IX	301/63	28.03.1963
11	Zespół kamieni granicznych Twierdzy Koźle	Kędzierzyn-Koźle	Siedem kamieni granicznych	XVIII – XVIII/XIX	Ks.B.t.IV-447/1-7/2023	18.12.2023
10	Zespół kamieni granicznych Twierdzy Koźle	Kędzierzyn-Koźle	Dwa kamienie graniczne	ok. poł. XVIII	Ks.B.t.IV-448/1-2/2023	18.12.2023

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

W Gminnej Ewidencji Zabytków, zgodnie z przepisami art. 22 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Aktem prawnym regulującym kwestię prowadzenia gminnej ewidencji zabytków jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za

granicę niezgodnie z prawem⁸³. W 2019 r. weszła w życie nowelizacja części przepisów ww. rozporządzenia⁸⁴. Nowe przepisy wprowadziły konieczność wykonywania przez władze gmin obowiązków o charakterze informacyjnym. Szczegółowe przepisy znalazły się w § 18b.

Zmianie uległ także wzór karty adresowej zabytku wpisanego do Gminnej Ewidencji Zabytków. Najbardziej znaczące jest wprowadzenie dwóch nowych pozycji: 8. *Historia, opis i wartości* oraz 9. *Stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji*. W wyniku tych zmian konieczne będzie określenie wartości zabytku uzasadniających sporządzenie karty adresowej GEZ oraz włączenie jej do gminnej ewidencji zabytków, a także określenie najpilniejszych postulatów konserwatorskich wobec tego zabytku. Co istotne, zgodnie z nowelizacją ww. rozporządzenia karty adresowe znajdujące się obecnie w gminnej ewidencji zabytków nie będą musiały być aktualizowane.

Gminna ewidencja zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle została opracowana już w 2006 r. Następnie gruntownie zaktualizowana w trakcie opracowywania *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2017–2020* i przyjęta na podstawie Zarządzenia Nr 1663/GNP/2017 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle⁸⁵.

Aktualizacje gminnej ewidencji zabytków zostały przeprowadzone na podstawie:

- Zarządzenia Nr 1725/GNP/2017 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 29 września 2017 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle,
- Zarządzenia Nr 1970/GNP/2018 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 5 marca 2018 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle,
- Zarządzenia Nr 2422/GNP/2023 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 5 stycznia 2023 r. w aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle i zmiany Zarządzenia Nr 1663/GNP/2017 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle,
- Zarządzenia Nr 2944/GNP/2023 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 19 grudnia 2023 r. aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle i zmiany Zarządzenia Nr 1663/GNP/2017 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle.

W gminnej ewidencji zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle ujętych jest obecnie 483 obiektów i obszarów (w tym obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków), które ze względu na swoją wartość historyczno-kulturową powinny być objęte ochroną. Najliczniejszą grupę zabytków stanowią obiekty mieszkalne (kamienice), obiekty forteczne oraz obiekty sakralne (kościół, cmentarze oraz mogiły zbiorowe).

Zestawienie obszarów i obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Kędzierzyn-Koźle znajduje się w Załączniku nr 2.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Do najcenniejszych elementów dziedzictwa kulturowego na terenie miasta Kędzierzyn-Koźle, objętych wpisem do rejestru zabytków, należy zaliczyć m.in.:

- **Zespół zamkowy** – jeden z najcenniejszych zabytków Kędzierzyna-Koźla, pochodzący z XIII w., wokół którego rozwinęła się sieć osadnicza. W latach 1563–1584 zamek oraz przedzamcze zostało przebudowane.

⁸³ Tekst jednolity – Dz.U. z 2021 r. poz. 56.

⁸⁴ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2019 r. poz. 1886).

⁸⁵ <https://bip.kedzierzynkoze.pl/artukul/141/3982/gminna-ewidencja-zabytkow>

Znaczne zniekształcenia w strukturze zamku nastąpiły w ciągu XIX–XX w., została w tym czasie przeprowadzona rozbiórka wieży oraz budowa kamienicy na części terenu zamku. W czasie II wojny światowej zabudowania zamku uległy zniszczeniu. W dobrym stanie zachowała się Baszta oraz budynek zamkowy. Zespół zamkowy – budynek zamkowy, relikwiarz wieży obronnej oraz kurtyna muru obronnego zostały poddane pracom konserwatorskim w trakcie rewitalizacji zespołu i adaptacji na siedzibę Muzeum Ziemi Kozielskiej.

- **Zespół fortyfikacji fryderycjańskich** – zespół obiektów i budowli będące pozostałościami dawnej twierdzy Koźle. Jej powstanie datuje się na początek XVIII w. – była to austriacka twierdza kleszczowa. W 1744 r., pod panowaniem króla pruskiego Fryderyka II, nastąpiła rozbudowa twierdzy. Największych przekształceń dokonano w okresie od połowy XVIII do pierwszych lat XIX w. Powstały wówczas liczne budowle forteczne, a umocnienia twierdzy zyskały narys pięcioramiennej gwiazdy⁸⁶. W 1873 r. Koźle utraciło status twierdzy, zaś zabudowania forteczne były likwidowane bądź adaptowane do nowych funkcji. Zachowały się m.in. obwód wału głównego, zewnętrzna fosa oraz fragmenty fosi głównej, trzy śluzy, Reduta Kłodnicka, fragmenty Reduty Orlej, fort im. Fryderyka Wilhelma, a także prochownie, wartownie i koszary. Twierdza pomimo znacznych przekształceń zachowała swój oryginalny kształt.
- **Planty Miejskie** – o pow. ok. 33 ha. Założone na terenach XVIII-wiecznych fortyfikacji miejskich; powstałe na przedstoku i fosach zlikwidowanej ok. poł. XIX w. twierdzy. Tworzą pierścień zieleni powtarzającym zarys gwiazdy (pierwotny narys fortyfikacji twierdzy) o promieniu 400 i szerokości 60–120 m. Planty dzielą się na dwie części. Południowa i północno-zachodnia część stanowią ciąg spacerowy z prostym układem dróg parkowych. Występują tu egzemplarze starodrzewia. Południowo-wschodnia część plant ukształtowana w postaci parku krajobrazowego ok. 1900 r., została przekształcona w latach 1960–1970. Obecnie ma charakter ogólnodostępnego parku miejskiego typu rekreacyjnego z elementami architektury ogrodowej. Charakteryzuje się swobodnym rozplanowaniem drzewostanu i wewnątrz parkowych oraz swobodnym układem dróg.
- **Stare Miasto** – z regularnym, szachownicowym układem przestrzennym z prostokątnym rynkiem oraz zabudową pierzejową wokół jego czterech boków. Zachowane do dziś najstarsze budynki wpisane w zabudowę pierzei pochodzą z końca XVIII w. oraz z pierwszej poł. XIX w. Na rynku pierwotnie znajdował się ratusz, który podczas działań wojennych w XX w. był wielokrotnie niszczone i ostatecznie rozebrany w latach 50. XX w.
- **Kościół pw. św. Zygmunta i św. Jadwigi Śląskiej** – istniejący obecnie obiekt wybudowano w 1489 r. w stylu gotyckim, w 1570 r. poddano go przebudowie. W 1745 r. kościół został zniszczony, a w latach 1897–1899 przeszedł przebudowę nadającą mu cechy neogotyckie. Kościół jest trójnawowy, pseudohallowy, z zamkniętym, trójbocznym prezbiterium.
- **Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny** – barokowa świątynia powstała w latach 1751–1753. Przylega do niego budynek dawnego klasztoru Franciszkanów, sekularyzowany w 1810 r., w czasach wojen napoleońskich był użytkowany na potrzeby armii. W 1930 r. został konsekrowany, po wcześniejszym przeprowadzeniu gruntownego remontu. Po II wojnie światowej kościół został upaństwowiony. W 2009 r. zrekonstruowano iluzjonistyczną polichromię na ścianie ołtarzowej, pomalowano wnętrza kościoła, odnowiono drewniane barokowe tabernakulum oraz poddano konserwacji barokowe obrazy.
- **Zespół pałacowo-parkowy w Sławęcicach** – pierwsze zabudowania na terenie zespołu (zamek) powstały prawdopodobnie już w XIII w. Zamek wzniesiono na planie przypominającym kwadrat, o czterech okrągłych wieżach, otoczony fosą oraz mostem zwodzonym. Po pożarze w 1827 r. zamek odbudowano w 1836 r. już jako założenie pałacowe. Całość była otoczona przez rozległy park w stylu angielskim. Pałac na przełomie XIX i XX w. został przebudowany i powiększony. W wyniku działań wojennych pałac popadł w ruinę, które ostatecznie rozebrano w latach 70. XX w. Zachował się jedynie jeden z portyków.

⁸⁶ Por. J. Bogdanowski, *Twierdza Koźle...*, s. 157–158.

- **Kanał Kłodnicki** – dziś zabytek techniki, mający w XIX w. duże znaczenie transportowe. Powstawał z przerwami w latach 1790–1834. W 1937 r. Kanał został unieruchomiony, a w części jego łożyska zbudowano Kanał Gliwicki. Kanał Kłodnicki obecnie zachował się jedynie we fragmencie, razem z sześcioma słuzami (nie wszystkie istnieją).
- **Zespół dawnych obozów pracy i obozu Arbeitslager-Blechhammer** – w czasie II wojny światowej okolice Blachowni były dla III Rzeszy jednym ośrodków produkcji paliw syntetycznych o strategicznym znaczeniu. W tym właśnie rejonie zbudowane zostały dwie fabryki benzyny syntetycznej – Oberschlesische Hydrierwerke AG i I.G. Farbenindustrie AG. Zapotrzebowanie na siłę roboczą spowodowało, że już od 1940 r. Niemcy rozpoczęli budowę obozów pracy przymusowej oraz obozów dla jenieckich batalionów budowlano-robotniczych. Robotnicy przymusowi osadzeni w tutejszych obozach pracy pochodzili najpierw głównie z Generalnej Guberni, a potem także z innych rejonów okupowanej Europy – m.in. z Protektoratu Czech i Moraw, Francji i Włoch. W obozach jenieckich osadzeni byli głównie więźniowie do niewoli żołnierze brytyjscy i francuscy. Ogółem w kompleksie obozów pracy przymusowej, dzielącej się na dwie zasadnicze części: Blechhammer północ i Blechhammer południe, przebywało ok. 45 tys. ludzi.

W kompleksie Blechhammer północ, znajdującym się w rejonie dzisiejszych dzielnic Kędzierzyna-Koźła: Blachowni i Sławięcic, więźniowie pracowali przy budowie fabryki Oberschlesische Hydrierwerke AG. W kompleksie Blechhammer południe – znajdującym się w rejonie obecnej dzielnicy Azoty i wioski Grabówka – więźniowie pracowali przy budowie fabryki I.G. Farbenindustrie AG. W obrębie obu kompleksów znajdowały się liczne mniejsze obozy. W kompleksie Blechhammer Północ znajdował się m.in. **Judenlager** – obóz pracy dla Żydów różnego pochodzenia. Na przełomie 1943/1944 r. kierownictwa obu zakładów wystąpiły o utworzenie filii obozu koncentracyjnego. W związku z tym 1 kwietnia 1944 r. tutejszy obóz został podporządkowany obozowi koncentracyjnemu Auschwitz III jako jego podobóz o nazwie **Arbeitslager Blechhammer**. Obóz zajmował obszar o wymiarach 230 x 290 metrów. W południowo-wschodnim krańcu obozu wybudowano krematorium, w którym według szacunków spalono zwłoki ok. 1500 zmarłych więźniów. Dostęp do obozu był zabroniony dla wszystkich więźniów z innych obozów przymusowej pracy kompleksu obozowego Blechhammer.

Obóz jeniecki Blechhammer południe (IG Farben-Industrie), założony w 1940 roku. Usytuowany w południowej części Kędzierzyna. Więziono w nim jeńców wojennych i robotników przymusowych. W lipcu 1944 r. znajdowało się w nim: 5027 Polaków, 1684 Francuzów, 873 Włochów i 838 Rosjan⁸⁷.

Więźniowie byli podzieleni na grupy robocze liczące od 100 do 200 osób zwane komandami. Zatrudniały ich różne firmy budowlane pracujące na zlecenie kierownictwa budowy zakładów. Grupa robocza więźniów zatrudniona przez daną firmę przeważnie tworzyła jedno komando. Ogółem na terenie zakładów pracowało kilkadziesiąt komand.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy.

Analiza szans i zagrożeń (analiza SWOT)

Analiza SWOT pozwala na uporządkowanie informacji oraz zdiagnozowanie wybranej sfery (w tym przypadku – polityki publicznej jaką jest ochrona i opieka nad zabytkami) działalności wspólnoty samorządowej. Stanowi istotne wsparcie przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju.

Mocne strony	Słabe strony
--------------	--------------

⁸⁷ Za: <https://fr.wikipedia.org/wiki/Blechhammer> (dostęp 10.07.2025).

• bogaty zasób obiektów zabytkowych (w tym o randze ponadlokalnej, np. Twierdza Koźle) o wysokich walorach historycznych i kulturowych, chronionych poprzez wpis do rejestru zabytków bądź ujętych w gminnej ewidencji zabytków – stanowiących istotną podstawę dla turystycznego rozwoju miasta; • aktywność planistyczna władza miasta – pokrycie mppz 100% powierzchni miasta; • opracowany program rewitalizacji mający na celu poprawę jakości i warunków życia na obszarach o największej koncentracji zjawisk kryzysowych; • zadowalający stan techniczny istotnej części zasobu zabytkowego miasta; • duży potencjał miejskich instytucji kultury – Miejskiego Ośrodka Kultury, Miejskiej Biblioteki Publicznej, Muzeum Ziemi Kozielskiej; • aktywna działalność miejskich instytucji kultury oraz lokalnych organizacji pozarządowych na rzecz popularyzacji dziedzictwa kulturowego miasta – organizacja otwartych dla mieszkańców wystaw, konferencji i seminariów; • aktywne działania promujące wartości kulturowe miasta – Punkty Informacji Turystycznej, Miejskie Trasy Turystyczne, aplikacja Footsteps;	• niedostateczna wielkość środków finansowych przeznaczonych na zabezpieczenia oraz prace konserwatorskie przy obiektach zabytkowych, pozostających w dyspozycji władz samorządowych; • ograniczony dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania opieki nad zabytkami dla publicznych i prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych wynikający z ograniczonych (w stosunku do zgłaszanych potrzeb) zasobów po stronie dotujących – Ministerstwo Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu, Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków, Fundusz Kościelny, środki pomocowe; • słaby lub zły stan techniczny obiektów fortyfikacyjnych dawnej twierdzy Koźle; • niewielka świadomość społeczna walorów środowiska kulturowego miasta / małe zaangażowanie społeczne w procesy ochrony i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego; • niedostateczne wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego / niedostatecznie rozwinięta infrastruktura okołoturystyczna; • słaba edukacja w zakresie zasad ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym w społeczności miasta, szczególnie wśród właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych; • niedostateczna promocja miasta / walorów kulturowych w skali ponadregionalnej / krajowej / zagranicznej;
Szanse	Zagrożenia
• zrozumienie i aktywność władz samorządowych w realizowaniu polityki publicznej – ochronie dziedzictwa kulturowego; • zwiększenie możliwości pozyskiwania wsparcia finansowego z różnych źródeł (w tym ze środków Unii Europejskiej) na realizację prac konserwatorskich przy zabytkach • rozbudowywanie istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych w oparciu o walory kulturowe miasta i regionu – np. Twierdza Koźle, zabytki hydrotechniczne; • wszczęcie i realizacja procesów rewitalizacyjnych wybranych obszarów miasta – w szczególności Starego Miasta; • podnoszenie poziomu świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego i jego znaczenia w rozwoju gospodarczym miasta – rozwój turystyki wykorzystującej walory krajobrazowe i historyczne; • wykorzystanie nowoczesnych narzędzi do edukacji społeczności lokalnej o znaczeniu i wartości dziedzictwa kulturowego w budowaniu tożsamości lokalnej – „małe ojczyzny” i zmianie jakości życia w przyjaznym środowisku kulturowym (cyfryzacja wiedzy);	• złożone i pracochłonne procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne, skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem funduszy unijnych, zwłaszcza przez prywatnych właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych; • istnienie / rozwój dysharmonijnych form zagospodarowania terenów (w szczególności zabudowy) / wypieranie starej zabudowy, uzupełnianie jej nowymi obiektami o obcych dla form architektonicznych; • budowa nowych elementów, „obcych” w krajobrazie kulturowym miasta, np. maszty i stacje bazowe telefonii komórkowej, nośniki reklamowe itp.; • brak „zrównoważonego” podejścia do zasobów dziedzictwa kulturowego – postrzeganie zachowawcze (wyłączny prymat ochrony) v. postrzeganie ekspansywne (wyłączny prymat korzyści ekonomicznych); • brak społecznego zrozumienia i szacunku dla walorów środowiska kulturowego; • niedostateczna ochrona przeciwpowodziowa miasta, szczególnie obszaru Starego Miasta – o najwyższych walorach dziedzictwa kulturowego.

- współpraca regionalna w zakresie dobrych praktyk ochrony, kształtowania i wykorzystania dziedzictwa kultury.

7. Założenia programowe

Realizacja *GPOnZ dla Miasta Kędzierzyn-Koźle* będzie kontynuacją i rozwinięciem priorytetów, kierunków działań i części zadań poprzedniej edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle. Obecny program opierać się będzie na następujących priorytetach:

- I. Ochrona i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego miasta Kędzierzyn-Koźle;
- II. Zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego miasta Kędzierzyn-Koźle dla rozwoju turystyki;
- III. Edukacja i promocja – dziedzictwo kulturowe jako podstawa budowania tożsamości i świadomości „małej ojczyzny” – miasta Kędzierzyn-Koźle.

W ramach każdego z nich ustalone zostały kierunki działań oraz zaplanowane zadania do zrealizowania w okresie 2025–2028. Przyjęty sposób realizacji *GPOnZ dla Miasta Kędzierzyn-Koźle*, w czteroletniej (2025–2028) perspektywie, ma doprowadzić do:

- ugruntowywania polityki samorządu w sferze ochrony i opieki nad zabytkami, w tym w szczególności w sferze polityki przestrzennej,
- wdrożenia i upowszechnienia dobrych praktyk w sferze ochrony krajobrazu kulturowego gminy,
- racjonalnego wykorzystania środków finansowych pochodzących z budżetu gminy do prowadzenia lub wspierania prac konserwatorskich przy zabytkach oraz wypracowania polityki pozyskiwania środków (na realizację zadań konserwatorskich i rewitalizacyjnych) na rzecz gminy oraz w ramach partnerstw z innymi podmiotami,
- włączenie lokalnej społeczności w działania na rzecz opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym gminy i wspieranie aktywności w tej sferze instytucji kultury i organizacji społecznych,
- wspieranie działań edukacyjnych, promujących dziedzictwo materialne i niematerialne gminy, stworzenie mechanizmów wspierania w tej sferze aktywności miejskich instytucji kultury oraz organizacji społecznych.

7.1. Priorytety, kierunki i działania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2025–2028

Tabela 10. Priorytety, kierunki działań i działania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2025–2028

Priorytet I. Ochrona i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego Miasta Kędzierzyn-Koźle			
Kierunek działania 1. Tworzenie warunków prawnych dla właściwej ochrony zabytków i opieki nad zabytkami			
Działanie	Charakterystyka	Przewidywane źródła finansowania	Przewidywany termin realizacji

Działanie 1. Przyjęcie przez Radę Miasta „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2025–2028” oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.	Rada Miasta Kędzierzyn-Koźle przyjmie – na mocy uchwały – <i>Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2025–2028</i>. Jest to dokument o charakterze strategicznym, w którym określone zostały kierunki polityki publicznej w sferze opieki nad zabytkami do realizacji przez władze samorządowe miasta.	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle	2025–2028
Działanie 2. Przegląd i aktualizacja „Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Miasta Kędzierzyn-Koźle”.	Każda gmina jest zobligowana do opracowania – zgodnie z treścią art. 88 ust. 2 u.o.z. oraz treścią § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 sierpnia 2004 roku w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytku na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych⁸⁸ – Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego oraz sytuacji kryzysowych. Plan – zgodnie z treścią § 3 ust. 2 Rozporządzenia winien być sporządzony odpowiednio do przewidywanych i realnych zagrożeń (np. pożar, powódź, ulewa, wichura, katastrofa budowlana, atak terrorystyczny, konflikt zbrojny), zaś zgodnie z treścią § 3 ust. 2 powinien zawierać, w szczególności: 1) informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania; 2) wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i zarządzania ochroną; 3) wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania. Miasto Kędzierzyn-Koźle dysponuje (zatwierdzonym w 2023 r.) Planem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Miasta Kędzierzyn-Koźle. Należy założyć przeprowadzanie corocznego przeglądu dokumentu z uwzględnieniem aktualnych realiów geopolitycznych (wojna w Ukrainie i doświadczenia związane z ochroną i zabezpieczeniem zabytków), społeczno-ekonomicznych (problemy migracyjne i związane z tym ewentualne niepokoje społeczne / zamieszki), klimatycznych (szczególnie zagrożenie powodziowe i gwałtownymi wichurami / trąbami powietrznymi) oraz organizacyjnych i określać ewentualne potrzeby aktualizacji Planu.	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle	2026 coroczny przegląd dokumentu oraz aktualizacja (w zależności od potrzeb)
Działanie 3. Kontynuacja aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle.	Kontynuacja aktualizacji GEZ miasta Kędzierzyn-Koźle powinna być realizowana dwutorowo: - analiza możliwości włączania do GEZ nowych obiektów (zgodnie z aktualnymi realiami formalno-prawnymi), - sukcesywne sporządzanie kart ewidencyjnych GEZ zgodnych z obecnie obowiązującym wzorem.	środki pomocowe, środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle	2025–2028 zadanie stałe

⁸⁸ Dz.U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153.

Kierunek działania 2. Ochrona krajobrazu kulturowego miasta			
Działanie 1. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle na dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Zgodnie z <i>Uchwałą Nr XIX/198/20 z dnia 26 lutego 2020 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na terenie miasta Kędzierzyn-Koźle</i>, w budżetach na kolejne lata zapewniane będą odpowiednie środki na udzielanie dofinansowań do prac konserwatorskich realizowanych na terenie gminy przez właścicieli obiektów zabytkowych z uwzględnieniem obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle	zadanie stałe
Działanie 2. Analiza możliwości ustanowienia Parku kulturowego „Twierdza Koźle”	Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – art. 16 – daje władzom samorządowym możliwość ustanowienia „własnej” formy ochrony zabytków: utworzenie parku kulturowego. Na obszarze parku kulturowego gmina może ustanowić zakazy i ograniczenia dotyczące (art. 17 ust. 1) m.in.: 1) <i>prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; [...]</i> 3) <i>umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;</i> 3a) <i>zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; [...]</i> Ustanowienie parku kulturowego – szczególnie dla obszarów o wysokich wartościach kulturowych, a takimi są bez wątpienia historyczne centra miast – pozytywnie wpływa na realizowanie polityki samorządowej skierowanej na podnoszenie jakości estetycznej i technicznej przestrzeni publicznej. Świadczą o tym przykłady takich rozwiązań w różnych miastach w Polsce (np. Kraków i Warszawa). Przeprowadzenie analizy celowości i możliwości ustanowienia Parku Kulturowego „Twierdza Koźle” pozwoli na właściwą realizację polityki ochrony zabytków (do których należy także układ urbanistyczny Koźła) prowadzonej przez władze miasta.	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle	2026–2027
Działanie 3. Kontynuacja prac nad analizą ustanowienia Parku Kulturowego „Były niemiecki podobóz KL Auschwitz III – Blechhammer”	W poprzedniej edycji GPONZ dla Miasta Kędzierzyn-Koźle jednym z działań była sporządzenie analizy możliwości ustanowienia Parku Kulturowego „Były niemiecki podobóz KL Auschwitz III – Blechhammer”. Miasto Kędzierzyn-Koźle zrealizowało w 2023 r. projekt, stanowiący etap uzupełniający działania pn.: Przeprowadzenie inwentaryzacji oraz sporządzenie wykazu obiektów militarnych z okresu II Wojny Światowej, w tym	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle	2025–2028

	bunkrów i schronów przeciwlotniczych, zlokalizowanych na terenie miasta Kędzierzyn-Koźle. W ramach opracowania sporządzono karty ewidencyjne dla aż 560 obiektów militarnych z obszaru miasta. W bieżącej edycji GPOnZ dla Miasta Kędzierzyn-Koźle, sporządzone zostanie właściwe opracowanie dotyczące możliwości ustanowienia Parku Kulturowego „Były niemiecki podobóz KL Auschwitz III – Blechhammer”.		
Działanie 4. Opracowanie Studium ochrony wartości krajobrazu i dziedzictwa kulturowego dla obszaru Miasta Kędzierzyn-Koźle	Opracowanie kompleksowego <i>Studium ochrony wartości krajobrazu i dziedzictwa kulturowego dla obszaru Miasta Kędzierzyn-Koźle</i>, w którym poddane zostaną analizie wszelkie elementy krajobrazu kulturowego oraz ich wpływ na wizerunek krajobrazowy poszczególnych obszarów składowych miasta. Celem tego opracowania jest pełne rozpoznanie zasobu zabytkowego (w tym w szczególności krajobrazu kulturowego) na danym obszarze, zdiagnozowanie jego wartości i stanu zachowania, określenie wytycznych konserwatorskich, tj. zasad i zakresu jego ochrony, a także ustalenie zasad dopuszczalnych w nim przekształceń. Studium będzie stanowić podstawę do określania zapisów w dokumentach planistycznych oraz wszelkich dokumentach strategicznych miasta. Studium winno być opracowane zgodnie ze wskazaniami znajdującymi się na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa⁸⁹.	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle; środki pomocowe	2026–2028
Priorytet II. Zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego miasta Kędzierzyn-Koźle dla rozwoju turystyki.			
Kierunek działania 1. Dziedzictwo kulturowe źródłem rozwoju turystyki			
Działanie 1. Wspieranie i inicjowanie działań zmierzających do rozwoju i kreowania nowych projektów turystycznych wykorzystujących zasoby i walory dziedzictwa kulturowego	Miasto Kędzierzyn-Koźle dysponuje bogatym zasobem obiektów i obszarów zabytkowych o dużej wartości kulturowej i poznawczej. Powinien stanowić on ważną bazę dla rozwoju i kreowania projektów turystycznych, kierowanych do zróżnicowanych grup odbiorców. Już teraz istnieje wielu projektów / szlaków / wydarzeń turystycznych, których główną atrakcją są walory obszarów i obiektów zabytkowych: architektury sakralnej, zabytków hydrotechniki, tragicznej spuścizny okresu II wojny światowej. W oparciu o te walory miejskie instytucje kultury, podmioty gospodarcze czy organizacje pozarządowe powinny intensywnie rozwijać istniejące produkty turystyczne i kreować nowe.	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle	2026–2028
Kierunek działania 2. Wykorzystanie wartości dziedzictwa kulturowego do kreowania projektów turystyki kulturowej.			

⁸⁹ Por. https://samorząd.nid.pl/baza_wiedzy/studium-ochrony-wartosci-kulturowych/

Działanie 1. Analiza możliwości aplikacji Miasta Kędzierzyn-Koźle do Europejskiego Szlaku Kulturowego „Via Regia”	Europejskie Szlaki Kulturowe lub Europejskie Drogi Kulturowe (<i>European Cultural Route</i>) – to tytuł przyznawany przez Radę Europy europejskim trasom i szlakom o szczególnym znaczeniu dla europejskiej tożsamości, kultury i wspólnego dziedzictwa oraz ukazujące różnorodność kulturową i współistnienie różnych kultur. Ustanowiono go w 1987 r. i zajmuje się nim specjalnie powołany Europejski Instytut Dróg Kulturowych (<i>European Institute of Cultural Routes</i>). Jednym z najważniejszych Europejskich Szlaków Kulturowych jest <i>Via Regia</i>⁹⁰, której ten tytuł przyznano oficjalnie w 2005 r. Kędzierzyn-Koźle leży w szerokim pasie <i>Via Regia</i> przebiegającej od Opola w kierunku południowo-wschodnim przez Strzelce Opolskie, Toszek i Tarnowskie Góry, ale także Gliwice. Włączenie Kędzierzyna-Koźla w przebieg <i>Via Regia</i> otwiera szansę szerokiej promocji i popularyzacji miasta i jego walorów historycznych i turystycznych w całej Europie – szczególnie w krajach i miejscowościach już należących do projektu <i>Via Regia</i>.	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle, środki pomocowe UE	2026–2028
Działanie 2. Analiza i inwentaryzacja zasobów dziedzictwa technicznego i przemysłowego na obszarze Miasta Kędzierzyn-Koźle i możliwości ich wykorzystania do celów turystycznych	Na obszarze miasta Kędzierzyn-Koźle (Koźle, Kędzierzyn, Kłodnica i Sławęćce) usytuowane są liczne zabytki inżynierii i techniki, reprezentujące często unikalny dla swoich czasów poziom rozwoju techniki. Zaliczają się do nich przede wszystkim obiekty Kanału Kłodnickiego i Kanału Gliwickiego stanowiące unikatowe i pionierskie w swoim czasie budowle hydrotechniczne. Należy przeprowadzić analizę ilościową i jakościową zasobów dziedzictwa technicznego i przemysłowego pod kątem możliwości wykorzystania ich dla celów turystycznych.	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle, środki pomocowe UE	2026–2028
Priorytet III. Edukacja i promocja – dziedzictwo kulturowe jako podstawa budowania tożsamości i świadomości „małej ojczyzny” – Miasta Kędzierzyn-Koźle			
Kierunek działania 1. Działania edukacyjne w zakresie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego Miasta Kędzierzyn-Koźle			
Działanie 1. Inicjowanie i wspieranie programów edukacyjnych kierowanych do użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie stosowania zasad konserwatorskich.	Podjęmowanie działań na rzecz tworzenia i realizowania programów edukacyjnych i szkoleniowych kierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków) obejmujących różnorodne aspekty opieki nad zabytkami – konserwacji zabytku, zarządzania zabytkiem, finansowania konserwacji i eksploatacji zabytku. W szkoleniach zasadne jest wykorzystanie istniejących materiałów – dostępnych na stronie internetowej Naro-	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle, środki pomocowe UE	działanie stałe

⁹⁰ Por.: <https://www.via-regia.org/>

	dowego Instytutu Dziedzictwa, takich jak np.: <i>Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach</i> ⁹¹ , <i>Piękne, polskie, drewniane – film</i> ⁹² .		
Działanie 2. Wdrożenie organizacji corocznego konkursu Prezydenta Kędzierzyna-Koźła na najlepiej zadbany zabytek na terenie miasta.	Na terenie miasta Kędzierzyn-Koźle znajduje się 483 obiektów i obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, z których 78 objętych jest ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków. Są one poddawane różnym pracom remontowym i konserwatorskim. Ze względu na trudny dostęp do funduszy zewnętrznych najczęściej realizowane są one ze środków własnych właścicieli obiektów. Niezbędne jest więc podjęcie działań dla szerokiego promowania najlepiej realizowanych prac konserwatorskich i remontowych w obiektach zabytkowych. Jednym z nich będzie organizacja corocznego konkursu Prezydenta Kędzierzyna-Koźła na najlepiej przeprowadzone prace konserwatorskie / najlepiej zadbany obiekt zabytkowy na terenie miasta z trzema głównymi nagrodami pieniężnymi, a także pamiątkowymi plakietami umieszczanymi na elewacjach nagrodzonych obiektów.	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle	działanie stałe – cykliczne
Działanie 3. Wspieranie projektów i programów badawczych i dokumentacyjnych zmierzających do pełnej inwentaryzacji przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego	• inspirowanie i wspieranie inicjatyw – we współpracy z Miejskim Ośrodkiem Kultury, Miejską Biblioteką Publiczną, Muzeum Ziemi Kozielskiej, organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami naukowo-badawczymi – na rzecz kreowania i realizacji projektów o charakterze badawczym i dokumentacyjnym dziedzictwa niematerialnego miasta Kędzierzyn-Koźle; • podejmowanie i wspieranie działań na rzecz ochrony i kultywowania przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego na terenie miasta Kędzierzyn-Koźle	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle, środki pomocowe UE	działanie stałe
Działanie 4. Wspieranie organizacji obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa i z okazji Międzynarodowego Dnia Zabytków	Wspieranie miejskich instytucji kultury – Miejski Ośrodek Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna oraz Muzeum Ziemi Kozielskiej, organizacji pozarządowych i podmiotów kościelnych – w corocznej organizacji Europejskich Dni Dziedzictwa (wrzesień) i Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków (kwiecień), jako ważnych projektów edukacyjnych na rzecz ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle	działanie stałe
Działanie 5. Inicjowanie i wspieranie projektów / zajęć edukacyjnych związanych z ochroną i upowszechnianiem wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym.	Podejmowanie i wspieranie działań – we współpracy z Miejskim Ośrodkiem Kultury, Miejską Biblioteką Publiczną, Muzeum Ziemi Kozielskiej, domami kultury, szkołami, a zwłaszcza organizacjami pozarządowymi – na rzecz tworzenia, propagowania i realizowania projektów edukacyjnych dotyczących lokalnego dziedzictwa kulturowego, jego przejawów, wartości i znaczenia dla rozwoju i tożsamości społeczności lokalnych:	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle, środki pomocowe UE, sponsoring, środki prywatne	działanie stałe

⁹¹ <http://samorząd.nid.pl/publikacje/dziedzictwo-obok-mnie-poradnik-zarzadzania-dziedzictwem-w-gminach/>

⁹² <http://samorząd.nid.pl/publikacje/piekne-polskie-drewniane-film/>

	• realizacja w przedszkolach i szkołach programów związanych z ochroną lokalnego dziedzictwa kulturowego (organizowanie i wspieranie zajęć); • organizacja i wspieranie konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych, szczególnie realizowanych w przestrzeniach publicznych; • organizacja pikników rodzinnych i innych form aktywności rodzinnej w ramach wydarzeń związanych z lokalną historią, ważnymi postaciami miasta Kędzierzyn-Koźle; • organizacja i pomoc przy realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym; • popularyzacja form interaktywnych w edukacji (questy, gry terenowe, geocaching itp.). • realizacja konkursu dla szkół zaangażowanych w edukację regionalną np. zdobycie tytułu „Szkoły / klasy przyjaznej dziedzictwu”. W projektach można wykorzystywać materiały dostępne na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa, np. <i>Projektuj z dziećmi. Edukacja kulturowa w praktyce</i>⁹³.		
Kierunek działania 2. Działania promujące materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe miasta Kędzierzyn-Koźle			
Działanie 1. Utrzymywanie i rozbudowa systemów informacyjnych o zabytkach Kędzierzyna-Koźla	Rozbudowa aplikacji Footsteps (aplikacja bezpłatna dostępna w Google Play i App Store) służącej do zwiedzania miasta przy wykorzystaniu sześciu tras turystycznych, z których cztery dotyczą popularyzacji dziedzictwa kulturowego i historycznego miasta: <i>Trasa Szlakiem Twierdzy Koźle, Kędzierzyn-Koźle Kulturalnie, Szlakiem II Wojny Światowej, Szlakiem Zabytków Sakralnych</i> .	środki pomocowe UE, środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle	zadanie stałe
Działanie 2. Umieszczenie na zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znaku informacyjnego, iż zabytek ten podlega ochronie.	Miasto Kędzierzyn-Koźle podjęło działania zmierzające do umieszczenia na zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znaku informacyjnego (tzw. „błękitną tarczę”) ⁹⁴ . W obecnej edycji <i>GPOnZ dla Miasta Kędzierzyn-Koźle</i> , zabytki wpisane do rejestru zabytków z obszaru Miasta Kędzierzyn-Koźle zostaną oznakowane odpowiednim znakiem informacyjnym.	środki budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle; środki budżetu Powiatu Kędzierzyńsko-Kozielskiego	2026–2028

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji założeń programowych, określonych w rozdziale 7., przyjmuje się następujące instrumentarium:

⁹³ <http://samorząd.nid.pl/publikacje/projektuj-z-dziecmi-edukacja-kulturowa-w-praktyce/>

⁹⁴ Wzór znaku został określony w *Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków* – Dz.U. z 2004 r. Nr 30 poz. 259.

- **instrumenty prawne** – realizowane jako kompetencje władz samorządowych wywodzące się z przepisów ustawowych, m.in.: podejmowanie uchwał w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, podejmowanie uchwał w sprawie ochrony krajobrazu kulturowego, podejmowanie uchwał w sprawie dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków, działania na rzecz ustanawiania na terenie gminy społecznych opiekunów zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych w zakresie związanym z ochroną zabytków, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, itp.;
- **instrumenty finansowe** – finansowanie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków) będących własnością gminy, udzielanie dotacji na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków nie stanowiących własności gminy (instytucje kościelne, właściciele prywatni, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe), aktywne pozyskiwanie środków z innych źródeł na realizację prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy oraz wspieranie innych właścicieli w pozyskiwaniu środków finansowych na prowadzenie prac konserwatorskich przy innych niż gminne obiektach zabytkowych;
- **instrumenty koordynacji** – konsekwentna realizacja projektów, programów i zadań dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w gminnych dokumentach strategicznych i dokumentach planistycznych; ustanowienie ścisłej współpracy w tym zakresie z instytucjami kościelnymi, lokalnymi organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, właścicielami obiektów zabytkowych, a także innymi jednostkami samorządowymi szczebla powiatowego i wojewódzkiego;
- **instrumenty społeczne** – wdrożenie stałego systemu konsultacji społecznych projektów i dokumentów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego; realizacja badań opinii społecznych (np. ankietowych) odnośnie do planowanych działań i projektów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, ale także wykorzystaniem go do np. rozwoju turystyki kulturowej; inspirowanie i koordynowanie działań edukacyjnych i szkoleniowych dla właścicieli obiektów zabytkowych; rozwijanie współpracy z organizacjami społecznymi i pozarządowymi w zakresie wszelkich działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- **instrumenty kontrolne** – wprowadzenie systemu monitorowania stanu realizacji zapisów dotyczących dziedzictwa kulturowego w strategicznych dokumentach gminnych; wprowadzenie systemu monitorowania stanu zachowania dziedzictwa kulturowego gminy; wprowadzenie zasady okresowej aktualizacji gminnej ewidencji zabytków wraz z oceną stanu zachowania obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków; sporządzenie raportu z realizacji *Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2021–2024*.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z treścią art. 87 ust. 1 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* za sporządzenie *GPOnZ dla Miasta Kędzierzyn-Koźle* odpowiada Prezydent Miasta Kędzierzyn-Koźle. Także do Jego obowiązków należy sporządzanie co dwa lata – na podstawie art. 87 ust. 5 – sprawozdania z realizacji programu opieki nad zabytkami i przedłożenie go do akceptacji Radzie Miasta.

Sporządzenie sprawozdania pozwoli na ocenę skuteczności realizacji zapisów *GPOnZ dla Miasta Kędzierzyn-Koźle*, pozwoli na ocenę realizacji wskaźników Programu, a także umożliwi sformułowanie i wprowadzenie do Programu niezbędnych korekt, zmian lub uzupełnień.

Dla właściwej oceny jakości realizacji *GPOnZ dla Miasta Kędzierzyn-Koźle* zastosowane zostaną następujące wskaźniki:

Tabela 11. Zestawienie wskaźników realizacji
Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2025–2028

Priorytet I. Ochrona i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego Miasta Kędzierzyn-Koźle	
Kierunek działania 1. Tworzenie warunków prawnych dla właściwej ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	
Działanie	Wskaźnik / Opis wskaźnika
Działanie 1. Przyjęcie przez Radę Miasta „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2025–2028” oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.	- przyjęcie uchwałą Rady Miasta Kędzierzyn-Koźle <i>Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2025–2028</i>, - przedłożenie w I kwartale 2027 r. przez Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle częściowego sprawozdania z realizacji Programu, - przedłożenie w I kwartale 2029 r. przez Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle końcowego sprawozdania z realizacji Programu
Działanie 2. Przegląd i aktualizacja „Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Miasta Kędzierzyn-Koźle”.	coroczny przegląd i ewentualna aktualizacja dokumentu – szczególnie w zakresie potencjalnych zagrożeń i sposobów zapobiegania / neutralizacji
Działanie 3. Analiza możliwości ustanowienia Parku kulturowego „Twierdza Koźle”	Miasto Kędzierzyn-Koźle dysponuje analizą / ekspertyzą możliwości ustanowienia Parku Kulturowego „Twierdza Koźle”
Działanie 4. Kontynuacja aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle.	- liczba nowych obiektów ujętych w GEZ, - liczba kart GEZ spełniających wymogi zawarte w <i>Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem</i> (Dz.U. Z 2019 r. poz. 1886).
Kierunek działania 2. Ochrona krajobrazu kulturowego miasta	
Działanie 1. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle na dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	- wysokość środków przeznaczanych corocznie na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych i ujętych w gminnej ewidencji zabytków, - liczba obiektów objętych dotacjami
Działanie 3. Analiza możliwości ustanowienia Parku kulturowego „Twierdza Koźle”	Miasto Kędzierzyn-Koźle dysponuje analizą / ekspertyzą możliwości ustanowienia Parku Kulturowego „Twierdza Koźle” wraz z dokumentacją merytoryczną i prawną (projekt uchwały RM) planowanej formy ochrony zabytków.
Działanie 3. Kontynuacja prac nad analizą ustanowienia Parku Kulturowego „Były niemiecki podobóz KL Auschwitz III – Blechhammer”	Miasto Kędzierzyn-Koźle dysponuje analizą możliwości ustanowienia Parku Kulturowego „Były niemiecki podobóz

	KL Auschwitz III – Blechhammer” wraz z dokumentacją merytoryczną i prawną (projekt uchwały RM) planowanej formy ochrony zabytków.
Działanie 4. Opracowanie <i>Studium ochrony wartości krajobrazu i dziedzictwa kulturowego dla obszaru Miasta Kędzierzyn-Koźle</i>	Miasto Kędzierzyn-Koźle dysponuje kompleksowym opracowaniem – <i>Studium ochrony wartości krajobrazu i dziedzictwa kulturowego dla obszaru Miasta Kędzierzyn-Koźle.</i> Studium wykorzystywane jest w bieżących pracach planistycznych.
Priorytet II. Zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego miasta Kędzierzyn-Koźle dla rozwoju turystyki.	
Kierunek działania 1. Dziedzictwo kulturowe źródłem rozwoju turystyki	
Działanie 1. Wspieranie i inicjowanie działań zmierzających do rozwoju i kreowania nowych projektów turystycznych wykorzystujących zasoby i walory dziedzictwa kulturowego	• liczba istniejących / rozwijanych projektów turystycznych • liczba nowo wykreowanych projektów turystycznych • liczba osób korzystających z istniejących i nowo wykreowanych projektów turystycznych
Kierunek działania 2. Wykorzystanie wartości dziedzictwa kulturowego do kreowania projektów turystyki kulturowej.	
Działanie 1. Analiza możliwości aplikacji Miasta Kędzierzyn-Koźle do Europejskiego Szlaku Kulturowego „Via Regia”	• Miasto Kędzierzyn-Koźle dysponuje kompleksowym opracowaniem możliwości aplikacji do Europejskiego Szlaku Kulturowego „Via Regia”, • Miasto Kędzierzyn-Koźle dysponuje kompletnym wnioskiem aplikacyjnym.
Działanie 2. Analiza i inwentaryzacja zasobów dziedzictwa technicznego i przemysłowego na obszarze Miasta Kędzierzyn-Koźle i możliwości ich wykorzystania do celów turystycznych	• Miasto Kędzierzyn-Koźle dysponuje kompleksową inwentaryzacją zasobów dziedzictwa technicznego i przemysłowego z obszaru miasta, • Miasto Kędzierzyn-Koźle dysponuje analizą możliwości wykorzystania zasobów dziedzictwa technicznego i przemysłowego z obszaru miasta dla kreowania projektów i programów turystycznych.
Priorytet III. Edukacja i promocja – dziedzictwo kulturowe jako podstawa budowania tożsamości i świadomości „małej ojczyzny” – Miasta Kędzierzyn-Koźle	
Kierunek działania 1. Działania edukacyjne w zakresie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego Miasta Kędzierzyn-Koźle	
Działanie 1. Inicjowanie i wspieranie programów edukacyjnych kierowanych do użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie stosowania zasad konserwatorskich.	Wdrożone są stałe szkolenia (cykliczne lub organizowane w zależności od potrzeb) kierowane do właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych. • liczba szkoleń / projektów dedykowanych właścicielom obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków • liczba opracowanych i rozdysponowanych materiałów szkoleniowych

Działanie 2. Wdrożenie organizacji corocznego konkursu Prezydenta Kędzierzyna-Koźła na najlepiej zadbane zabytki na terenie miasta.	Miasto Kędzierzyn-Koźle organizuje coroczny konkurs Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle na „Zabytek zadbane Kędzierzyna-Koźla”.
Działanie 3. Wspieranie projektów i programów badawczych i dokumentacyjnych zmierzających do pełnej inwentaryzacji przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego	Realizowane są działania badawczo-dokumentacyjne we współpracy z instytucjami kultury (Miejskim Ośrodkiem Kultury, Miejską Biblioteką Publiczną, Muzeum Ziemi Kozielskiej), organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami naukowo-badawczymi. Miasto dysponuje katalogiem zidentyfikowanych i opisanych zjawisk ze sfery dziedzictwa niematerialnego zidentyfikowanych na terenie Kędzierzyna-Koźla. • liczba wydarzeń / projektów • liczba uczestników • dokumentacja z opracowaniem wyników badań / publikacja nt. niematerialnego dziedzictwa miasta Kędzierzyn-Koźle
Działanie 4. Wspieranie organizacji obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa i z okazji Międzynarodowego Dnia Zabytków	Cyklicznie organizowane są obchody Europejskich Dni Dziedzictwa oraz Międzynarodowego Dnia Zabytków – przez miejskie instytucje kultury: Miejski Ośrodek Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna, Muzeum Ziemi Kozielskiej we współpracy z podmiotami kościelnymi oraz organizacjami pozarządowymi. • liczba wydarzeń / projektów • liczba uczestników
Działanie 5. Inicjowanie i wspieranie projektów / zajęć edukacyjnych związanych z ochroną i upowszechnianiem wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym.	Wspierane są i inicjowane projekty edukacyjne w szerokiej współpracy z instytucjami kultury (Miejskim Ośrodkiem Kultury, Miejską Biblioteką Publiczną, Muzeum Ziemi Kozielskiej), szkołami, a zwłaszcza organizacjami pozarządowymi. • liczba wydarzeń / projektów • liczba uczestników
Kierunek działania 2. Działania promujące materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowego miasta Kędzierzyn-Koźle	
Działanie 1. Utrzymywanie i rozbudowa systemów informacyjnych o zabytkach Kędzierzyna-Koźla	• liczba tras turystycznych umieszczonych w aplikacji Footsteps • liczba pobrań aplikacji
Działanie 2. Umieszczenie na zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znaku informacyjnego, iż zabytek ten podlega ochronie.	Wszystkie obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta Kędzierzyn-Koźle są oznaczone znakiem informacyjnym tzw. „Błękitnej Tarczy”. • liczba oznakowanych obiektów i obszarów zabytkowych = liczba obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Bezpośrednim źródłem finansowania zadań zapisanych w *GPOnZ dla Miasta Kędzierzyn-Koźle* jest budżet Miasta Kędzierzyn-Koźle. Jednak znaczna część zadań zapisanych w *GPOnZ dla Miasta Kędzierzyn-Koźle* może być finansowana z innych źródeł – np. poprzez pozyskiwanie dotacji ze środków publicznych, będących w dyspozycji:

- **Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego** w ramach Programów Ministra⁹⁵ m.in.:
 - ✓ *Edukacja kulturalna;*
 - ✓ *Infrastruktura domów kultury;*
 - ✓ *Ochrona zabytków;*
 - ✓ *Wspieranie działań muzealnych;*
 - ✓ *Kultura ludowa i tradycyjna;*
 - ✓ *Ochrona zabytków archeologicznych;*
 - ✓ *Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju;*
 - ✓ *Groby i cmentarze wojenne w kraju.*
- **Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – dotacje udzielane są na podstawie przepisów u.o.z. (rozdz. 7). Szczegółowe informacje zamieszczone są na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu⁹⁶;
- **Funduszu Kościelnego** zarządzanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – o wsparcie finansowe na prowadzenie prac konserwatorskich lub budowlanych przy zabytkowych obiektach sakralnych mogą ubiegać się jednostki kościelne⁹⁷;
- **Samorządu Województwa Opolskiego** – w ramach programów pomocowych – w tym w szczególności Fundusze Europejskie dla Opolskiego⁹⁸, a także z budżetu Województwa Opolskiego⁹⁹;
- **Funduszy Europejskich** – m.in. Program Infrastruktura i Środowisko¹⁰⁰, Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa (Interreg)¹⁰¹, Fundusz Europejski na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko (FENIKS)¹⁰². Szczegółowe informacje dotyczące możliwości dofinansowania różnorodnych projektów ze środków pomocowych, a także już zrealizowanych projektów znajdują się na portalu Funduszy Europejskich¹⁰³;
- **Narodowego Instytutu Dziedzictwa** – w ramach programów NID, np. *Wspólnie dla Dziedzictwa*¹⁰⁴, adresowanego do organizacji pozarządowych, którego celem tworzenie warunków do zrównoważonej

⁹⁵ Szczegółowe informacje – <https://www.gov.pl/web/kultura/programy-i-projekty>

⁹⁶ <https://wuozopole.pl/61/76/dotacje-zasady-finansowania-zabytkow.html>

⁹⁷ Szczegółowe informacje – <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-kościelny>

⁹⁸ Projekt – <https://funduszeue.opolskie.pl/>

⁹⁹ Na podstawie Uchwały Nr LXII/641/2024 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 27 lutego 2024 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnych ewidencjach zabytków, znajdujących się na obszarze województwa opolskiego – Dz. Urz. Województwa Opolskiego z 2024 r. poz. 767.

¹⁰⁰ Szczegółowe informacje – <https://www.pois.gov.pl/>

¹⁰¹ Szczegółowe informacje – <https://www.ewt.gov.pl/strony/o-programach/programy-interreg-2021-2027/>

¹⁰² Szczegółowe informacje – <https://www.pois.gov.pl/strony/o-programie/fundusze-europejskie-na-infrastrukture-klimat-srodowisko/>

¹⁰³ Szczegółowe informacje – <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/>

¹⁰⁴ Szczegółowe informacje – <https://nid.pl/o-nas/kontakt/konkursy-i-dotacje/>

ochrony dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego wartości dla rozwoju społecznego obecnych i przyszłych pokoleń.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Zadania z zakresu ochrony zabytków jakie mogą być realizowane przez samorząd gminny mają swoje źródło w przepisach wielu aktów prawnych wymienionych w cz. 3 niniejszego dokumentu, w szczególności w u.o.z. i ustawie o samorządzie gminnym, gdzie jako jedno z zadań własnych gminy uznano: [...] sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt 9).

Jedną z form realizacji zadań gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest udzielanie dofinansowań na realizowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych. Podstawą tego działania jest przepis art. 81 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W związku z nim Rada Miasta Kędzierzyn-Koźle podjęła Uchwałę Nr XLIV/522/22 z dnia 31 marca 2022 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na terenie miasta Kędzierzyn-Koźle¹⁰⁵.

Na okresie obowiązywania poprzedniej edycji Programu (tj. lat 2021–2024) Miasto Kędzierzyn-Koźle udzieliło kilkunastu dotacji celowych z przeznaczeniem na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków na terenie miasta Kędzierzyn-Koźle.

Tabela 12. Zestawienie dotacji udzielonych z budżetu Miasta Kędzierzyn-Koźle na realizację prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub wpisanych do gminnej ewidencji zabytków z terenu Miasta Kędzierzyn-Koźle

Rok	Beneficjent	Zadanie	Dotacja
2021	Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej	Renowacja ceglano-kamiennych przypór wieży kościoła	80 000,00
	Parafia Rzymskokatolicka pw. Matki Bożej Bolesnej	Remont instalacji elektrycznej	130 000,00
	Wspólnota Mieszkaniowa Targowa 23-25-27	Remont i wymiana poszycia dachowego	270 000,00
	Wspólnota Mieszkaniowa Sądowa 2	Renowacja budynku mieszkalno-usługowego wraz z kolorystyką	170 000,00
2022	Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej	Roboty budowlane przy dwóch budynkach zabytkowych – plebanii i budynku gospodarczym przy plebanii (budynku folwarcznym)	88 575,50
	Wspólnota Mieszkaniowa Targowa 17-19-21	Remont i wymiana poszycia dachowego	201 877,36
2023	Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Zygmunta i Jadwigi Śląskiej	Remont zabytkowego Kościoła parafialnego pw. św. Zygmunta i św. Jadwigi Śląskiej w Kędzierzynie-Koźlu w celu ochrony obiektu dziedzictwa kulturowego	86 000,00
	Wspólnota Mieszkaniowa Targowa 1-3-5	Remont pokrycia dachowego	148 285,03
	Wspólnota Mieszkaniowa Anny 1	Remont pokrycia dachowego	38 000,00

¹⁰⁵ Dziennik Urzędowy Województwa Opolskiego z 2022 r., poz. 1132.

2024	Wspólnota Mieszkaniowa Piastowska 36	Remont elewacji	53 960,67
	Wspólnota Mieszkaniowa Bolesława Chrobrego 26	Remont pokrycia dachowego	67 724,12
	Osoby prywatne – Anny 2-Rynek 6a	Remont elewacji	59 992,25
	Osoby prywatne – Bolesława Chrobrego 8	Remont południowej elewacji budynku mieszkalno-usługowego	17 053,58

Załączniki

Załącznik nr 1.

Zabytki archeologiczne z terenu Miasta Kędzierzyn-Koźle wpisane do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

Tabela 13. Zabytki archeologiczne z terenu Miasta Kędzierzyn-Koźle wpisane do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków¹⁰⁶

L.p.	Lokalizacja (wg osiedla)	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze
1	Kędzierzyn-Koźle (Blachownia)	96-40	65	1
2	Kędzierzyn-Koźle (Blachownia)	96-40	66	2
3	Kędzierzyn-Koźle (Blachownia)	96-40	67	3
4	Kędzierzyn-Koźle (Blachownia)	96-40	68	4
5	Kędzierzyn-Koźle (Blachownia)	96-40	69	5
6	Kędzierzyn-Koźle (Blachownia)	96-40	70	6
7	Kędzierzyn-Koźle (Blachownia)	96-40	71	7
8	Kędzierzyn-Koźle (Blachownia)	96-40	72	8
9	Kędzierzyn-Koźle (Cisowa)	95-40	61	7
10	Kędzierzyn-Koźle (Cisowa)	95-40	62	8
11	Kędzierzyn-Koźle (Cisowa)	95-40	63	9
12	Kędzierzyn-Koźle (Cisowa)	95-40	64	10
13	Kędzierzyn-Koźle (Kędzierzyn)	96-40	73	9
14	Kędzierzyn-Koźle (Kędzierzyn)	96-40	74	10
15	Kędzierzyn-Koźle (Koźle)	97-39	19	13
16	Kędzierzyn-Koźle (Kuźniczka)	96-40	75	11
17	Kędzierzyn-Koźle (Kuźniczka)	96-40	76	12
18	Kędzierzyn-Koźle (Kuźniczka)	96-40	77	13
19	Kędzierzyn-Koźle (Kuźniczka)	96-40	78	14
20	Kędzierzyn-Koźle (Lenartowice)	96-40	79	15
21	Kędzierzyn-Koźle (Lenartowice)	96-40	80	16
22	Kędzierzyn-Koźle (Lenartowice)	96-40	81	17
23	Kędzierzyn-Koźle (Lenartowice)	96-40	82	18
24	Kędzierzyn-Koźle (Lenartowice)	96-40	83	19
25	Kędzierzyn-Koźle (Lenartowice)	96-40	84	20
26	Kędzierzyn-Koźle (Lenartowice)	96-40	85	21
27	Kędzierzyn-Koźle (Lenartowice)	96-40	86	22
28	Kędzierzyn-Koźle (Lenartowice)	96-40	87	23
29	Kędzierzyn-Koźle (Miejsce Kłodnickie)	95-40	58	4
30	Kędzierzyn-Koźle (Miejsce Kłodnickie)	95-40	59	5

¹⁰⁶ Na podstawie zestawienia stanowisk archeologicznych w: *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kędzierzyn-Koźle*, Tab. 45 oraz informacji Opolskiego WOUZ.

31	Kędzierzyn-Koźle (Miejsce Kłodnickie)	95-40	60	6
32	Kędzierzyn-Koźle (Sławięcice)	95-41	88	4
33	Kędzierzyn-Koźle (Sławięcice)	95-41	89	5
34	Kędzierzyn-Koźle (Sławięcice)	95-41	90	6
35	Kędzierzyn-Koźle (Sławięcice)	95-41	91	7
36	Kędzierzyn-Koźle (Sławięcice)	95-41	92	8
37	Kędzierzyn-Koźle (Sławięcice)	95-41	93	9
38	Kędzierzyn-Koźle (Sławięcice)	95-41	94	10
39	Kędzierzyn-Koźle (Sławięcice)	95-41	95	11
40	Kędzierzyn-Koźle (Sławięcice)	95-41	96	12
41	Kędzierzyn-Koźle (Sławięcice)	95-41	97	13
42	Kędzierzyn-Koźle (Sławięcice)	95-41	98	14
43	Kędzierzyn-Koźle	96-39	1	21
44	Kędzierzyn-Koźle	96-39	2	22
45	Kędzierzyn-Koźle	96-39	3	3
46	Kędzierzyn-Koźle	96-39	4	24
47	Kędzierzyn-Koźle	96-39	5	25
48	Kędzierzyn-Koźle	96-39	6	26
49	Kędzierzyn-Koźle	96-39	7	27
50	Kędzierzyn-Koźle	96-39	8	33
51	Kędzierzyn-Koźle	96-39	9	34
52	Kędzierzyn-Koźle	96-39	10	36
53	Kędzierzyn-Koźle	96-39	11	28
54	Kędzierzyn-Koźle	96-39	12	29
55	Kędzierzyn-Koźle	96-39	13	30
56	Kędzierzyn-Koźle	96-39	14	31
57	Kędzierzyn-Koźle	96-39	15	32
58	Kędzierzyn-Koźle	96-39	16	35
59	Kędzierzyn-Koźle	96-39	20	52
60	Kędzierzyn-Koźle	96-39	21	48
61	Kędzierzyn-Koźle	96-39	22	53
62	Kędzierzyn-Koźle	96-39	23	54
63	Kędzierzyn-Koźle	96-39	24	55
64	Kędzierzyn-Koźle	96-39	25	56
65	Kędzierzyn-Koźle	96-39	26	37
66	Kędzierzyn-Koźle	96-39	27	38
67	Kędzierzyn-Koźle	96-39	28	39
68	Kędzierzyn-Koźle	96-39	29	40
69	Kędzierzyn-Koźle	96-39	30	41
70	Kędzierzyn-Koźle	96-39	31	42
71	Kędzierzyn-Koźle	96-39	32	43
72	Kędzierzyn-Koźle	96-39	33	44
73	Kędzierzyn-Koźle	96-39	34	45

74	Kędzierzyn-Koźle	96-39	35	46
75	Kędzierzyn-Koźle	96-39	36	47
76	Kędzierzyn-Koźle	96-39	37	57
77	Kędzierzyn-Koźle	96-39	38	58
78	Kędzierzyn-Koźle	96-39	39	59
79	Kędzierzyn-Koźle	96-39	40	60
80	Kędzierzyn-Koźle	96-39	41	61
81	Kędzierzyn-Koźle	96-39	42	74
82	Kędzierzyn-Koźle	96-39	43	73
83	Kędzierzyn-Koźle	96-39	44	72
84	Kędzierzyn-Koźle	96-39	45	75
85	Kędzierzyn-Koźle	96-39	46	76
86	Kędzierzyn-Koźle	96-39	47	77
87	Kędzierzyn-Koźle	96-39	48	78
88	Kędzierzyn-Koźle	96-39	49	79
89	Kędzierzyn-Koźle	96-39	50	80
90	Kędzierzyn-Koźle	96-39	51	81
91	Kędzierzyn-Koźle	96-39	52	82
92	Kędzierzyn-Koźle	96-39	53	51
93	Kędzierzyn-Koźle	96-39	54	89
94	Kędzierzyn-Koźle	96-39	55	90
95	Kędzierzyn-Koźle	96-39	56	91
96	Kędzierzyn-Koźle	96-39	57	92

Załącznik nr 2.

Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków na terenie Miasta Kędzierzyn-Koźle

Tabela 14. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków na terenie Miasta Kędzierzyn-Koźle¹⁰⁷
(kolorem niebieskim oznaczono obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków województwa opolskiego)

Lp.	Ulica	Nr porządkowy budynku	Funkcja dawna z decyzji o wpisie do rejestru lub karty GEZ	Funkcja
1	Aleja Jana Pawła II	3, 3a	Budynek mieszkalno-usługowy	Budynek mieszkalno-usługowy
2	Aleja Jana Pawła II	–	Park zabytkowy	Zieleń parkowa
3	Aleja Jana Pawła II		Cmentarz wojenny Armii Radzieckiej o powierzchni 1,07 ha	Cmentarz
4	Plac Wolności	13	Ratusz	Budynek siedziby Starostwa Powiatowego
5	24 Kwietnia	1 a–b	Dom	Budynek mieszkalny
6	24 Kwietnia	4	Dom	Budynek administracyjny
7	24 Kwietnia	9–11	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
8	24 Kwietnia	15	Dom	Budynek mieszkalny
9	24 Kwietnia	17	Dom	Budynek mieszkalny
10	24 Kwietnia	19	Dom	Budynek mieszkalny
11	Anny	1	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
12	Anny - Rynek 6a	2	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
13	Anny	4	Dom	Budynek mieszkalny
14	Anny	6	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
15	Anny	8	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
16	Anny	10	Dom	Budynek mieszkalny
17	Anny	12	Dom	Budynek mieszkalny
18	Józefa Balwirczaka	11	Dom	Budynek mieszkalny
19	Jana Brzechwy	37	Dom	Budynek mieszkalny
20	Jana Brzechwy	76	Dom nauczyciela	Budynek mieszkalny
21	Jana Brzechwy	80	Szkoła Podstawowa	Publiczna Szkoła Podstawowa
22	Józefa Chełmońskiego	1	Dom	Budynek administracyjny
23	Józefa Chełmońskiego	2	Dom	Budynek mieszkalny
24	Józefa Chełmońskiego	3	Dom	Budynek mieszkalny

¹⁰⁷ Na podstawie: Zarządzenia Nr 1663/GNP/2017 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle oraz zarządzeń aktualizujących GEZ: Zarządzenia Nr 1725/GNP/2017 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 29 września 2017 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle, Zarządzenia Nr 1970/GNP/2018 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 5 marca 2018 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle, Zarządzenia Nr 2422/GNP/2023 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 5 stycznia 2023 r. w aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle i zmiany Zarządzenia Nr 1663/GNP/2017 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle oraz Zarządzenia Nr 2944/GNP/2023 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 19 grudnia 2023 r. aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle i zmiany Zarządzenia Nr 1663/GNP/2017 Prezydenta Miasta Kędzierzyn-Koźle z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kędzierzyn-Koźle.

Uwzględnione zostało zestawienie obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków na podstawie Zarządzenia Nr 2/2019 Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 10 października 2019 r. w sprawie wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz Zarządzenia nr 1/2022 Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 4 stycznia 2022 r. dotyczącego zmian w Zarządzeniu nr 2/2019 z dnia 10 października 2019 r. z późn. zm. w sprawie wojewódzkiej ewidencji zabytków – <https://bip.wuozopole.pl/52/69/ewidencja.html>

25	Józefa Chełmońskiego	3a	Dom	Budynek mieszkalny
26	Józefa Chełmońskiego	5	Dom	Budynek mieszkalny
27	Bolesława Chrobrego	3	Dom	Budynek mieszkalny
28	Bolesława Chrobrego	8	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
29	Bolesława Chrobrego	10	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
30	Bolesława Chrobrego	16	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
31	Bolesława Chrobrego	20	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalno-usługowy
32	Bolesława Chrobrego	26	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
33	Bolesława Chrobrego	28	Dom	Publiczne Przedszkole
34	Bolesława Chrobrego	36	Dom	Budynek mieszkalny
35	Cmentarna		Mogiła żołnierzy poległych w 1945 r.	Mogiła zbiorowa żołnierzy poległych w 1945 r.
36	Cmentarna		Mogiła zbiorowa Uczestników Kampanii Wrześniowej 1939 r.	Mogiła zbiorowa Uczestników Kampanii Wrześniowej 1939 r.
37	Antonia Czechowa	4	Dom	Budynek mieszkalny
38	dr Wojciecha Czerwińskiego		Zespół klasztorny Franciszkanów – kościół	Kościół pw. Wniebowzięcia NMP
39	dr Wojciecha Czerwińskiego	1	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
40	dr Wojciecha Czerwińskiego	3	Zespół klasztorny Franciszkanów – d. klasztor	Budynek usługowy
42	dr Wojciecha Czerwińskiego	6	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
43	dr Wojciecha Czerwińskiego	7	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
44	Konstantego Damrota	1	Dom	Budynek mieszkalny
45	Konstantego Damrota	3	Dom	Budynek mieszkalny
46	Konstantego Damrota	6–8	Dom	Budynek mieszkalny
47	Henryka Dąbrowskiego	2	Dom	Budynek nieużytkowany
48	Henryka Dąbrowskiego	3	Dom	Budynek mieszkalny
49	Xawerego Dunikowskiego	2	Dom	Budynek usługowy
50	Xawerego Dunikowskiego	3	Dom	Budynek mieszkalny
51	Xawerego Dunikowskiego	6	Dom	Budynek mieszkalny
52	Xawerego Dunikowskiego	6 a	Dom	Budynek mieszkalny
53	Dworcowa	1	Dom	Budynek mieszkalny
54	Dworcowa	3	Dom	Budynek mieszkalny
55	Dworcowa	5	Dom	Budynek mieszkalny
56	Dworcowa	7	Dom	Budynek mieszkalny
57	Dworcowa	9	Dom	Budynek mieszkalny
58	Dworcowa	11	Dom	Budynek mieszkalny
59	Filtrowa	2	Dom	Budynek mieszkalny
60	Filtrowa	12	Budynek magazynowy w zespole wodociągów miejskich	Budynek nieużytkowany
61	Filtrowa	12	Wieża ciśnień	Wieża ciśnień w zespole wodociągów miejskich
62	Filtrowa	12	Budynek pompowni w zespole wodociągów miejskich	Budynek nieużytkowany
63	Filtrowa	14	Budynek administracji w zespole wodociągów miejskich	Budynek administracji
64	Aleksandra Fredry	18 i 18 a	Gospoda	Budynek usługowy

65	Aleksandra Fredry	39	Dom	Budynek mieszkalny
66	Aleksandra Fredry	51	Dom	Budynek mieszkalny
67	Aleksandra Fredry	55	Dom	Budynek mieszkalny
68	Aleksandra Fredry		Kaplica cmentarna	Kaplica cmentarna
69	Gajowa	1	Dom	Budynek mieszkalny
70	Gajowa	21	Dom	Budynek mieszkalny
71	Gajowa	22	Dom	Budynek mieszkalny
72	Garncarska	1	Magazyn d. prochownia	Budynek usługowy
73	Gliwicka	3	Dom	Budynek mieszkalny
74	Gliwicka	13	Dom	Budynek mieszkalny
75	Gliwicka	19	Dom	Budynek mieszkalny
76	Aleksandra Głowackiego	7	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
77	Aleksandra Głowackiego	10	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
78	Aleksandra Głowackiego	12	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
79	Aleksandra Głowackiego	14	Dom	Budynek mieszkalny
80	Aleksandra Głowackiego		Kościół ewangelicko-augsburski	Kościół
81	Główna	12	Dom	Budynek mieszkalny
82	Główna	30	Dom	Budynek mieszkalny
83	Główna	50	Dom	Budynek mieszkalny
84	Główna	85	Dom	Budynek mieszkalny
85	Głubczycka	11	Dom	Budynek mieszkalny
86	Głubczycka	13–15	Dom	Budynek mieszkalny
87	Grunwaldzka-Gajowa		Kaplica rzymsko-katolicka pw. św. Antoniego z otoczeniem i zadrzewieniem w obrębie wzniesienia terenu	Kaplica rzymsko-katolicka pw. św. Antoniego
88	Grunwaldzka	5	Budynek mieszkalny	Budynek usługowy
89	Grunwaldzka	6	Dom	Budynek Miejskiego Zarządu Budynków Komunalnych
90	Grunwaldzka	8	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
91	Grunwaldzka	11	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
92	Grunwaldzka	16	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
93	Grunwaldzka	23	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
94	Grunwaldzka	27	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
95	Grunwaldzka	29	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
96	Grunwaldzka	31–33	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
97	Grunwaldzka	34	Dom	Budynek mieszkalny
98	Grunwaldzka	35	Dom	Budynek mieszkalny
99	Grunwaldzka	36	Dom	Budynek mieszkalny
100	Grunwaldzka	40	Dom	Budynek Publicznej Szkoły Podstawowej
101	Grunwaldzka	43	Dom	Budynek mieszkalny
102	Grunwaldzka	45	Dom	Budynek mieszkalny
103	Grunwaldzka	47–49	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
104	Grunwaldzka	51	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
105	Grzybowa	dz. 497/12	Nastawnia kolejowa KP-3	Budynek nieużytkowany – ruina

106	Grzybowa	dz. 497/12	Wodociągowa wieża ciśnień PKP	Budynek nieużytkowany
107	Grzybowa	11	Dom	Budynek mieszkalny
108	Grzybowa	12	Dom	Budynek mieszkalny
109	Grzybowa	13	Dom	Budynek mieszkalny
110	Grzybowa	20	Dom	Budynek mieszkalny
111	Grzybowa	21	Dom	Budynek mieszkalny
112	Grzybowa	23	Dom	Budynek mieszkalny
113	Grzybowa	33	Dom	Budynek mieszkalny
114	Grzybowa	39	Dom	Budynek mieszkalny
115	Grzybowa	49	Dom	Budynek mieszkalny
116	Jasna	1A, 1B	Dom	Budynek mieszkalny
117	Jasna	2A, 2B	Dom	Budynek mieszkalny
118	Jasna	3, 3A	Dom	Budynek mieszkalny
119	Jasna	4, 4A	Dom	Budynek mieszkalny
120	dr Judyma		Kościół parafialny pw. św. Mikołaja	Kościół pw. św. Mikołaja
121	dr Judyma	2	Dom	Budynek Urzędu Pocztowego
122	dr Judyma	3	Dom	Budynek mieszkalny
123	dr Judyma	7	Dom	Budynek nieużytkowany
124	Kłodnicka		Kaplica - dzwonnica cmentarna	Kaplica-dzwonnica cmentarna
125	Kłodnicka		Kaplica cmentarna	Kaplica cmentarna na cmentarzu
126	Kłodnicka		Kościół parafialny rzymsko-katolicki pw. Matki Boskiej Bolesnej	Kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej
127	Kłodnicka	7	Dom	Budynek mieszkalny
128	Kłodnicka	11	Dom	Budynek mieszkalny
129	Kłodnicka	14	Dom	Budynek mieszkalny
130	Kłodnicka	38	Dom	Budynek mieszkalny
131	Kłodnicka	43	Dom	Budynek mieszkalny
132	Kłodnicka	69	Dom	Budynek mieszkalny
133	Kłodnicka	89	Dom	Budynek mieszkalny
134	Kłodnicka	90	Dom	Budynek mieszkalny
135	Kłodnicka	97	Dom	Budynek mieszkalny
136	Kłosowa	20	Dom	Budynek mieszkalny
137	Marii Konopnickiej	2a	Podwalnia (schron forteczny)	Budynek nieużytkowany
138	Marii Konopnickiej	3–3a	Dom	Budynek mieszkalny
139	Marii Konopnickiej		Magazyn artyleryjski (prochownia)	Budynek użytkowy
140	Marii Konopnickiej	7, 7A	Dom	Budynek mieszkalny
141	Kościelna	2	Dom	Budynek mieszkalny
142	Kościelna	3	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
143	Kościelna	5	Dom	Budynek mieszkalny
144	Kościelna	7	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
145	Kościelna	19	Szkoła Podstawowa	Publiczna Szkoła Podstawowa
146	Kościelna	25	Dom	Budynek mieszkalny
147	Tadeusza Kościuszki	38/42	Dom	Państwowa Szkoła Muzyczna
148	Kozielska	1	Dom	Budynek usługowy

149	Kozielska	2	Budynek socjalno-warsztatowy w zespole budynków MZK	Budynek socjalno-warsztatowy w zespole budynków MZK
150	Kozielska	2	Hala napraw głównych w zespole budynków MZK	Hala napraw głównych w zespole budynków MZK
151	Kozielska	2	Budynek warsztatów pomocniczych w zespole budynków MZK	Budynek warsztatów pomocniczych w zespole budynków MZK
152	Kozielska	2	Kotłownia w zespole budynków MZK	Kotłownia w zespole budynków MZK
153	Kozielska	2	Budynek kuźni w zespole budynków MZK	Budynek kuźni w zespole budynków MZK
154	Kozielska	2	Budynek administracyjny w zespole budynków MZK	Budynek administracyjny w zespole budynków MZK
155	Kozielska	2	Budynek myjni - wulkanizatorowni w zespole budynków MZK	Budynek myjni - wulkanizatorowni w zespole budynków MZK
156	Kozielska	2	Budynek hali diagnostycznej w zespole budynków MZK	Budynek hali diagnostycznej w zespole budynków MZK
157	Kozielska	3	Dom	Publiczne Przedszkole
158	Kozielska	29	Klasztor Sióstr Służebniczek NMP	Budynek Klasztoru Sióstr Służebniczek NMP
159	Kozielska	51, 53, 55	Dom	Budynek mieszkalny
160	Kozielska	52	Dom	Budynek mieszkalny
161	Kozielska	58	Dom	Budynek mieszkalny
162	Kozielska	59	Dom	Budynek mieszkalny
163	Kozielska	65	Dom	Budynek mieszkalny
164	Kozielska	66	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
165	Kozielska	69	Dom	Budynek usługowy
166	Kozielska	71	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
167	Kozielska	76	Dom	Budynek mieszkalny
168	Kozielska	83	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
169	Kozielska	85	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
170	Kozielska	89	Dom	Budynek mieszkalny
171	Kozielska	105	Dom	Budynek mieszkalny
172	Ignacego Krasickiego	10	Dom	Zespół Szkół Specjalnych
173	Ignacego Krasickiego	12	Dom	Budynek mieszkalny
174	Ignacego Krasickiego	16	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
175	Ignacego Krasickiego	34	Dom	Budynek mieszkalny
176	Józefa Ignacego Kraszewskiego		Siedziba o charakterze rezydencjonalnym	Odkryty relikwiarz średniowiecznej wieży zamku książęcego, trwała ruina
177	Józefa Ignacego Kraszewskiego	5–5A	Dom	Budynek mieszkalny
178	Józefa Ignacego Kraszewskiego		Lamus starego zamku	Ruiny dawnego lamusa zamku
179	Józefa Ignacego Kraszewskiego		Budynek zamkowy	Budynek dawnego zamku tzw. południowego zachowany w części piwnic
180	Józefa Ignacego Kraszewskiego	5B	Zachowany fragment miejskich murów obronnych oraz baszta	Budynek dawnej baszty użytkowany przez Towarzystwo Ziemi Kozielskiej wraz z fragmentem muru kurtynowego
181	Józefa Ignacego Kraszewskiego		Fragment murów obronnych	Fragment murów obronnych wchodzących w skład dawnego założenia zamkowego
182	Józefa Ignacego Kraszewskiego	9	Dom	Budynek użytkowy

183	Bolesława Limanowskiego	2	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
184	Bolesława Limanowskiego	6	Dom	Budynek mieszkalny
185	Bolesława Limanowskiego	7	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
186	Bolesława Limanowskiego	10	Dom	Budynek mieszkalny
187	Bolesława Limanowskiego	12	Dom	Budynek mieszkalny
188	Bolesława Limanowskiego	14	Dom	Budynek mieszkalny
189	Lipowa	10	Dom	Budynek mieszkalny
190	Lwowska	6	Dom	Budynek mieszkalny
191	Ignacego Łukasiewicza	3	Dom / willa	Budynek Urzędu Pocztowego
192	Ignacego Łukasiewicza	5	Dom / willa	Budynek usługowy
193	Ignacego Łukasiewicza	9	Budynek	Dom Pomocy Społecznej dla Dzieci, Młodzieży i Dorosłych Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety
194	Ignacego Łukasiewicza	11	Dom / willa	Budynek Wojskowej Komendy Uzuppełnień
195	Ignacego Łukasiewicza	18	Dom	Budynek nieużytkowany
196	Ignacego Łukasiewicza	22	Dom	Budynek nieużytkowany
197	Ignacego Łukasiewicza	47A, B	Dom	Budynek mieszkalny
198	Ignacego Łukasiewicza	61	Dom	Budynek mieszkalny
199	Ignacego Łukasiewicza	65	Dom	Budynek mieszkalny
200	Ignacego Łukasiewicza – Stefana Żeromskiego		Schron forteczny	Budynek nieużytkowany
201	Marynarska	1	Dom	Budynek mieszkalny
202	Marynarska	2	Dom	Budynek mieszkalny
203	Marynarska	3	Dom	Budynek mieszkalny
204	Marynarska	4	Dom	Budynek mieszkalny
205	Marynarska	5	Dom	Budynek mieszkalny
206	Marynarska	11	Zespół budynków Portu Koźle złożony z basenów portowych i budynków administracyjno-gospodarczych. Budynek administracyjny, budynek warsztatu i garażu	Zespół budynków Portu Koźle złożony z basenów portowych i budynków administracyjno-gospodarczych. Budynek administracyjny, budynek warsztatu i garażu
207	Jana Matejki	9	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
208	Jana Matejki	10–12	Budynek mieszkalno-usługowy	Budynek mieszkalno-usługowy
209	Karola Miarki	9	Dom	Budynek mieszkalny
210	Karola Miarki	11	Dom	Budynek mieszkalny
211	Karola Miarki	16, 18	Dom	Budynek mieszkalny
212	Karola Miarki	17, 19	Dom	Budynek mieszkalny
213	Karola Miarki	20–26	Dom	Budynek mieszkalny
214	Miła	10	Dom	Budynek mieszkalny
215	Młynarska	1 a, b ,c	Dom	Budynek mieszkalny
216	Młynarska	3 a, b ,c, d	Dom	Budynek mieszkalny
217	Młynarska	5 a, b ,c, d	Dom	Budynek mieszkalny
218	Młynarska	7	Dom	Budynek mieszkalny
219	Młynarska	9	Dom	Budynek mieszkalny
220	Stanisława Moniuszki	6–8	Dom	Budynek mieszkalny

221	Stanisława Moniuszki	9–15	Dom / zespół	Budynek mieszkalny
222	Stanisława Moniuszki	10–12	Dom	Budynek mieszkalny
223	Zofii Nałkowskiej	7	Dom	Budynek mieszkalny
224	Nowowiejska	przy nr 6	Kapliczka	Kapliczka
225	Odrzańska	4	Dom	Budynek mieszkalny
226	Odrzańska	6	Dom	Budynek mieszkalny
227	Władysława Orkana	14	Zespół Szpitala im. Roberta Kocha położony przy ul. Orkana 14 Kędzierzyn- Koźle (Sławicice) wraz z obszarem ogrodzenia: budynek mieszkalno-biurowy – pawilon "A", budynek administracyjno- pomocniczy - pawilon "B", budynek szpitalny – pawilon "C", budynek gospodarczo-mieszkalny – pawilon "D", łącznik pomiędzy pawilonami A i B, łącznik pomiędzy pawilonami B i C, leżakownie parkowe, ogrodzenie murowane z cegły ceramicznej z bramami	Budynek usługowy
228	Pamięci Sybiraków	1	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
229	Pamięci Sybiraków	2	Budynek usługowo-biurowy	Budynek usługowy
230	Pamięci Sybiraków	3	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
231	Pamięci Sybiraków	4	Dom ob. budynek biurowy	Budynek mieszkalno-usługowy
232	Pamięci Sybiraków	5	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
233	Pamięci Sybiraków / Władysława Planetorza	6 / 11	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
234	Pamięci Sybiraków	7	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
235	Pamięci Sybiraków	9	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
236	Pamięci Sybiraków	11	Zespół budynków zamkowych „Podzamcze”	Budynek nieużytkowany
237	Pamięci Sybiraków	13	Dom	Budynek mieszkalny
238	Pamięci Sybiraków	17	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
239	Piastowska	1	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
240	Piastowska	2	Dom	Budynek mieszkalny
241	Piastowska	3	Dom mieszkalny (kamienica)	Budynek mieszkalny
242	Piastowska	4	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
243	Piastowska	5	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
244	Piastowska	6	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
245	Piastowska	7	Dom mieszkalny (kamienica)	Budynek mieszkalno-usługowy
246	Piastowska - Żeromskiego 9	8	Dom mieszkalny (kamienica)	Budynek mieszkalny
247	Piastowska	9	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
248	Piastowska	10	Dom / willa	Publiczne Przedszkole
249	Piastowska	11	Dom	Budynek usługowy
250	Piastowska	12	Dom	Budynek Medycznego Studium Zawodowego
251	Piastowska	15	Dom	Budynek administracyjny
252	Piastowska	17	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny oraz siedziba Urzędu Miasta
253	Piastowska	19	Dom	Budynek bursy szkolnej
254	Piastowska	20	Dom	Biblioteka Pedagogiczna

255	Piastowska	21	Dom	Budynek mieszkalny
256	Piastowska	23	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
257	Piastowska	24	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
258	Piastowska	25	Dom	Budynek mieszkalny
259	Piastowska	26	Dom	Budynek mieszkalny
260	Piastowska	32	Dom	Budynek mieszkalny
261	Piastowska	33	Dom mieszkalny	Budynek usługowy
262	Piastowska	35	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
263	Piastowska	36	Dom	Budynek mieszkalny
264	Piastowska	37	Dom	Budynek mieszkalny
265	Piastowska	39	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
266	Piastowska	44	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
267	Piastowska	45	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
268	Piastowska	47	Dom	Budynek mieszkalny
269	Piastowska	49	Dom	Budynek mieszkalny
270	Grzegorza Piramowicza	3	Dom	Budynek mieszkalny
271	Grzegorza Piramowicza	4	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
272	Grzegorza Piramowicza	6	Dom	Budynek mieszkalny
273	Grzegorza Piramowicza- Anny 5	12	Dom	Budynek nieużytkowany
274	Grzegorza Piramowicza	14	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
275	Grzegorza Piramowicza	16	Dom	Budynek usługowy
276	Grzegorza Piramowicza	17	Dom	Szkoła niepubliczna
277	Grzegorza Piramowicza	18	Dom	Budynek mieszkalny
278	Grzegorza Piramowicza	32	Budynek administracyjny, dawny Lan- dratsamt	Budynek Urzędu Miasta
279	Grzegorza Piramowicza	36	Dom	Budynek Liceum Ogólnokształcącego im. Henryka Sienkiewicza
280	Władysława Planetorza	2	Dom	Budynek administracyjny
281	Władysława Planetorza	7	Dom	Budynek nieużytkowany
282	Pocztowa		Wodociągowa wieża ciśnień PKP (przy to- rach kolejowych, na ptn.-zach. od Ko- famy)	Obiekt wyburzony¹⁰⁸
283	Pocztowa		Most drogowy nad Kanałem Kłodnickim	Most drogowy nad kanałem Kłodnickim
284	Pocztowa	2	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
285	Pocztowa	4	Dom	Budynek mieszkalny
286	Pocztowa-Żeglarska 2	7	Dom	Budynek mieszkalny
287	Józefa Poniatowskiego	1–3	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
288	Józefa Poniatowskiego	2	Dom	Budynek nieużytkowany
289	Józefa Poniatowskiego	4	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
290	Józefa Poniatowskiego	5	Dom	Budynek mieszkalny
291	Józefa Poniatowskiego	7	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy

¹⁰⁸ Niezbędne jest skierowanie wniosku – na podstawie art. 13 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – do Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego o skreślenie nieistniejącej wieży ciśnień z rejestru zabytków, a następnie w uzgodnieniu z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków usunięcie go z gminnej ewidencji zabytków.

292	Józefa Poniatowskiego	10	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
293	Portowa		Fort tzw. Rondel	Budynek nieużytkowany
294	Portowa	5	Dom	Budynek mieszkalny
295	Portowa	12	Dom	Budynek mieszkalny
296	Portowa	16	Dom	Budynek mieszkalny
297	Portowa	31 A–E	Dom	Budynek mieszkalny
298	Portowa	37	Dom	Budynek mieszkalny
299	Portowa	39	Dom	Budynek mieszkalny
300	Portowa	41	Dom	Budynek mieszkalny
301	Portowa	43	Dom	Budynek mieszkalny
302	Portowa	45	Dom	Budynek mieszkalny
303	Portowa	47	Budynek produkcyjny w zespole budynków fabryki „Kofama”	Budynek produkcyjny w zespole budynków fabryki „Kofama”
304	Portowa	47	Budynek administracyjny w zespole budynków fabryki „Kofama”	Budynek administracyjny w zespole budynków fabryki „Kofama”
305	Przyjaźni	przy nr 18	Kapliczka	Kapliczka
306	Przyjaźni	przy nr 48	Kapliczka	Kapliczka
307	Przyjaźni	30	Dom	Budynek mieszkalny
308	Przyjaźni	32	Zespół budynków d. walcowni blachy	Budynki nieużytkowane
309	Przyjaźni	34	Dom w d. osiedlu robotniczym walcowni blachy	Budynek mieszkalny
310	Przyjaźni	36	Dom w d. osiedlu robotniczym walcowni blachy	Budynek mieszkalny
311	Przyjaźni	38	Dom w d. osiedlu robotniczym walcowni blachy	Budynek mieszkalny
312	Przyjaźni	40	Dom w d. osiedlu robotniczym walcowni blachy	Budynek mieszkalny
313	Przyjaźni	76	Dom	Budynek mieszkalny
314	Przyjaźni	84–86	Dom	Budynek mieszkalny
315	Przyjaźni	93	Dom	Budynek mieszkalny
316	Przyjaźni	98	Dom	Budynek mieszkalny
317	Aleksandra Puszkina	1	Budynek mieszkalno-przemysłowy, d. elektrownia dworska	Budynek usługowy (hotel)
318	Raciborska	4	Dom	Budynek mieszkalny
319	Racławicka	1	Dom	Budynek usługowy
320	Racławicka	3	Dom	Budynek Policji
321	Racławicka	5	Dom	Budynek usługowy
322	Racławicka	6	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
323	Racławicka	8	Dom	Budynek mieszkalny
324	Racławicka	10	Budynek aresztu wraz z wartownią i otaczającym je murem	Budynek Aresztu Śledczego
325	Racławicka	11	Dom	Budynek mieszkalny
326	Racławicka	13	Dom	Budynek mieszkalny
327	Radosna	21	Dom	Budynek mieszkalny
328	Radosna	30	Dom	Budynek mieszkalny
329	Mikołaja Reja	6–8	Dom	Budynek mieszkalny

330	Mikołaja Reja	10–12	Dom	Budynek mieszkalny
331	Rynek	1	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
332	Rynek	2	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
333	Rynek	3	Piwnice	Piwnice odkryte na tyłach budynku Rynek 3
334	Rynek	4	Dom ob. usługowo-biurowy	Budynek usługowy
335	Rynek	6	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
336	Rynek	7	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
337	Rynek	8	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
338	Rynek	9	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
339	Rynek	12	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
340	Sadowa		Budynek inwentarski (cielętnik) w zespole pałacowo-folwarcznym	Budynek nieużytkowany
341	Sadowa	2	Tzw. Dom Ogrodnika w dawnym zespole pałacowym	Budynek nieużytkowany
342	Sądowa	2	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
343	Sądowa	4	Dom	Budynek mieszkalny
344	Sądowa	5	Dom	Budynek mieszkalny
345	Sądowa	6	Gmach Sądu	Gmach Sądu Rejonowego
346	Henryka Sienkiewicza	1–3	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
347	Henryka Sienkiewicza	2	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
348	Henryka Sienkiewicza	4	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
349	Henryka Sienkiewicza	6	Dom	Budynek nieużytkowany
350	Skarbowa		Schron forteczny	Budynek użytkowy
351	Skarbowa		Prochownia - kazamata	Budynek nieużytkowany
352	Skarbowa	1	Budynek forteczny (podwalnia i magazyn forteczny)	Budynek mieszkalny i magazynowo-go- spodarczy
353	Skarbowa	2	Szkoła	Zespół Szkół
354	Skarbowa	3a–d	Podwalnia (schron forteczny)	Budynek mieszkalno-usługowy
355	Skarbowa	8	Dom Dziecka	Budynek Domu Dziecka
356	Skarbowa	10	Kasyno wojskowe	Budynek Miejskiego Ośrodka Kultury
357	Skarbowa	12	Dom	Budynek mieszkalny
358	Skarbowa	14	Dom	Budynek mieszkalny
359	Skarbowa	18	Dom	Budynek mieszkalny
360	Marii Skłodowskiej-Curie	1	Dom	Budynek usługowy
361	Marii Skłodowskiej-Curie	3	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
362	Marii Skłodowskiej-Curie	4	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
363	Marii Skłodowskiej-Curie	5	Dom mieszkalny (kamienica)	Budynek mieszkalny
364	Marii Skłodowskiej-Curie	7	Budynek mieszkalno-usługowy	Budynek mieszkalno-usługowy
365	Marii Skłodowskiej-Curie	9	Dom	Państwowa Szkoła Muzyczna
366	Marii Skłodowskiej-Curie	11	Dom	Budynek mieszkalny
367	Sławięcicka		Most drogowy nad Kłodnicą	Most drogowy nad Kłodnicą
368	Sławięcicka		Most drogowy nad Młynówką rzeki Kłod- nica	Most drogowy nad Młynówką rzeki Kłod- nica
369	Sławięcicka		Dawna lodownia	Budynek nieużytkowany

370	Sławięcicka		Pawilon ogrodowy tzw. "Belweder"	Budynek nieużytkowany
371	Sławięcicka	3	Dwór z terenami zielonymi	Budynek nieużytkowany
372	Sławięcicka	9	Dom	Budynek mieszkalny
373	Sławięcicka		Ruina Mauzoleum w Zespole Pałacowym w Sławięcicach	Ruina nieużytkowana
374	Sławięcicka	19	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
375	Sławięcicka	79	Szkoła	Zespół Szkół
376	Sławięcicka	80	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
377	Sławięcicka	81	Budynek d. zabudowy dworskiej	Budynek mieszkalny
378	Sławięcicka	83	Budynek d. kancelarii księżęcej	Budynek mieszkalny
379	Sławięcicka	86–88	Dom	Budynek mieszkalny
380	Sławięcicka	91	Budynek d. zabudowy dworskiej	Budynek mieszkalny
381	Sławięcicka		Kaplica cmentarna	Kaplica cmentarna
382	Sławięcicka	95d–e	Budynek mieszkalny w d. zespole folwarcznym	Budynek mieszkalny
383	Sławięcicka		Park w Sławięcicach, park zabytkowy wokół zamku, całość o wartości artystyczno-historycznej	Park
384	Stanisława Staszica		Kościół pw. św. Katarzyny	Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej
385	Stanisława Staszica	1	Budynek gospodarczy przy plebanii	Budynek gospodarczy
386	Stanisława Staszica	1	Altana w ogrodzie przy plebanii	Obiekt przeniesiony do Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu; trwa postępowanie o wykreślenie z rejestru zabytków.
387	Stanisława Staszica	1	Budynek plebanii przy kościele parafialnym pw. św. Katarzyny	Budynek plebanii
388	Spacerowa		Budynek krematorium w Sławięcicach	Miejsce Pamięci
389	Spółdzielców		Studnia artezyjska	Obiekt nieużytkowany
390	Szpaków		Mogiła Zbiorowa Powstańców Śląskich	Mogiła Zbiorowa Powstańców Śląskich
391	Szpaków	przy nr 8	Kapliczka	Kapliczka
392	Synów Pułku, Przytulna, Kosynierów		Zespół dawnych koszar w skład którego wchodzi: I. budynek mieszkalny; II. budynek mieszkalny; III. Kasyno; IV. budynek mieszkalny; V. kantyna; VI. budynek mieszkalny; VII. budynek mieszkalny; VIII. budynek gospodarczy (stajnie i warsztat samochodowy); IX. budynek gospodarczy (stajnie); X. budynek gospodarczy (chlew); XI. plac apelowy; XII. plac apelowy.	Obiekty nieużytkowane
393	Karola Szymanowskiego	27	Dom	Budynek mieszkalny
394	Karola Szymanowskiego	33	Dom	Budynek mieszkalny
395	Karola Szymanowskiego	35	Dom	Budynek mieszkalny
396	Karola Szymanowskiego	37	Dom	Budynek mieszkalny
397	Karola Szymanowskiego	41	Dom	Budynek mieszkalny
398	Karola Szymanowskiego	43	Dom	Budynek mieszkalny
399	Karola Szymanowskiego	45	Dom	Budynek mieszkalny
400	Karola Szymanowskiego	47	Dom	Budynek mieszkalny
401	Targowa	1–5	Budynek w zespole koszar	Budynek mieszkalny
402	Targowa	2	Dom	Budynek mieszkalny

403	Targowa	4	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
404	Targowa	6	Dom	Budynek mieszkalny
405	Targowa	7–11	Budynek w zespole koszar	Budynek mieszkalny
406	Targowa	13–15, 17–21, 23–27	Ciąg budynków pierwotnie koszar	Budynki mieszkalne
407	Towarowa		Wieża ciśnień PKP nr 1	Budynek nieużytkowany
408	Towarowa		Wieża ciśnień PKP nr 2	Budynek nieużytkowany
410	Towarowa		Nastawnia kolejowa	Nastawnia kolejowa
411	Towarowa		Wieża ciśnień PKP nr 3	Budynek nieużytkowany
412	Towarowa		Wieża ciśnień PKP nr 4	Budynek nieużytkowany
413	Wandy		Zespół śluzy bliźniaczej dwukomorowej „Kłodnica” na Kanale Gliwickim w km 3.63 w skład którego wchodzi: śluza dwukomorowa bliźniacza „Kłodnica” wraz z wyposażeniem, budynek mieszkalny dla pracowników obsługi śluzy	Zespół śluzy bliźniaczej dwukomorowej „Kłodnica” na Kanale Gliwickim w km 3.63 śluza dwukomorowa bliźniacza „Kłodnica” wraz z wyposażeniem, budynek mieszkalny dla pracowników obsługi śluzy
414	Wyspa		Studnia forteczna	Obiekt nieużytkowany
415	Wyspa	1–8	Zespół budynków koszarowych	Zespół budynków mieszkalno-gospodarczych
416	Wyspa	3	Budynek forteczny	Budynek mieszkalny
417	Wyspa	20	Budynek administracyjno-mieszkalny przy jazie kłapowym	Budynek administracyjno-mieszkalny przy jazie kłapowym
418	Wyspa	20	Budynek gospodarczy przy jazie kłapowym	Budynek gospodarczy przy jazie kłapowym
419	Wyspa	20	Magazyn iglic przy jazie kłapowym	Budynek gospodarczy przy jazie kłapowym
420	Stanisława Wyspiańskiego		Chata drewniana d. ul. Armii Czerwonej 12	Obiekt wyburzony¹⁰⁹
421	Stanisława Wyspiańskiego		Kapliczka-dzwonnica tzw. pańszczyźniana	Kapliczka
422	Stanisława Wyspiańskiego	5	Dom	Budynek mieszkalny
423	Stanisława Wyspiańskiego	7	Dom	Budynek usługowy
424	Stanisława Wyspiańskiego	10	Dom	Budynek nieużytkowany
425	Stanisława Wyspiańskiego	12	Dom	Budynek mieszkalny
426	Stanisława Wyspiańskiego	15	Dom	Budynek mieszkalny
427	Walerego Wróblewskiego	7–9	Dom	Budynek mieszkalny
428	Gabrieli Zapolskiej	1	Dom	Budynek mieszkalny
429	Złotnicza	2	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
430	Złotnicza	5	Dom	Budynek nieużytkowany
431	Złotnicza	6	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
432	Złotnicza	8	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
433	Złotnicza	10	Dom	Budynek mieszkalno- usługowy
434	Złotnicza	12	Plebania parafii Św. Zygmunta i Św. Jadwigi Śląskiej	Budynek plebanii
435	Złotnicza - Pamięci Sybiraków		Kościół parafialny pw. św. Zygmunta w Koźlu	Kościół pw. św. Zygmunta i św. Jadwigi Śląskiej
436	Stefana Żeromskiego	5	Dom	Budynek Sądu Rejonowego

¹⁰⁹ Wniosek o skreślenie z rejestru został złożony do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Minister przekazała sprawę do Narodowego Instytutu Dziedzictwa w celu wydania opinii merytorycznej..

437	Stefana Żeromskiego	7	Dom	Budynek nieużytkowany
438	Stefana Żeromskiego 1 – Ignacego Łukasiewicza 15	15	Dom	Budynek nieużytkowany
439	Żeglarska	1	Dom	Budynek mieszkalny
440	Żeglarska	3	Dom	Budynek mieszkalny
441	Żeglarska	5	Dom	Budynek mieszkalno-usługowy
442	Żeglarska	6	Dom	Budynek mieszkalny
443	Żeglarska	7	Dom	Budynek nieużytkowany
444	Żeglarska	11	Dom	Budynek mieszkalny
445			Syfon Kłodnicki	Syfon Kłodnicki
446			Stopień wodny Koźle – jaz stały	Stopień wodny Koźle – jaz stały
447			Stopień wodny Koźle – śluza komorowa	Stopień wodny Koźle – śluza komorowa
448			Planty miejskie w Koźlu	Pozostałości dawnych fortyfikacji lewo-brzeżnych - fosy zewnętrznej zachowane jako park miejski
449			Zespół fortyfikacji fryderycjańskich w Koźlu	Zespół fortyfikacji fryderycjańskich: a) Reduta na Ostrówku (przyczółek mostowy), b) Reduta Orla, c) Fortyfikacje „Na wyspie”, w których skład wchodzi Reduta Kłodnicka i Kobylnicka, d) Baszta Montalemberta (Fort Fryderyka)
450			Miasto w ramach założeń średniowiecznych zamknięte ulicami wokół rynku: 22 Lipca, Skłodowskiej, Limanowskiego, Sienkiewicza, Poniatowskiego, Konopnickiej, Buczka, Kościuszki	Miasto w ramach założeń średniowiecznych - stare miasto
451	Kanał Ulgi rzeki Odry km 0,320		Stopień wodny Koźle – jaz klapowy	Stopień wodny Koźle – jaz klapowy
452			Zachowane fragmenty nieczynnego kanału żeglugowego „Kanał Kłodnicki”, tj. odcinek Kanału od rzeki Odry do skrzyżowania z rzeką Kłodnicą ze śluzami „wrota powodziowe” nr 1 i 2, śluzą nr 3 oraz fragmenty przekopu kanału ze śluzami nr 4, 5 i 6	Kanał Kłodnicki (w części)
453			Zespół śluzy bliźniaczej dwukomorowej „Nowa Wieś” na Kanale Gliwickim w km 7,8: śluza dwukomorowa bliźniacza „Nowa Wieś” wraz z wyposażeniem technicznym, jaz segmentowy upustu ulgi z betonową kładką z koryta kanału	Zespół śluz bliźniaczych
454			Zespół śluzy bliźniaczej dwukomorowej „Sławięcice” na Kanale Gliwickim w km 15,11: śluza dwukomorowa bliźniacza „Sławięcice” wraz z wyposażeniem technicznym, budynek pompowni wody z dolnego na górne stanowisko kanału	Zespół śluz bliźniaczych
455	Dworcowa		Dworzec	Budynek dworca głównego PKP
456	Konstantego Damrota	2–4	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
457	Konstantego Damrota	10–12	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
458	Jana Matejki	14	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
459	Jana Matejki	16	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
460	Karola Miarki	4–6	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
461	Karola Miarki	5–7	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
462	Karola Miarki	8–14	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny

463	Karola Miarki	13	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
464	Karola Miarki	15	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
465	Karola Miarki	21–23	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
466	Karola Miarki	25–27	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
467	Karola Miarki	28	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
468	Karola Miarki	32	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
469	Romualda Traugutta	1–3	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
470	Romualda Traugutta	4	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
471	Romualda Traugutta	5–7	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
472	Romualda Traugutta	6–8	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
473	Romualda Traugutta	10–12	Budynek mieszkalny	Budynek mieszkalny
474	Wyspa	14	Budynek gospodarczy stadniny koni	Budynek nieużytkowany
475	Wyspa		Budynek gospodarczy stadniny koni	Budynek nieużytkowany
476	Piastowska	26	Budynek gospodarczy	Budynek gospodarczy
477	Kościelna		Cmentarz wyznaniowy	Cmentarz wyznaniowy
478	Raciborska		Cmentarz ewangelicko-katolicki	Cmentarz
479	Cmentarna		Cmentarz wyznaniowy	Cmentarz komunalny
480	mjr. Henryka Sucharskiego		Cmentarz wyznaniowy	Cmentarz komunalny
481	Sławięcicka		Cmentarz wyznaniowy	Cmentarz komunalny
482	Raciborska		Ewangelicka kaplica cmentarna	Ewangelicka kaplica cmentarna
483	Raciborska		Katolicka kaplica cmentarna	Katolicka kaplica cmentarna
484	Kozielska	16	Budynek d. szkoły	Budynek nieużytkowany